

APARTMAN 1

(Pot-Bouille)

EMİLE ZOLA

**Fransızcadan çeviren
Bekir Karaoğlu**

APARTMAN adlı yapıt Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi'nde Sn. Bekir Karaoğlu'nun izniyle basılmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz

Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Ocak 2000

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir.

23 Haziran 1941.
Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

EMİLE ZOLA (1840/902)

19. yüzyıl Fransız edebiyatının en büyük yazarlarından biri olan Emile Zola romanlarıyla bir yandan yeni başlayan Endüstri Çağı'nın toplum ve insan üzerindeki etkilerine, diğer yandan da o dönem Fransa politik tarihine ışık tutan bir ayna olmuştur. Üstelik, o çağda olduğu üzere, Zola'nın romanları Paris gazetelerinde tefrika olarak yayınlanırken yalnızca baskı rekorları kırmakla kalmamış, günümüzde dahi "romanları en çok filme alınan Fransız yazar" olarak kalabilmesini sağlamışlardır.

Zola'nın önemi bunlarla da bitmez: Bir yandan edebiyatta doğalcılık (natüralizm) adıyla yeni bir akımın kurucusu ve en yetkin temsilcisi; diğer yandan çağının önemli tartışmaları ve siyasal kavgalarında taraf olmuştur. Örneğin, eleştirmen kimliğiyle izlenimci (empresyonist) resim akımının ilk savunucusu olarak onların müzelerde yer almalarını sağlayabilmiştir. Veya, ünlü Dreyfus Davası'nın en karanlık günlerinde yazdığı bir gazete makalesiyle tüm Fransa'yı ayağa kaldırmış ve bir anda davanın gidişini değiştirebilmiştir.

Kısacası, Hugo, Balzac ve Flaubert gibi dev romancıların sonuncusudur Zola.

1840 yılında Paris'te doğan Emile Zola, babasının erken ölümü üzerine yoksul bir çocukluk geçirmiş, olgunluk sınavında başarısız olup liseyi bitiremeyeceğini anlayınca Hachette yayınevinde büro memuru olarak çalışmaya başlamıştır. Bu işi sırasında devrinin önemli yazar ve eleştirmenlerini tanıma fırsatı bulmuş, edebiyata ilgisi artmıştır. Önceleri edebiyat dergilerinde eleştiri, öykü ve şiir ile başlayan yazar, 27 yaşında yayınladığı Therese Raquin (1867) adlı romanın kazandığı büyük başarı üzerine daha sonraki yıllarda tümüyle romancılığa dönmüştür.

Zola daha sonra en iddialı projesine girişti. Bu, Rougon-Macquart Ailesi adında 20 ciltlik bir dizi roman olacaktı ve bağımsız olarak okunabilen her bir ciltte bu aile bireylerinden birinin yaşadıklarını anlatacaktı. Bu olaylar dizisi Fransa tarihindeki en baskıcı ve yoz dönem olan, Louis-Napoleon'un darbesiyle (1851) başlayan İkinci İmparatorluk çağında geçecek ve Paris Komünü (1872) ile son bulacaktı.

1877-1893 arasında tamamladığı Rougon-Macquart dizisi Zola'yı üne ve paraya kavuşturdu. Bu dizi içinde yer alan L'Assomoir (1877), Nana (1880) ve Germinal (1885) adlı yapıtları günümüze kadar en çok okunan ve filme alınan romanları olmuşlardır.

Bu arada, ikinci evliliğini de yapıp özel yaşamını düzene koydu. 1870'te Alexandrine Meley ile yaptığı ilk evliliğinden çocuğu olmayınca, uzun süre arkadaşlık ettiği Jeanne Rozerot ile evlenmiş ve bu evlilikten iki çocuğu olmuştur.

Zola daha sonra başka roman dizileri de denedi, fakat hiçbirisi Rougon-Macquart dizisi kadar başarılı olamadı.

Zola ve eşi 29 Eylül 1902'de evlerindeki şömineden sızan dumandan uykuda zehirlendiler. Yardım gelebildiğinde Zola ölmüş, karısı kurtulabilmişti. Cenazesi devlet töreniyle kaldırılıp Pantheone'a gömüldü.

Dreyfus Olayı. Fransız ordusunda görevli Albert Dreyfus adındaki genç bir subay Almanya hesabına casusluk ettiği iddiasıyla vatana ihanet suçundan yargılanmış ve 1894 yılında ömür boyu hapse mahkûm edilmişti. Ancak, bu davada kanıtların yeterli olmadığı ve kararda Dreyfus'ün Yahudi asıllı olmasının etkili olduğu kısa sürede anlaşılmıştı. Fransız basınında başlayan ve 12 yıl süren bu tartışma dönemin toplumsal ve siyasal yapısında derin izler bırakmıştır.

Dreyfus'un suçsuz olduğuna inanan Zola 13 Ocak 1898 tarihli L'Aurore gazetesinin ilk sayfasını

tümüyle kaplayan ve ünlü J'Accuse! (Suçluyorum!) sözleriyle başlayan bir açık mektup yayınladı. Bu yazı üzerine, orduya hakaret suçuyla yargılandı ve mahkûm edildi. Zola yargıtay kararını beklemeden İngiltere'ye kaçtı. Daha sonraki gelişmeler sonucu, Dreyfus kararı bozuldu ve Zola Fransa'ya geri döndü.

Geçtiğimiz yıl (1998) Zola'nın anısına J'Accuse! mektubunun dev bir kopyasının bez afişi Paris alanlarında sergilendi.

Apartman (Pot-Bouille) adlı roman 20 ciltlik Rougon-Macquart Ailesi dizisinin 10. kitabıdır. Bu çeviriyle Türkçede ilk kez yayınlanmaktadır.

Zola dizide daha önce yayınladığı L'Assomoir (Türkçe'ye Sen Bir Meleğin adıyla çevrilen) romanında alkolik bir işçi ve ailesinin yaşadığı yoksulluğu anlatarak endüstri devrimini suçlamıştı. Kendi sözleriyle "Şimdi kentsoylu sınıfıyla hesaplaşma zamanı geldi", diyerek yazmaya başladığı Apartman (Pot-Bouille) adlı romanında, o yıllarda yeni başlayan apartman yaşamı ortamında, saygın kentsoyluların kirli çamaşırlarını ortaya dökmektedir. Roman yayınlandığı andan başlayarak tartışmalar yaratmış, aşağılama ve müstehcenlik suçlamalarıyla birçok hukuk davasına yol açmıştır. Zola'nın en sürükleyici romanlarından biridir.

Bekir Karaoğlu

Octave'ı getiren üç sandık yüklü at arabası sokağın başında durdu. Kasım ayının karanlık öğleden sonrasında havanın soğuk olmasına aldırmayan genç adam camlardan birini açıp dışarı baktı. İç içe geçmiş sokaklarda insanların kaydığı bu kalabalık mahallede birden kararan güne şaşırmıştı. Depreşen atlarına söven arabacılar, kaldırımlarda birbirine çarparak geçen insanlar, mağazalardan akan tezgahlar ve müşteriler onu şaşırtıyordu; çünkü her ne kadar Paris'in daha temiz olmasını umuyorsa da bu koşuşturmacayı beklemiyor, buranın gözüpek adamların iştahına açık bir kent olduğunu duyumsuyordu.

Arabacı eğilerek sordu:

- Choiseul Geçidi mi demiştiniz?

- Hayır; Choiseul Sokağı... Yeni bir ev olduğunu sanıyorum.

Araba hemen yandaki sokağı dönünce ev baştan ikinci konumdaydı: Dört katlı büyük apartmanın taş duvarları komşu evlerin yosunlaşmış duvarları yanında pek kararmamış sayılmazdı. Kaldırıma inen Octave evi, aşağıdaki ipekçi dükkanından ortadaki giriş katına ve en üstte terasa açılan geri daireye kadar şöyle bir süzdü. Birinci katta küçük kadın başı yontularıyla süslü balkon demirleri, taş üzerine doğrudan yontulmuş pencere doğramaları vardı. Onun altındaki giriş kapısı çok daha süslüydü, iki meleşin tuttuğu kapı numarası gaz lambasıyla aydınlatılmıştı.

Sarışın, şişman bir adam kapıdan çıkarken Octave'ı görünce durakladı:

- Vay! Geldiniz demek! Sizi yarın bekliyorduk.

- Plassans'dan bir gün önce ayrıldım, dedi genç adam; yoksa oda henüz hazır değil mi?

- Oh! Hazır, hazır... On beş gün önceden kiraladım ve hemen istediğiniz gibi döşettim. Gelin sizi dairenize götüreyim.

Octave'ın itirazlarına karşın onunla içeri girdi. Arabacı üç sandığı kaldırıma indirmişti. Kapıcı dairesinde dikilen, yüzü diplomat traşlı bir adam ciddi bir yüzle Moniteur gazetesini gözden geçiriyordu. Ama kapısı önüne yığılan üç sandıkla ilgilenmeye gönül indirdi; dışarı gelip kendi deyimiyle üçüncü katın mimarına sordu:

- Mösyö Campardon, gelen beklediğiniz bay mı acaba?

- Evet, Mösyö Gourd, bu bay dördüncü kattaki odayı adına kiraladığım Mösyö Octave Mouret. Odasında yatacak ve yemekleri bizimle yiyecek... Bay Mouret karımın akrabalarından olur.

Octave girişteki yapay mermer duvarları ve tavan süslemelerini inceliyordu. Dipteki betonla kaplanmış avlu soğuk bir hava veriyordu. Avlunun köşesinde bir arabacı koşumlarını bezle siliyordu. Bu avlunun güneş gördüğü söylenemezdi.

Bu arada kapıcı Gourd sandıkları inceliyordu. Onları ayakkabısıyla yoklayıp ağır olduklarını anlayınca daha saygılı oldu; servis merdiveninden taşımak için bir hamal arayacağını söyledi. Kapıdan içeri bağırdı:

- Madam Gourd, ben çıkıyorum.

Kapıcı dairesinde, döşemesi kırmızı çiçekli halıyla kaplı küçük bir salon görünüyordu. Kapısı yarı aralık bir yatak odasında koltuğa uzanmış, başı kurdeleli şişman bir kadın hiçbir şey yapmadan oturuyordu.

- Haydi! Çıkalım, dedi mimar Campardon.

Koridorun maun kapısını iterken kapıcı hakkında bilgi vermek istedi:

- Mösyö Gourd daha önce Dük dö Vaugelade'in hizmetinde çalışmış.

- Öyle mi? dedi Octave.

- Evet; sonra Mort-la-Ville'den dul bir kadınla evlenmiş, hatta orada bir evleri var. Emekliye ayrılmak için kira gelirlerinin üçbin franka çıkmasını bekliyorlar. Çok uygun bir kapıcı

ailesi...

Koridor ve merdivenin süslenmesi için epey uğraşılmıştı. Yıldızlı bir kadın büstü üzerine kondurulmuş üç gaz lambası, duvarlardaki yapay mermerler, demir trabzanın maun kaplaması ve merdivenlerdeki kırmızı halı göz kamaştırıyordu. Ama Octave'ın dikkatini çeken başka şeydi: Havada bir sera sıcaklığı, birisinin yüzüne üflediği sıcak bir soluk var gibiydi. Sordu:

- Ah! merdivenleri de ısıtıyorlar, öyle mi?

- Sanıyorum, dedi Campardon. Şimdilerde yaşamasını bilen ev sahipleri bu harcamadan kaçınmıyorlar. Bu apartman çok, çok iyidir... Göreceksiniz, azizim, dairelerde oturanlar çok uygun insanlardır.

Merdivenleri çıkarken bir yandan da dairelerde oturanları sayıyordu. Her katta biri ön cepheye, öteki avluya bakan iki daire vardı. Önce giriş katının tümünü kaplayan ve ipekçi dükkanının sahibi Mösyö Auguste Vabre'dan söz etti. Kendisi apartman sahibinin büyük oğluydu. Birinci katın avlu tarafındaki dairede mal sahibinin diğer oğlu Teophile Vabre, ön tarafta da mal sahibinin damadı ve yargıtayda danışman olan Mösyö Duveyrier kayınbabasıyla birlikte oturuyordu.

- Daha kırk beş yaşında yüksek mahkemede görevli, nasıl yaman adam, değil mi? dedi Campardon ve ekledi: Her katta su ve havagazı tesisatı var.

Her katın holünde, merdiveni soluk bir gün ışığıyla aydınlatan bir pencere ve önünde küçük bir banket vardı. Mimar yaşlı kimselerin burada oturup soluk alabileceklerine dikkat çekti. İkinci katı geçerken dairelerde oturanlar hakkında bilgi vermeyince Octave sordu:

- Ya burada kimler oturuyor?

- Ah! Onları kimse ne tanır, ne de görür. Her yerde ufak bir kusur bulunur derler ya... Adam muhasebecilik yapıyormuş.

Bunu söylerken aşağı gören bir anlatımı vardı. Ama üçüncü katta neşesi yerine geldi. Avluya bakan daire ikiye bölünmüştü: Birinde yalnız yaşayan talihsiz bayanın adı Madam Juzeur'dü. Diğerini kiralamış olan çok soylu beyefendi haftada bir gün işleri için geliyordu. Campardon bunları söylerken bir yandan da ön tarafa bakan dairenin kapısını açıyordu:

- Burası da bizim yerimiz; içerden anahtarınızı almam gerekiyor... Önce sizin odanıza çıkalım, sonra eşimle görüşürsünüz.

Yalnız kaldığı o iki dakika içinde Octave merdivendeki sessizliğin içine işlediğini duyumsadı. Trabzana eğilip aşağı ve yukarı baktı. Bu sessizlik sıkı sıkıya kapalı kentsoylu salonlarının ölü sessizliğiydi. Kapalı kapılar ardında dürüst kazanılmış paraların uğurumları vardı.

Campardon anahtarla geri geldi.

- Şimdi sizin kata çıkalım. Komşularınız mükemmel insanlar: Ön tarafta Josserand ailesi var: Baba Saint-Joseph kristal fabrikasında kasadarlık yapıyor. Evlenecek iki kızları var. Sizin taraftaki komşunuz Pichon ailesi; para içinde yüzmüyorlar, ama terbiyeli bir karı koca... Böyle bir apartmanda bile her yerin kiralınması gerekir, değil mi?

Üçüncü kattan sonra kırmızı halı bitiyor, gri bir muşamba başlıyordu. Böyle saygın bir evde oturacağı için keyiflenen Octave bunu biraz buruk karşıladı. Odasına giden koridora doğru mimarın peşinden yürürken, yandaki yarı açık kapıdan bir beşiğin başında duran genç bir kadın gördü. Kadın gürültüye başını kaldırdı. Sarışın kadının açık renk gözleri boş boş bakıyordu. Octave'ın zihninde bu bakış kaldı, çünkü kadın yakalanmış gibi yüzü kızararak kapıyı kapadı.

Campardon sonunda servis merdivenine bitişik bir kapının önünde durdu. Daha yukarda hizmetçilerin odaları bulunuyordu.

- İşte burası sizin yeriniz.

Oldukça büyük ve kare şeklindeki oda mavi çiçekli gri duvar kâğıtlarıyla kaplı ve sade döşenmişti. Bir paravanayla ayrılan yatağın bir köşesinde el yıkamaya yetecek kadar bir

tuvalet masası konmuştu. Octave doğrudan pencereye gitti. Yeşilimsi bir aydınlığın düştüğü avluda beton zeminin bir kenarında bakır bir musluk parlıyordu. Ve yine sessizlik; birbirinin eşi beyaz perdeli sıra sıra pencerelerde ne bir çiçek saksısı, ne bir kuş kafesi bulunuyordu. Sol taraftaki bitişik apartmanın duvarını saklayabilmek için üzerine yalancı pencereler boyanmıştı.

- Ah! Burası tam bana göre! dedi Octave sevinçle.

- Sahi, değil mi? Kendime kiraliyormuş gibi döşettim. Mobilyalar nasıl? Genç bir adama başlangıç için bu kadar yeterli. Daha sonra, bakarız...

Octave onun ellerini sıkarak teşekkür etmek isteyince, ciddi bir sesle ekledi:

- Yalnız, azizim, sakın ha! Burada fazla gürültü etmek yok; özellikle kadın getirmeyin! İnanın bana, bir kadın getirdiğiniz duyulursa ayaklanma olur.

- Endişe etmeyin, derken genç adam biraz endişeliydi.

- Yok, sahiden söylüyorum, başı derde girecek olan benim... Evi gördünüz: Yüksek bir kentsoylu ahlakına sahip, hatta aramızda kalsın, biraz fazla saygın bir havası var. Gördüğünüz gibi, ne bir ses, ne bir gürültü... Bir şey olur da Mösyö Gourd mal sahibi Mösyö Vabre'a şikayet ederse ikimizin de başı belaya girer. Öyleyse, ikimizin de iyiliği için, apartmana saygılı olun.

Bu kadar saygınlığı beğenen Octave ant içti. O zaman Campardon, çevresine bir göz atıp göz kırptı ve fısıltılı bir sesle:

- Ama dışarda kimse size karışamaz, değil mi? Paris bu işler için yeterince büyük, herkese yer var. Aslında benim gibi bir sanatçı bunları umursamaz.

Bir hamal sandıkları çıkarıyordu. Yerleşme bitince mimar Octave'ın temizlenişini bir baba gibi izledi. Sonra ayağa kalktı:

- Şimdi, inip karımı görelim.

Üçüncü kattaki dairelerine gelindiğinde esmer, ince yapılı ve fattan bir hizmetçi kız hanımının işi olduğunu bildirdi. Campardon genç dostunu rahat ettirebilmek için ona daireyi gezdirdi. Yıldızlı ve beyaz boyalı büyük salonun yanında yeşile boyalı küçük bir salonu çalışma odasına dönüştürmüştü. Yatak odasına giremediler; daha sonra girdikleri yemek odası tümüyle ahşap döşeliydi. Octave hayran kalmıştı:

- Ah! Ne kadar zengin duruyor!

- Gerçekten öyle. Bu ev göze hoş gelecek biçimde yapılmış, ama duvarları fazla kurcalamamak gerekiyor; on iki yıllık yapı, şimdiden çatlaklar başlamış... Ama yine de sağlam sayılır, bizi götürür.

Solda avluya bakan oda kızı Angele'in yatak odasıydı; bembeyaz boyası bu kasım akşamında odaya bir mezar hüznü veriyordu. Koridorun sonundaki mutfak, her şeyi görmek gerekir diyerek mutlaka göstermek istedi.

- Girin, dedi kapıyı iterek.

Mutfakta bir gürültü koptu. Soğuk olmasına karşın ardına kadar açık olan pencerenin önünde esmer hizmetçi kız ve yaşlı, şişman aşçı kadın vardı. İkisi de sırtları gerilmiş bir biçimde avludan aşağı bağıryorlardı. Dar avlunun karanlığından yükselen kahkaha ve sövgü dolu bağırışlar onlara yanıt veriyordu. Bu sanki bulaşık suyunun boca edilmesi gibi bir şeydi; tüm apartmanın hizmetçileri içlerini boşaltıyorlardı. Octave ana merdivenin saygın havasını anımsadı.

İki kadın bir önseziyle geri döndüler. Efendilerini bir beyle birlikte karşılarında görünce donakaldılar. Hafif bir ısıklık sesi üzerine avludaki tüm pencereler birer birer kapandı ve o ölüm sessizliği geri geldi.

- Nedir bu, Lisa? diye sordu Campardon.

- Ah efendim, dedi hizmetçi kız, yine pasaklı Adele penceresinden aşağı hayvan barsakları atmış. Efendim Mösyö Josserand'a iki çift laf etse iyi olur.

Campardon bu işe karışmak istemediğinden ciddi bir yüzle geri çıktı. Çalışma odasına

döndüklerinde Octave'a yaptığı açıklamaları sürdürdü:

- İşte gördüğünüz gibi, her katta aynı yerleşim düzeni yineleniyor. Ben üçüncü katta olduğum halde iki bin beş yüz frank kira ödüyorum. Kiralar her geçen gün artıyor... Mösyö Vabre bu apartmandan en az yirmi iki bin frank kira alıyordur. Daha da artacağı söyleniyor, çünkü Borsa Alanı'ndan Opera'ya yeni bir cadde açılacağı söyleniyor. Şu işe bakın, on iki yıl önceki yangından ucuza kapattığı arsaya yaptığı bu yapının böyle değerlendirileceğini kim bilebilirdi ki?

Çalışma odasındaki resim masasının üzerinde Octave küçük bir Meryem Ana yontusu gördü. Şaşkınlığını gizleyemeden Campardon'a baktı, çünkü onu Plassans'da dine pek önem vermediği günlerinden tanıyordu. Ah! Size söylememiştim, dedi Campardon hafifçe kızarak. Evreux Bölgesi kiliselerinin resmi mimarlığına atandım. Fazla bir şey değil, yılda iki bin frank kadar bir şey getiriyor işte. Arada bir oraya kadar gitmek gerekiyor. Ama bizim işimizde insan kartvizitine kilise mimarı yazdırabilirse iyi oluyor. Yüksek sosyete de aldığım işleri bir bilerseniz.

Konuşurken Meryem Ana yontusuna bakıyordu.

- Aslında bu din işleri benim umurumda değil! diye söylendi.

Fakat Octave'ın güldüğünü görünce endişelendi. Bu genç adama niye açık konuşuyordu ki? Ciddi bir sesle cümlesini düzeltmeye çalıştı:

- Umurumda veya değil... ah, azizim, siz de buralarda biraz yaşayınca herkes gibi davranacaksınız.

Böylece kırk iki yaşından, yaşamın boşluğundan söz ederek şişman karnıyla çelişkili bir karaduygu havasına büründü. IV. Henri gibi sakal traşı ve dağınık saçlarıyla vermeye çalıştığı sanatçı havasının gerisinde zekası kısıtlı, iştahı büyük bir kentsoylunun köşeli çenesi göze batıyordu.

Octave'ın gözleri planların arasında bir Gazette de France (*) gazetesine takıldı. Daha da zor durumda kalan Campardon zile basıp hizmetçi kızı çağırdı, madamın hazır olup olmadığını sordu. Evet, doktor gitmek üzereydi, madam birazdan içeri gelecekti.

- Madam Campardon hasta mı? diye sordu genç adam.

- Hayır, her zamanki hali, diye sıkıntılı bir sesle yanıtladı mimar.

- Ah! Nesi var?

Campardon sıkıntısını atamıyordu; doğrudan yanıt vermedi:

- Kadınları bilirsiniz, her zaman bir yerleri hastadır... On üç yıldır, düşük yaptığından beri böyle... Bunun dışında sağlığı iyi. Hatta onu biraz şişmanlamış bulacaksınız.

Octave üstelemedi. Tam o sırada Lisa elinde bir kartvizitle geliyordu; mimar genç adamdan özür dileyerek karısıyla sohbet etmesini istedi ve salona doğru seğirtti. Octave salon kapısının bir anlık açılıp kapanması arasında bir papaz cüppesi gördü.

Aynı anda Madam Campardon içeri girdi. Octave onu tanıyamadı. Çocukken Plassans'da Yol ve Köprü İşleri müfettişi Mösyö Domergue'in kızı o zamanlar yirmi yaşında olmasına karşın ergenlikten çıkmamış gibi zayıf ve çirkindi; şimdi dolgun vücutlu, beyaz tenli, gözlerinde obur bir kedinin bakışları olan bu kadın, pek güzel olamamıştı ama otuz yaşının olgunluğu ona bir güz meyvesinin baygın güzelliğini veriyordu. Genç adam onun yürürken zorluk çektiğini fark etti.

- Ah! koca adam olmuşsunuz, dedi Madam Campardon iki elini uzatarak. Son ziyaretimizden bu yana ne kadar boy atmışsınız!

Uzun boylu, bıyıklı ve sakalı bakımlı bu genç adama yaşını sorup yirmi iki yaşında olduğunu öğrenince, yirmi beşinde gösterdiğini söyleyerek karşı çıktı. En basit bir hizmetçi bile olsa, bir kadının karşısında olmaktan mutluluk duyan genç adam dudaklarında bir gülümseme, kadife tatlılığında bakışlarıyla onu okşuyordu.

- Ah! Evet, çok büyüdüm... Anımsıyor musunuz, kuzininiz Gasparine bana bilya alırdı?

Sonra ona Plassans'taki anne ve babasından haberler ilettiler. Bay ve Bayan Domergue

emekli olup çekildikleri evde mutluydular; ama yalnızlıktan yakınıyorlardı. Bir inşaat işi için Plassans'a gelen Campardon'un küçük Rose'u alıp götürmesini hâlâ bağışlamamışlardı. Sonra genç adam sözü kuzin Gasparine'e getirdi, çünkü ergenlik çağındaki bir merakını gidermek istiyordu: O zamanlar mimar Campardon güzel ve uzun boylu Gasparine'e deli gibi aşıktı, sonra birden otuz bin franklık çeyizi olan sıska Rose ile evlenmişti. Kavgalar, gözyaşları ve diğer kızın Paris'teki terzi halasına kaçıışı... Fakat pembe yanaklı ve sakın Madam Campardon anlamamış gibiydi; genç adam bir şey öğrenemedi.

- Ya sizinkiler? diye sordu kadın. Bay ve Bayan Mouret nasıllar?

- Çok iyiler, teşekkür ederim. Annem artık bahçesinden çıkmıyor. Banne Sokağı'ndaki ev aynen bıraktığınız gibi.

Madam Campardon ayakta durmaktan hemen yorulup bir divana oturdu, geceliğinin içinden ayaklarını uzattı. Octave alçak bir tabure alıp onun yanına oturdu. Konuşurken bakışlarını hayranlıkla onun yüzüne kaldırıyordu. Kadınların ruhuna işlemesini bilen bu genç adam on dakika sonra onunla eski dost gibi sohbet ediyordu.

- İşte sizin yanınızda pansiyoner gibi oldum. Göreceksiniz, iyi anlaşıcağız... Plassant'taki bu küçük çocuğu anımsayıp onunla ilgilenmeniz ne kadar güzel.

- Hayır, bana teşekkür etmeyin. Ben yerimden kımlıdamayacak kadar tembelim. Her şeyi Achille halletti. Zaten annemin sizin Paris'e gelip bir pansiyonda kalmak istediğinizi yazması yeterliydi. Yabancıların yanında niye kalacaktıysınız? Hem bize de arkadaşlık edersiniz.

Octave işlerinden söz etti. Ailesinin hatırı için lise diploması aldıktan sonra, Marsilya'da üç yıl bir tuhafiyeye mağazasında gezici eleman olarak çalışmıştı. Ticaret onu çekiyordu; kadınlara lüks kumaşlar satmak sanki onları baştan çıkarmak gibiydi; hayran bakışlar, gönül alıcı sözler... Sonra, Paris'e gelebilmesini sağlayan o beşbin frankı nasıl kazandığını kahkahalarla anlattı.

- Mağazada bir giysilik Hint kumaşı vardı, eski bir desen, harika motifler. İki yıldır depoda tutuyorlardı. Aşağı Alpler'i dolaşacağım sırada tümünü kendi hesabıma yanıma aldım. Oh! bir tutuldu, bir tutuldu! Kadınlar topları kapışıyorlardı; bugün o bölgede benim Hint kumaşımdan giysisi olmayan kadına raslayamazsınız. Doğrusu ben de onları çekmesini biliyordum; hepsi de ben ne dersem yapacak hale gelmişlerdi.

O gülerken Madam Campardon bu Hint kumaşını düşünüyor ve ayrıntıları soruyordu. Kırmızı bir zemin üstünde küçük çiçekleri var mıydı? Yazlık bir giysi için bu kumaşı o kadar aramıştı ki...

- İki yıl dolaştım, dedi genç adam. Artık yeter, Paris'i fethetmeye geldim. Hemen bir iş arayacağım.

- Nasıl?! diye atıldı kadın. Achille size söylemedi mi? Size iş buldu bile, hem de burada iki sokak ötede.

Genç adam teşekkürler ediyor, abartılı bir şaşkınlık içinde işi şakaya alıyor, belki de akşama odasında yüz bin franklık bir desteyle bir de eş olup olmayacağını soruyordu. O sırada on dört yaşlarında, uzun boylu ve çirkin, sarışın bir kız çocuğu odaya girdi. Ürkek bir biçimde geri çıkmak istedi.

- Gel, korkma, dedi Madam Campardon. Bu bay daha önce sözünü ettiğimiz Mösyö Octave Mouret.

Sonra genç adama döndü:

- Kızım Angele... Son ziyaretimizde onu götürmemiştik, çünkü çok narindi. Ama şimdi iyileşiyor.

Angele, ergenlik çağındaki kızların somurtkan haliyle gelip annesinin yanına sokuldu. Arada bir yan gözle, kendisine gülümseyen adama bakıyordu. Bu arada Campardon geri geldi. Neşeliydi ve heyecandan yanakları parlıyordu. Kopuk birkaç cümleyle karısına mutlu raslantıyı anlattı: Saint-Roch kilisesinden Rahip Mauduit gelmişti. Ufak bir onarım

istiyordu, ama daha büyük işler için iyi bir fırsattı. Sonra, bunları Octave'ın önünde anlatmış olmanın sıkıntısıyla ellerini çırpı:

- Pekâlâ! Ne yapıyoruz şimdi?

- Ama siz çıkıyordunuz, dedi Octave. Sizi alıkoymak istemem.

- Achille, diye mırıldandı Madam Campardon, şu işten söz etsene, Hedouin'in mağazasındaki...

- Ah! unutuyordum, tabii... Azizim, bir tuhafiyecide baş tezgahçılık işi var. Tanıdığım önemli biri sizin için konuştu. Sizi bekliyorlar. Saat daha dört olmadı, isterseniz sizi götüreyim, bir konuşun.

Octave kravatsız olduğunu düşünerek karar veremiyordu. Ama Madam Campardon giyiminin uygun olduğunu söyleyince kabul etti. Kapıda genç kadının yorgun bir biçimde uzattığı yanağını öpen kocası "Hoşçakal tatlım... Hoşçakal bir tanem..." diye mırıldandı. Şapkalarını alırken genç kadın akşam yemeğini saat yedide yiyeceklerini anımsattı.

Onları izleyen Angele yan odada bekleyen piyano hocasının yanına girdi. Onun sert bir vuruşuyla çınlayan piyano sesi merdivenlere yayıldı. İki adam merdivenleri inerken her katta dairelerden piyano sesleri geliyordu.

Sokakta Campardon bir süre düşünceli düşünceli yürüdü. Sonra, orada aklına gelmiş gibi sordu:

- Matmazel Gasparine'i anımsıyor musunuz? Şimdi Hedouin mağazasında birinci kız olarak çalışıyor. Onu da görmüş olursunuz.

Octave merakını giderme zamanı geldiğini düşündü:

- Ah! O da sizde mi kalıyor?

- Hayır, hayır! dedi şiddetle mimar gücenmiş gibi.

Sonra genç adamın bu çıkıştan şaşırıldığını görünce sesini yumuşattı:

- Hayır, karım onunla artık görüşmüyor. Bilirsiniz, ailelerde böyle şeyler... Ben ona rasladım ve tabii elimi kaçıramazdım, değil mi? Zaten zavallı kız zor geçiniyor. Böylece iki kadın haberlerini benden alıyorlar. Bu aile kavgalarında işi zamana bırakmak gerek.

Octave onu evliliği konusunda sıkıştırmak istiyordu ki mimar sözünü kesti:

- İşte geldik!

Mağaza Neuve-Saint-Augustin ile Michodiére sokaklarının kesiştiği yerdeydi. Giriş katındaki iki pencere arasındaki tabelada büyük yaldızlı harflerle Au bonheur des dames, 1822 yazılıydı. Vitrin camları üzerinde de kırmızı renkli harflerle sahiplerinin adları yazılmıştı: Deleuze, Hedouin ve Ort.

Campardon açıkladı:

- Pek modern sayılmaz, ama dürüst ve saygın bir mağazadır. Eski bir tezgahçı olan Mösyö Hedouin, Deleuze kardeşlerden büyüğünün kızıyla evlendi. Kayınpeder iki yıl önce ölünce mağazayı şimdi genç çiftle yaşlı amca Deleuze yönetiyor. Madam Hedouin'i görmelisiniz, gerçek bir işkadını. Girelim.

Mösyö Hedouin alım için Lille'de bulunduğundan, onları Madam Hedouin karşıladı. Kulağının arkasında bir kalemle ayakta iki tezgahçara buyruklar yağıdırıyordu. Siyah giysisinin üzerinde beyaz bir yaka ve kısa bir erkek kravatı taşıyan kadın Octave'a o kadar uzun boylu ve güzel göründü ki her zaman rahat olan genç adam kekeledi. Her şey birkaç dakika içinde halledildi.

- Pekâlâ! dedi Madam Hedouin her şeye alışık bir iş kadını edasıyla, madem ki bugün serbestsiniz, mağazayı bir gezin.

Bir hademe çağırıp Octave'ın yanına kattı. Bu arada, Campardon'un bir sorusu üzerine, Matmazel Gasparine'in iş için dışarda olduğunu söyledikten sonra tezgahçılara kısa buyruklar vererek işini sürdürdü:

- Oraya değil, Alexandre... İpeklileri üste koyun. Bu aynı marka değil, dikkat edin!

Campardon Octave'a akşam yemeği için uğrayacağını söyleyip ayrıldı. Genç adam iki saat

süreyle mağazayı gezdi. Burası pek iyi aydınlatılmamış, mahzeninden kumaş topları taşan, müşterilerin rahat gezemediği küçük bir yerdi. Birkaç kez Madam Hedouin ile karşılaştı, ama kadın tüm dikkatini işine vermiş olduğundan onu görmedi bile. Bu kadın tüm çalışanların gözüne baktığı, beyaz ellerinin en ufak bir buyruğuna koştuğu bir denge merkezi gibiydi. Octave onun kendisiyle bir daha ilgilenmemesine kırlmıştı. Yediye çeyrek kala mahzenden çıkarken ona Campardon'un birinci katta Matmazel Gasparine'le olduğunu söylediler. Birinci katta bu kızın baktığı bir iç çamaşırı bölümü vardı. Merdivenin başında karşılıklı yığılmış kutuların arkasına geldiğinde genç adam durakladı: mimar Gasparine'le "sen"li konuşuyordu.

- Sana ant içerim ki hayır! diye haykırdı Campardon, sesini alçaltmayı unutarak. Bir sessizlik oldu.

- Onun sağlığı nasıl? diye sordu genç kız.

- Nasıl olsun ki! Her zamanki gibi. Kah iyi, kah kötü. Artık iyileşmeyeceğini, her şeyin bittiğini o da biliyor.

Gasparine üzölmüş gibiydi.

- Zavallı dostum, acınacak durumda olan sensin. Ama ne yapalım, sen de kendi başının çaresine bakıyorsun... Ona, hastalığına ne kadar üzüldüğümü söyle...

Campardon kadının sözlerini bitirmesini beklemeden omuzlarını yakalayıp dudaklarından öpmeye başladı. Gaz sobalarının ağırlaştırdığı bu alçak tavanlı yerde kadın bu öpüşlere karşılık verirken mırıldanıyordu:

- Gelebilirsen, yarın sabah altıda... Yatak dinlenmesi alacağım. Kapıyı üç kez vur.

Şaşkınlık içindeki Octave anlamaya başlamıştı. Öksürerek ortaya çıktığında onu bir sürpriz daha bekliyordu. Gasparine kuru bir dal gibi, kare şeklindeki çenesi ve sert saçlarıyla çirkin biri olmuştu. Eski güzelliğı yalnızca iri gözlerinde kalmıştı. Nasıl ki sarışın Rose geç gelen güzelliğıyle onu büyülemişse, kıskanç alın çizgileri, ateşli dudaklarıyla bu kadın da onun içini alevlendirdi.

Tanışma sırasında Gasparine kibar ve uzaktı; Plassans'ı anımsadığını söylemekle yetindi. Aşağı inerken Campardon'la birlikte ikisinin elini sıktı. Kapıdan çıkarken Madam Hedouin genç adama iki kelime söyledi:

- Yarın bekliyoruz.

Arabaların güröltüsü ve kalabalığın içinde genç adam Madam Hedouin'in güzel ama sevimsiz olduğunu söylemeden edemedi. Mağazaların gaz lambasıyla aydınlatılmış pencerelerinden soğuk ve kara kaldırıma beyaz ışık kareleri düşüyordu. Neuve-Saint-Augustin sokağını dönerken mimar küçük dükkanlardan birinin önünde başıyla selam verdi.

İnce yapılı ve zarif bir kadın dükkanın kapısında durmuş, üç yaşlarında küçük bir çocuğunu yola çıkmaması için elinden tutuyordu. Kadın yanındaki dükkan sahibi olduğu belli olan gri saçlı yaşlı bir kadınla konuşuyordu. Karanlıkta Octave kadının yüz çizgilerini seçemedi, ama iki güzel göz bir an için ona baktılar. Arkalarındaki dükkanın derinliklerinden rutubet ve küf kokusu geliyordu.

- Bu bayan apartman sahibimizin küçük oğlu Theophile Vabre'in karısı Madam Valerie'dir, dedi Campardon. Size birinci katta oturduklarını söylemişim. Çok kibar bir kadın. Sokağın en eskisi olan bu dükkada doğup büyüdü; anne ve babası Louhette'ler, hâlâ dükkanı işleterek geçinmeye çalışıyorlar. Zamanında çok kazandılar, ama artık iş yapmıyor.

Octave vaktiyle bir top kumaşın tabela görevi yaptığı bu eski Paris dükkanlarını anlayamıyordu. Dünyalar verseler böyle bir mağara deliğinde yaşamayacağına ant içiyordu.

Konuşarak üçüncü kata çıktılar. Madam Campardon onları bekliyordu. Gri ipek bir elbise giymiş, saçlarını yapmış, her bakımdan özenli bir görünüm almıştı. Campardon iyi bir kocanın heyecanıyla onu öptü:

- İyİ akşamlar, tatlım...

Akşam yemeği çok güzel geçti. Madam Campardon önce Deleuze ve Hedouinlerden söz etti: Tüm mahallenin saygı duyduğu bir aileydi bu. Sonra konuşma, sandalyesinde dimdik oturarak yemeğini yiyen Angele'e çevrildi. Annesi onu evde eğitiyordu, bu daha emindi. Fazla bir şey söylemedi, ama göz kırpmasından anlaşıldığı kadarıyla, yatılı okullarda kızlar kötü şeyler öğrenebilirdi. O arada genç kız muziplik yaparak tabağını çatalın üzerinde dengede tutmaya çalışıyordu. Servis yapmakta olan Lisa ona çarpıp tabağı kırma tehlikesi geçirince bağırdı:

- Matmazel, doğru otursanıza!

Delice bir gülüş Angele'in yüzünde bir an görünüp kayboldu. Madam Campardon başını sallamakla yetindi; sonra, Lisa tatlı getirmeye gittiğinde onu övdü: Çok akıllı, çalışkan, başının çaresine bakmasını bilen bir Paris kızı. Örneğin, aşçı kız Victoire olmasa da olurdu, çünkü pasaklıydı; ama yaşlı olduğu ve kayınbabasının evinden geldiği için onu tutuyorlardı. Sonra, hizmetçi kız elinde elma tabağıyla gelirken Madam Campardon Octave'in kulağına eğildi:

- Çok namusludur; henüz bir ayıbını görmedim. Ayda bir kez uzakta oturan teyzesini görmek için izin alır.

Octave Lisa'ya bakıyordu. Sinirli, tahta göğüslü ve göz kapakları morarmış olan bu kız anlaşılan teyzesinin evinde iyi bayram ediyor olmalıydı. Ayrıca, Octave annenin eğitim konusundaki görüşlerine katılıyordu: bir genç kızın yetişmesi ağır bir sorumluluktu, sokağın soluğundan bile uzak tutmalıydı. Bu arada Angele, tabak değiştirmek için yanında eğilen Lisa'nın her defasında bacaklarını çimdikliyordu. İkisi de göz kırpmadan bu oyunu sürdürüyorlardı.

- Bence insan kendi gözünde iffetli olmalı, diyordu mimar. Ben bir sanatçuyım, başkalarının düşünçesine aldırmam.

Yemekten sonra gece yarısına kadar salonda oturuldu. Madam Campardon yorgun görünüyordu; yavaş yavaş kanapeye uzanıp kendinden geçer gibi oluyordu.

- Rahatsız mısın, tatlım? diye sordu kocası.

- Hayır, dedi kadın yarım bir sesle. Her zamanki ağrım.

Sonra kocasına bakıp yavaşça sordu:

- Onu gördün mü mağazada?

- Evet... Bana seni sordu.

Rose'un gözlerinde birkaç damla yaş vardı:

- Nasıl olsa o sağlıklı, tabii.

- Hadi, hadi, diye onu saçlarından öptü mimar; yalnız olmadıklarını unutmuştu. Yine kendine zarar vereceksin. Benim yine de seni sevdiğimi bilmiyor musun, tatlım?

Octave bu yakınlığa katılmamak için pencereye gitmişti; camda Madam Campardon'un yansıyan yüzünü inceliyordu; bu kadın acaba durumu biliyor muydu?

Sonra Octave onlara iyi geceler dileyip çıktı. Elindeki kandille merdivenleri tırmanmak üzereyken bir giysi hışırtısı işitti. Kibarlık gösterip yana çekildi. Dördüncü kattaki Madam Josserand ve iki kızı bir çağrıdan dönüyor olmalıydılar. Yanından geçerlerken şişman ve gösterişli anne onun yüzüne dikkatle baktı. Büyük kız yanından ürkekçe uzaklaşırken, küçüğü şaşkın bir gülüşle ona bakıyordu. Küçük yüzü, beyaz teni ve sarıya çalan kahverengi saçlarıyla güzel bir kızdı bu. Hareketleri genç bir gelin gibi kıvrak, tavırları özgürceydi. Giysilerin etekleri sonunda gözden kayboldu ve kapıları kapandı. Octave bir süre bu neşeli gözleri düşündü.

Sonra merdivenleri çıktı. Maun kapılar ardında iffetli yatak odalarında uyuyan namuslu ailelerin sessizliği, bir gaz lambasının aydınlattığı bu merdivenlere şimdi daha bir saygınlık veriyordu. O ara bir gürültü duyup eğildi: Kapıcı Mösyö Gourd son gaz lambasını da söndürmek üzereydi. Ve sonra ev karanlığa gömüldü.

Ama Octave uzun süre uyuyamadı. Yeni gördüğü yüzler kafasında dönüp duruyordu. Niçin Campardonlar ona bu kadar iyi davranıyorlardı? Belki de daha sonra kızlarını ona vermek istiyorlardı. Veya, kocası karısının neşesini geri getirmesi için ona güveniyordu. Ya bu zavallı Rose'un hastalığı neydi? Sonra düşünceleri daha da koyulaştı: Boş ve iri gözlerle bakan komşusu Madam Pichon; siyah iş giysisi içinde dimdik ve ciddi duran güzel Madam Hedouin; ateşli gözlerle ona bakan Madam Valerie; küçük Matmazel Josserand'ın neşeli gülüşü. Ah, Paris'te ne çok kadın vardı! Hep onun elinden tutup iş yaşamında yardımcı olacak kadınlar düşlemişti; ama diğerleri sürekli bu düşlemlere karışıyorlardı. Hangisini seçeceğini bilemiyor, kibar tavırları altında yatan kadını küçümseyici özyapısı iyice ortaya çıkıyordu. Sonunda sertçe doğrulup yüksek sesle haykırdı:

- Beni rahat bırakmayacak mısınız? İlk hanginiz gelirse, umurumda değil! İsterseniz hepiniz birden... Uyuyalım bakalım, yarın görürüz.

2

Madam Josserand, iki kızıyla Rivoli Sokağındaki Madam Dambreville'in çağrısından ayrılırken evin kapısını sertçe çarpıp sokağa çıktı. İki saattir içinde tuttuğu öfkesini boşaltmak üzereydi. Küçük kızı Berthe yine bir kocayı elinden kaçırmıştı.

- Orada kazık gibi dikilip ne duruyorsunuz? Yürüyün bakalım! Araba tutup iki frank harcayacağımı sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Büyük kızı Hortense mırıldandı:

- Bu çamurda giysilerimiz ne olacak? Ayakkabılarım yarını göremezler.

- Yürü! Ayakkabı bulamazsan bütün gün yatarsın. Sizi gezdirmek sanki pek işe yarıyordu! Berthe ve Hortense başlarını eğip yürümeye koyuldular. İnce giysi içinde titreyen omuzlarını çekip eteklerini yukarda tutmaya çalışıyorlardı. Arkalarından gelen Madam Josserand eski bir kürk giymişti. Her üçünün de şapkasız saçlarına sardıkları danteller yoldan geçenlerin şaşkın bakışlarına hedef oluyordu. Son üç kıştır buna benzer nice akşamlar, araba tutmaya gücü yetmeden Paris'in dört bir yanına kızlarını taşıyan annenin öfkesi, Madam Dambreville'i düşündükçe daha da artıyordu.

- Bir de çöpçatanlık yapacakmış haspa! Nereden geldiği bilinmeyen bir sürü herifi evine doldurmuş! Ah, zorunlu olmasam gelir miyim? Bize hava atmak için son evlendirdiği kızı gösteriyor. Ne örnek ama? Ayıbını örtmek için altı ay manastıra kapatılan kıza beyaz gelinlik giydirecekmiş!

Palais-Royal Alanı'nı geçerken çiseleyen yağmur bozgunun başlangıcı oldu. Çamur içinde durup geçen arabalara baktılar. Fakat anne acımasızdı:

- Yürüyün! Neredeyse geldik sayılır, iki frank vermeye değmez. Ya araba parası ödetiriz diye içerde kalan kardeşiniz Leon'a ne demeli? Bu kadının evinden hiç çıkmıyor ki. Zaten evine genç adamları dolduran, elli yaşını geçmiş bu kadının buralara nasıl geldiğini biliyoruz. Yüksek bir hükümet görevlisi onun işini halledip bir hiçken müdür yaptığı Dambreville'le evlendirmemiş miydi?

Hortense ve Berthe onu duymuyor gibi yağmur altında yürüyorlardı. Anneleri böyle durumlarda, onlara aşılacak istediği görgü kurallarını unutup içini boşaltmaya başladığında, sağır olmaları gerektiğini önceden öğrenmişlerdi. Bir sokağı döndüklerinde Berthe bir çığlık attı:

- Ah! topuğum çıktı. Artık daha fazla gidemem ben!

Madam Josserand gürledi:

- Sen yürü bakalım! Bak ben sızlanıyor muyum? Böyle bir havada bu gece karanlığında benim bu sokaklarda ne işim var! Ah! Bari herkes gibi bir babanız olsaydı. Ama hayır, beyefendi evde kalıp rahatını düşünüyor. İşte size söylüyorum: artık bıktım! Bundan sonra sizi babanız götürsün. Küçük düşürüldüğüm evlere bir daha gitmeyeceğim. Ömrüm boyunca bir erkek beni aldattı, hâlâ sıkıntısını çekiyorum. Ah Tanrım! Yeniden başlamak mümkün olsaydı, onunla evlenmeyi kabul eder miydim?

Genç kızlar bir daha yakınmadan eve kadar yürüdüler. Kapının önünde Madam Josserand'ı ikinci bir aşağılama bekliyordu. Aynı sırada dönmekte olan Duveyrierlerin arabası önlerinden geçerken üzerlerini çamur içinde bıraktı.

Yorgun ve öfkeli anayla iki kızı merdivende Octave'la karşılaşmadan önce kendilerine çeki düzen verecek zamanı bulmuşlardı. Ama kapıyı kapatır kapatmaz karanlıkta can havliyle yemek odasına koştular. Küçük bir lambanın ışığında Mösyö Josserand yazmaya çalışıyordu.

- Yine olmadı! diye bağırdı Madam Josserand bir iskemleye çökerek.

Ve sert bir hareketle başındaki danteli söküp attı, siyah kürkünü sandalyenin arkasına bıraktı. Siyah dekolte giysisinin içinde hâlâ güzel omuzları ve dolgun bir vücudu olduğu görülüyordu. Köşeli yüzü ve iri burnunda bayağılaşmamak için kendini zor tutan bir kraliçenin trajik öfkesi vardı.

Bu şiddetli giriş karşısında Mösyö Josserand yalnızca "Ah!" dedi. Bu iri omuzların ağırlığını ensesinde duyumsuyormuş gibi endişeyle gözlerini kırkıyordu. Ancak evinde giyebildiği eski bir redingotu vardı. Otuz beş yıllık memuriyetin silikleştirdiği yüzünde feri sönmüş iri gözleriyle karısına baktı. Sonra söyleyecek bir şey bulamadan ağarmış saçlarını geriye itip çalışmasını sürdürdü.

- Ah! Demek anlamıyorsunuz! diye tiz bir sesle haykırdı Madam Josserand. Size söylüyorum: bu, boşa giden dördüncü evlilik denemesi!

- Evet, evet, dördüncü... diye mırıldandı yaşlı adam. Çok yazık, çok yazık...

Ve karısının dehşet verici çıplaklığını görmemek için kızlarına döndü. İki kız balo giysilerini çıkarmaya uğraşıyorlardı. Fazla açık ve süslü giysileri birer kışkırtıcı silah gibiydi. Sarı benizli Hortense, yüzünü bozan annesinin burnu nedeniyle yirmi üç yaşında olmasına karşın yirmi sekizinde gösteriyordu. Ondan iki yaş küçük olan Berthe bir çocuk havasında, beyaz tenli ve alımlıydı.

- Bana bakın diyorum size! diye kocasına bağırdı Madam Josserand. Hem şu lanet olası yazınızı bırakın, sinirime dokunuyor!

- Fakat, karıcığım, resim yazıları dolduruyorum, biliyorsun.

- Ah! evet, bin tanesi üç franklık resim yazıları... Kızlarınızı bu üç franklarla mı evlendirmeyi düşünüyorsunuz siz?

Zayıf lamba ışığında masanın üzeri çizgi roman yapraklarıyla doluydu. Mösyö Josserand haftalık dergiler çıkaran bir yayınevi için bu çizgi romanların yazılı bölümlerini dolduruyordu. Kasadarlık görevinden aldığı maaş yetmediği için gecelerini bu nankör işi yaparak geçiriyor, geçim sıkıntısı çektiklerinin öğrenileceği korkusuyla utanç duyuyordu.

- Üç frank üç franktır dedi yumuşak ve yorgun bir sesle. Bu üç frank giysilerinize kurdele eklemeye veya salı günlerinizde pasta ikram etmenize yardımcı olabilir.

Bu sözcükleri söylediğine pişman oldu, çünkü Madam Josserand'ın en duyarlı olduğu noktaya basmıştı. Kadının omuzlarına kan hücum etti; önce dehşetli bir yanıt verecek gibi oldu, ama olağanüstü bir çabayla kendini tutup başını salladı:

- Ah! Tanrım!... Ah! Tanrım!

Yaşlı adam yenilgiyi kabul ederek kalemini bıraktı ve iş yerinden getirdiği le Temps gazetesini açtı. Karısı küçük oğlunu sordu:

- Saturnin uyudu mu?

- Çoktan. Ayrıca Adele'i de gönderdim. Ya Leon, o da sizinle Dambrevillelerde değil miydi?

- Evet, ama beyefendi neredeyse o kadının evinde sabahlayacak!

Yaşlı adam şaşırды, safça "Ah! öyle mi?" diye sordu.

Hortense ve Berthe yine sağır olmuşlardı. Madam Josserand şimdi kocasıyla başka bir kavga peşindeydi: gazeteyi her sabah geri götürmesini, dün yaptığı gibi ortalarda bırakmamasını söylüyordu. Dünkü sayıda üstelik kızların görmemesi gereken bir skandalın mahkeme haberi vardı.

- Hemen yatacak mıyız? diye sordu Hortense. Ben acıktım da...

- Ben de, ben de! dedi Berthe.

- Nasıl? Siz davette pastalardan yemediniz mi? Ah kafasızlar! İnsan gittiği yerde yemez mi? Ben yedim.

Kızlar sızlanıp duruyordu. Başa çıkamayacağını anlayan kadın onları mutfığa götürdü.

- Ah! burası leş gibi kokuyor, diye bağırdı Madam Josserand. Bu sersem Adele'e kaç kez pencereyi açık bırakmasını söyledim. Sabahları mutfak soğuk oluyormuş, hah! Şu pisliğe bakın: iki haftadır tezgahı yıkamamış. İşte önceki günün bulaşığı da duruyor. Şu eviye bir bakın!

Öfkeyle orayı burayı karıştırıyor, pudralı ve bilezikli kollarıyla bulaşığı alt üst ediyordu. Etekleri yerdeki pisliği süpürüyor, masa altlarındaki mutfak eşyalarına takılıyordu. Eğrilmiş bir bıçağı görünce tepesi attı:

- Yarın onu kovacağım!

- Neye yarar ki? dedi Hortense. Bize hizmetçi dayanmıyor; biraz temizlik ve yemek yapmasını öğrenen kendiliğinden kaçıyor. Bu kız üç aydır burada duran ilk hizmetçi.

Madam Josserand dudaklarını ısırdı. Gerçekten de, Bretanya'daki köyünden gelmiş olan Adele, pasaklı ve aptal olmasına karşın, bilgisizliğinden ve pisliğinden yararlanıp onu aç bıraktıkları bu evde kalmayı sürdüren tek hizmetçiydi. Şimdiye kadar yirmi kez, ekmeğin içinden çıkan bir tarak veya yanık bir yemek yüzünden onu kovmaktan söz etmişler, ama her defasında vazgeçmişlerdi. Çünkü hırsızlığı sabit hizmetçiler bile "şekerin sayıyla verildiği" bu eve gelmek istemiyorlardı.

Bir dolabı karıştıran Berthe sonunda yüzünü buruşturdu:

- Yiyecek bir şey yok!

Masaya çiçek koyabilmek için ucuz et almayı marifet sayan ailelerin bu sahte lüks mutfığında yaldızlı tabaklar, sapı gümüş ekmek süpürgeleri, salata tabakları yıkanmış olarak diziliydi, ama bir ekmek kırıntısı bile yoktu. Adele açlığını bastırabilmek için sanki tabakların yaldızını solduracak kadar inatla yıkamıştı.

- Tüm tavşanı yiyip bitirmiş! diye haykırdı Madam Josserand.

- Sahi öyle, dedi Hortense. Kuyruk kısmı kalmıştı... Hah! buradaymış. Ben alıyorum. Soğuk ama ne yapalım?

Berthe bir yandan boşuna aranıp duruyordu. Sonunda annesinin eski bir reçeli sulandırıp davetlerde şerbet olarak kullanmak üzere hazırladığı şişeyi buldu. Yarım bir bardak doldurdu:

- Ben de buna ekmek batırıp yerim, ne yapalım!

Madam Josserand ona sertçe bakıyordu:

- Çekinme, buyur! Yarın konuklara ben ne ikram edeceğim, bakalım?

Bu arada Adele'in yeni bir suçunu yakalamıştı. Masanın üzerinde bir kitap fark etti:

- Ah! sersem kız! Yine Lamartine'imi mutfığa getirmiş!

Masadan Jocelyn (*) adlı kitabı aldı, sanki kirlenmiş gibi sildi. Bu sırada kızlar kalan bir ekmek dilimini paylaşmışlardı. Madam Josserand mutfığa son bir göz atıp iri kolları arasındaki kitabıyla salona döndü.

Bu arada Mösyö Josserand yine yazmaya başlamıştı. Karısının yatmaya gitmeden önce ona fazla kızmıyacağını umuyordu. Fakat kadın onun yanındaki bir sandalyeye çöktü ve hiç konuşmadan gözlerini ona dikti. Bu bakışı gören adamın elindeki kalem titremeye başladı.

- Adele'in yarın için kaymak yapmasına siz engel oldunuz, değil mi? diye konuştu sonunda Madam Josserand.

Adam şaşkınlıkla başını kaldırdı:

- Ben mi?

- Oh! Yine hayır diyeceksiniz tabii! Öyleyse, istediğim kaymağı niye yapmadı?.. Siz de

biliyorsunuz ki yarın, davetimizden önce, Bachelard Dayı'nın doğum gününü kutlayacağız. Kaymak olmazsa dondurma almamız gerekecek, beş frankı sokağa atacağız. Yaşlı adam karşı çıkmadı. Ama işine koyulmaya cesaret edemedi kalemiyle oynamaya başladı.

- Yarın gidip Campardonları görmeyi istiyorum, diye sürdürdü kadın. Onları akşama kesinlikle beklediğimizi söyleyeceksiniz. Akrabaları olan genç adam bugün gelmiş. Onu da getirmelerini söyleyin. Duydunuz mu, onun da gelmesini istiyorum.

- Hangi genç adam?

- Bir genç adam işte; size anlatması uzun sürer... Bana söylediler. Ne yapalım, siz kızlarınızın sorumluluğunu benim üzerime atıp çekildiniz, ben de elimden gelen her şeyi deniyorum.

Bu düşünce onu daha da kızdırdı:

- Görüyorsunuz, kendimi tutuyorum. Ah! bıktım. Bir şey söylemeyin yoksa kötü olur!

Adam hiçbir şey söylemedi, ama karısı yine de patladı.

- Artık yeter! İşte söylüyorum, bu yakınlarda sizi ve iki sersem kızınızı ortada bırakıp gideceğim. Ben bu meteliksiz yaşam için mi doğdum? Her gün kuruş saymak, bir çift çizmeyi alamamak, dostlarımı uygun bir biçimde konuk edememek, hepsi sizin yüzünüzden! Kafanızı oynatıp sinirimi bozmayın! Evet, sizin yüzünüzden! Beni kandırdınız, bayım, alçakça kandırdınız. Eğer bakamayacaksanız evlenmeseydiniz. O zamanlar havanızdan geçilmiyordu! Yanında çalıştığınız Bernheimların oğlu sizin arkadaşınız da oluyordu. Ama siz ne yaptınız? Hiçbir şey! Şimdiye kadar onların ortağı olmanız gerekirdi. Bu kristal fabrikasını şimdi Paris'te en büyük duruma siz getirdiniz. Ama hâlâ bir kasadar, bir memursunuz. Sizde hiç yürek var mı? Susun!

- Sekiz bin frank aylık alıyorum, diye usulca yanıtladı adam. Bu kötü para değil.

- Ah! kötü para değilmiş! Otuz yıl hizmetten sonra, öyle mi? Sizin emeğinizi çaldılar, siz hâlâ minnettarsınız. Ah, ben olsam ne yapardım biliyor musunuz? Kasayı yirmi kere cebimde dolaştırırdım! Oysa, bunun ne kadar kolay olduğunu evlenmeden önce anlamıştım, hep söyleyip durdum. Ama bir parça akıllı ve girişken olmak gerek, aptalca ayakta uyumakla olmaz.

- Ama... Beni dürüst olmakla mı suçluyorsun?

Kadın elindeki Lamartine'i sallayarak üzerine yürüdü:

- Dürüst mü dediniz? Önce bana karşı dürüst olun, beyefendi! Diğerleri sonra gelir, değil mi? Zengin gibi görünüp genç bir kızın hayallerini yıkmaya ne hakkınız vardı? Ah! Yeniden başlamak mümkün olsaydı. Ah! ailenizi o zamanlar tanımış olsaydım!

Kadın, barış düşünerek başlattığı bu tartışmada gittikçe kızışıyordu.

- Git, yat, Eleonore, dedi adam. Saat biri geçti; inan bana bu işi yarına bitirmeliyim. Ailemden söz etme, onlar sana bir şey yapmadı.

- Ah! Demek aileniz pek kutsal, öyle mi? Babanızın Clermont'da avukatlık yazıhanesini bir hizmetçiye kapılıp batırdığını herkes biliyor. O yetmiş iki yaşında etek peşinde koşmasaydı, siz şimdi kızlarınızı evlendirmiş olurdunuz. Ah! beni kandıranlardan biri de o. Mösyö Josserand sarardı. Titreyen sesi giderek yükseliyordu:

- Yine ailelerimizi karıştırma lütfen! Babanız sizin çeyiziniz olarak söz verdiği otuz bin frankı hiç ödemedi ki.

- Hangi otuz bin frank?

- Bilmiyormuş gibi yapma. Babam bir delilik yapmış olabilir, ama sizinki dürüst davranmadı. Onun vasiyetini hâlâ anlamış değilim. Birtakım oyunlar sonunda Saint-Victor Sokağı'ndaki yatılı okul kız kardeşinizin kocasına kaldı. Bizi şimdi selamlamıyorlar bile... Dağ başında gibi soydular bizi.

Madam Josserand kocasının bu beklenmedik yanıtı karşısında boğulacak gibiydi.

- Babacığımıza söz söyleyemezsiniz! Kırk yıl şerefle eğitime hizmet verdi. Kız kardeşim ve

eniştme gelince, beni kandırdıkları doğrudur. Ama bunu söylemek size düşmez, anlıyor musunuz? Ben size bir subayla kaçan kız kardeşiniz Andelys'ten söz ediyor muyum? Ah! Sizin taraf pek yamanmış doğrusu!

- O subayla evlendi, hanım. Ya sizin kardeşiniz Bachelard Dayı'ya ne demeli? Ahlakı kıt bir adam.

- Ama siz ne söylüyorsunuz, Tanrı aşkına? Parası var, encümende istediği gibi kazanıyor. Hem Berthe'in çeyiz parasını ödemeye söz verdi. Hiç saygınız yok mu?

- Haa! Berthe'in çeyiz parası, öyle mi? Beş kuruş vermeyeceğine, onun pis alışkanlıklarına boş yere katlanmış olacağımıza bahse girer misiniz? O bu eve geldiğinde utanç duyuyorum. Yalancı, zevk düşkünü, on beş yıldır spekülasyonla para toplayan bu adam serveti önünde diz çöktüğümüzü görüyor; her cumartesi beni bürosuna götürüp muhasebesini bedavaya yaptırmaya utanmıyor. Hâlâ bir armağan getireceği günü bekliyoruz.

Bir sessizlik oldu. Sonra adam, yarı çıplak karısına bakarak, her şeyi göze almışçasına sürdürdü:

- Ayda sekiz bin frankla çok şey yapılır. Siz hep yakınıyorsunuz. Ama yaşamınızı gelirinizin üstünde sürdürmeye kalkmasaydınız. Davetler vermek, pastalar ve çaylar ikram etmek bizim neyimize?

Kadın ona daha fazla süre tanımadı.

- Ah! bari beni bir hücreye kapasaydınız! İnsan içine çıplak mı çıkacaktım? Ya kızlarınız? Kimseyle görüşmezlerse nasıl evlenecekler? Kapımızda kuyruk bekliyorlar zaten... Bizi feda edin bakalım, sizi nasıl yargılayacaklar?

- Hepimiz, hanımefendi, hepimiz feda edildik. Leon sırasını kız kardeşlerine bıraktı; bizden umudu kesip kendi başının çaresine bakıyor. Saturnin'e gelince, zavallı çocuk, daha okuma yazma bilmiyor. Ben de hiçbir şey istemeden geceleri bu işi yapıyorum ki...

- Peki niçin kız çocuk yaptınız, beyefendi? Onlara aldığım eğitimi mi eleştiriyorsunuz? Sizin yerinizde başkası olsaydı, Hortense'in aldığı diplomayla övünürdü. Ya Berthe'in yeteneği? Bu akşam piyanoda yine herkesten alkış aldı. Yaptığı yağlıboya resmi yarın konuklara göstereceğim. Siz nasıl bir babasınız? Elinizden gelse kızlarınızı inek otlatmaya gönderirsiniz!

- Haa, öyle mi? Berthe için bir çeyiz sigortası yaptırmıştım. Ama siz, dördüncü taksitten sonra, parayı salonu döşemek için harcadınız. Ödenen primleri de geri alabilmek için hâlâ uğraşıyorsunuz.

- Elbette, çünkü bizi aç bırakıyorsunuz. Ah! kızlarınız evde kalırlarsa nasıl pişman olursunuz.

- Ben mi pişman olacağım? Bu gülünç giysiler ve çağrılarınızla, koca adaylarını asıl kaçıran sizsiniz!

Mösyö Josserand hiç bu kadar ileri gitmemişti. Madam Josserand boğulacak gibi "Ben, ben, gülünç ha!" diye haykırıyordu ki kapı açıldı: Hortense ve Berthe gecelik ve sandallarıyla içeri girdiler.

- Ah! odamız çok soğuk! diye söylendi Berthe titreyerek. Burası hiç olmazsa biraz sıcak.

İki kız birer sandalye alarak ılık sobanın yanına oturdular. Hortense bir elindeki tavşan kemiğini kemiriyor, Berthe bardaktaki şurubu yalıyordu. Anne ve babası tartışma nedeniyle onların girdiğini görmemiş gibiydiler.

- Gülünç ha! Ama artık değil, beyefendi! Bir daha onları evlendirmek için parmağımı kımıldatırsam boynum kopsun! Bu işi size bırakıyorum. Umarım benim kadar gülünç olmazsınız.

- Nasıl? Siz onları her yerde sergileyip saygınlıklarını yaraladıktan sonra mı? İster evlendirin, ister evlendirmeyin, umurumda değil.

- Benimse hiç umurumda değil, Mösyö Josserrand! Daha fazla kızdırırsanız, ikisini de

sokağa atarım. İşinize geliyorsa, siz de onları izlersiniz, kapı orada. Ah! Tanrım! Ne rahat ederdim?

Bu ateşli tartışmalara alışık olan kızlar sessizce dinliyorlardı. Bir yandan ellerindekini yiyor, bir yandan da geceliklerini sıyırıp omuzlarıyla ılık sobaya sürtünüyorlardı. Açlığın verdiği oburlukları ve uykulu gözleriyle güzel bir havaları vardı.

- Tartışmanıza hiç gerek yok, dedi Hortense. İkimiz de kendimize koca bulacak kadar büyüğüz.

Bu girişten fırsat bulan baba işine koyulmak istedi: ama başını masaya eğmiş, bir şey yazamayan titrek ellerini seyrediyordu. Fakat yaralı bir kaplan gibi olan anne Hortense'in önünde dikildi:

- Eğer kendi hesabına konuşuyorsan sana söyleyeyim: Bu Verdier denen adam seninle asla evlenmez.

- Bu benim işim, dedi güvenle genç kız.

Hortense, memur, tezgahtar, terzi gibi beş altı damat adayını küçümseyip geri çevirdikten sonra, Dambrevillelerin evinde tanıştığı kırk yaşında bir avukatta karar kılmıştı. Onun geleceği parlak biri olduğunu düşünüyordu. Fakat Verdier on beş yıldır metresiyle yaşıyor, oturduğu çevrede onu karısı olarak tanıtıyordu. Hortense bunu biliyor, ama endişelenmiyordu.

Babası masadan başını kaldırdı:

- Kızım, sana bu evliliği aklından çıkarmanı söylemişim. Adamın durumunu sen de biliyorsun.

- Ne olmuş yani? Verdier bana ondan ayrılacağına söz verdi. Bu kadın aptalın biri zaten.

- Hortense, kızım, böyle konuşmamalısın. Bu adam yarın seni de bırakmaz mı?

- Bu benim işim, dedi genç kız inatla.

Berthe karışmadan dinliyordu, çünkü her gün ablasıyla bu konuyu tartıştığı için haberi vardı. Ayrıca babası gibi, sokağa atılmasından söz edilen bu zavallı kadından yanaydı. Fakat Madam Josserand söze karıştı:

- Ne olmuş yani? Bu tür kadınlar sonunda sokağa düşüyorlar. Fakat Verdier'nin ondan ayrılacak iradesi yok. Seni oy alıyor, kızım; yerinde olsam onu bir saniye beklemeden başka birine bakardım.

Hortense'in yanakları kızardı ve sesi tizleşti:

- Anne, beni tanırsın. Onu istiyorum ve elde edeceğim. Yüz yıl beklesem de başkasıyla evlenmem.

Annesi omuzlarını silkti:

- Başkalarına aptal diyene bak!

Genç kız ayağa fırladı:

- Üstüme gelme! Madem bizi evlendiremiyorsun, bırak da bildiğimiz gibi yapalım. Ben yatmaya gidiyorum.

Hortense kapıyı çarpıp çıktı. Madam Josserand başı yukarda kocasına döndü:

- İşte çocuklarınızı nasıl yetiştirdiğinizi görüyorsunuz!

Mösyö Josserand yanıt vermedi; yeniden yazabileceği zamanı beklerken kalemini tırnağına sürtüp duruyordu. Berthe'in acelesi yoktu, sırtını sobaya dönmüş, parmağıyla bardağı karıştırıyordu.

- Ah! karşılığımı görüyorum, diye sürdürdü Madam Josserand. Yirmi yıl bunları saygın birer hanım yapabilmek için saçımı süpürge ettim, ama istediğim gibi biriyle evlenmeyi bana çok görüyorlar. Ne istediler de almadık? Biraz eğitildikten sonra havaları değişiyor, serüven düşkünü avukatlarla evlenmek istiyorlar.

Kadın Berthe'in önüne gelmişti. Onu parmağıyla uyardı:

- Bana bak, sen de ablan gibi olursan, senden hesap sorarım!

Sonra yine odayı adımlamayı sürdürdü. Her zaman haklı olduğunu sananlar gibi

düşünceleri kopuk kopuk ve çelişkiliydi:

- Ne yapılması gerekiyorsa onu yaptım; yeniden başlasam yine aynısını yapardım. Yaşamda yalnızca utananlar yitirir. Para paradır; paran yoksa evinden çıkmazsın. Ben hep, yirmi kuruşum varken, kırk kuruşum var dedim. Doğrusu budur: Kendini acındıracağına imrendir. Eğitilmiş olmak yeterli değil, giyimin düzgün değilse insanlar seni küçümser. Bu, yanlış ama böyle... Hizmetçi elbisesi giyeceğime kirli robolar giyerim. Bütün bir hafta patates ye, ama konuğun için tavuk alacak para bulundur. Bunun tersini söyleyenler aptaldır!

Bu son tümceyi kocasına bakarak söylemişti. Yeni bir kavgayı göze alamayan adam yüreksizlik örneği verdi:

- Bu doğru; artık yalnızca paraya önem veriliyor.

- Duydun mu? diye kızına döndü. Madam Josserand. Adımını doğru at ve bizi sevindir...

Bu akşamki adamı nasıl kaçırdın?

Berthe kendi sırasının geldiğini anlamıştı:

- Bilmiyorum, anne, diye mırıldandı.

- Yardımcı büro şefi, otuzunda yok, parlak bir geleceği var. Böyleleri her ay maaşını tıkr tıkr alır... Yoksa, daha önceki gibi, yine aptallık mı yaptın?

- Vallahi değil, anne. Belki de başkalarından durumumuzu öğrenmiş olmalı.

- Nasıl? Dayının sana vereceği çeyizi duymamış mı? Bunu herkes biliyor. Yok yok, başka bir nedeni olmalı, çünkü çok ani olarak ayrıldı. Dans ederken ikiniz bir ara küçük salona geçmiştiniz.

Berthe kızardı:

- Evet... Yalnız kaldığımızda kötü şeyler yapmaya kalktı. Beni kucaklayıp öpmek istedi.

Ben de korkup onu ittim, dolaba çarptı...

Annesi öfkeyle onun sözünü kesti:

- İttin mi? İttin ha?

- Ama anne, beni tutuyordu...

- Tuttuysa ne olmuş? Ah!.. bu kafasızlara okulda acaba neler öğretiyorlar?

Genç kızın gözlerinden yaşlar akıyordu.

- Benim bir suçum yok; o adam kabalık ediyordu. Böyle durumda ne yapacağımı bilmiyorum ki...

- Bir de ne yapacağını soruyor... Size yüz kez söyledim, bu utangaçlığı bırakın. Siz sosyeteye çıkıyorsunuz. Bir adam sırtışmaya başlıyorsa, sizi seviyor demektir; ve onları kızdırmadan yatıştırmanın yolu bulunur. Bir dolabın arkasında sizi öpmek istiyorsa, bunu anne ve babanıza söylememeniz gerekirdi. Ama siz adamları dolaba itiyorsunuz ve tabii evlilik de suya düşüyor.

Sonra ders verir gibi bir tavır alıp sürdürdü:

- Artık bitti; aptallığınız karşısında umudumu yitirdim. Size her şeyi anlatmak gerekiyor, öyleyse anlatayım. Servetiniz yoksa, kızım, erkekleri başka bir şeyle tutmanız gerekiyor. Biraz güler yüz göster, elini tutmasına izin ver, anlamıyormuş gibi ufak kaçamaklarına göz yum. Koca bulmak balık tutmak gibidir. Böyle ağlamakla daha da güzelleştiğini mi sanıyorsun? Berthe hıçkırıyordu.

- Ağlama dedim! Mösyö Josserand, kızınıza söyleyin gözlerini harap etmesin. Hadi bırak, sil gözlerini. Şimdi karşında sana kur yapan bir bey olduğunu düşün. Gülümse ve yelpazeni düşür; bey onu yerden alırken elleriniz birbirine dokunsun. Öyle değil; hasta tavuk gibi somurtma. Başını geri at ki güzel boynun ortaya çıksın.

- Böyle mi anne?

- Evet, daha iyi... Kazık gibi sert olma, belini yumuşak tut. Erkekler sıırıkları sevmez. Fazla ileri giderlerse oyun bozanlık etme. İleri giden adam tutulmuş demektir.

Salondaki saat ikiyi vurdu. Bu geç saatte evlendirme tutkusu daha da kızışan Madam

Josserand iyice kendini yitirmiş, kızını bir bebek gibi ortada çeviriyor, düşüncelerini açıkça söylüyordu. Genç kız artık karşı koyamadan onun her dediğini yapıyordu, ama bir parça utanç ve korku yüreğini sıkıştırıyordu. Bir ara, annesi şuh kahkaha atmasını öğrettiği sırada, hıçkırarak ağlamak istedi:

- Hayır! hayır! Ben bunu yapamam!

Madam Josserand bir an durakaldı. Sonra Dambrevillelerden çıktığından beri yenemediği öfkesini boşalttı: Kızın yüzünde sert bir tokat patladı.

- Al işte! Sersem; erkekler haklıymış.

Kadın bu arada yere düşen kitabını alıp sildi ve yatak odasına geçti. Yanağını tutup ağlayan kızının da odadan çıktığını gören Mösyö Josserand mırıldandı:

- Böyle olacağı belliydi.

Berthe holden geçerken yataktan kalkmış olan kardeşi Saturnin'in kapıyı dinlemekte olduğunu gördü. Yirmi beş yaşındaki bu genç bir beyin iltihabı sonucu gelişemeyip çocuk kalmıştı. Deli değildi, ama onunla zıtlarıyla bağırarak evi birbirine katıyordu. Onu ancak Berthe yatıştırabiliyordu. Küçükken Berthe'nin bir hastalığı sırasında ona bakmış, kızın tüm kaprislerine sadık bir köpek gibi katlanmıştı. Kızın kurtulmasından sonra ona tapacak kadar bağlanmıştı.

- Yine seni dövdü mü? diye fısıldadı genç adam.

Onu karanlıkta öyle gören Berthe endişelenip yatıştırmaya çalıştı:

- Git yat, seni ilgilendiren bir şey değil.

- Beni ilgilendirir. Seni dövmesini istemiyorum, anladın mı? Bağırışlarıyla beni uyandırdı. Bir daha başlamasın, yoksa kötü yaparım!

Genç kız onun ellerini tutup yabanıl bir hayvanı yatıştırır gibi okşadı. Genç adam hemen yumuşadı, çocuk gibi gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

- Senin canını yaktılar, değil mi? Söyle, neren acıyor, öpmek istiyorum.

Karanlıkta kardeşinin yanağını öperken mırıldanıyordu:

- İşte geçti, işte geçti..

Salonda yalnız kalan Mösyö Josserand elindeki kalemi bıraktı. Yüreği acıyla yüklüydü. Biraz bekledikten sonra kalkıp kapıya gitti ve dinledi. Madam Josserand horluyordu. Kızların odasından ağlama sesi gelmiyordu. Apartman karanlık ve sessizdi. İçini çekip masaya döndü. Bir elindeki kalemiyle yazmaya başlarken, iki damla gözyaşı çizgi romanların üzerine düştü.

3

Tazeliği kuşkulu olan ve Adele'in ellerinde daha da tatsızlaşan balık masaya geldiğinde, Bachelard Dayı'nın iki yanında oturan Hortense ve Berthe onun bardağını doldurarak içmeye zorluyorlardı.

- İçin, için, bugün doğum gününüz. Sağlığınıza, dayı!

İki kız dayıdan yirmi frank almayı kafalarına koymuşlardı. Her yıl anneleri onları dayının iki yanına bu amaçla oturtuyordu, ama kızların işi gerçekten zordu. Louis XV ayakkabılar, beş düğmeli eldivenler düşleyen kızların yirmi frank alabilmeleri için dayının iyice sarhoş olması gerekiyordu. Encümende kazandığı yıllık seksen bin franklık gelirini pis alemlerde harcayan bu adam ailesine gelince cimrileşiyordu. Neyse ki bu akşam yarı sarhoş gelmişti.

- Sağlığınıza, benim küçük kedilerim! diye yuvarlıyordu kadehini şişman adam.

Parmaklarını dolduran yüzükler ve yakasında bir gülle masanın ortasında yer alan bu adam her türlü eğlence ve pisliğin içinde yuvarlanmıştı. Takma dişleri, öne fırlamış kırmızı iri burnu ve kısa kesilmiş saçlarının altında gözlerini zor açabiliyordu. Ölen karısının kardeşlerinden birinin oğlu olan Guelin adındaki genç akrabası da gelmişti; genç adam, dayının karısının on yıl önceki ölümünden bu yana ayık gezmediğini söylüyordu.

Madam Josserand kardeşinin sarhoşluğuna gülümsüyordu:

- Narcisse, biraz daha balık almaz mısın?

Ev sahibi kardeşinin karşısında oturmuş, bir yanında Guelin, diğer yanında ise Hector Trublot adındaki bir genç adam vardı. Genelde bu tür çağrılara bazı kişileri de zorunlu olarak katıyordu. Örneğin, üçüncü katta yalnız yaşayan Madam Juzeur de oradaydı. Aslında, dayının masadaki durumunu bildiği için, o geldiğinde ya çok yakın, ya da hava atması gerekmeyen kişileri çağırıyordu. Bir bankada çalışan genç Trublot'yu bir süre damat adayı olarak düşünmüştü; ama genç adam evlilikten nefret ettiğini açıkça söyledikten sonra artık onu da önemsemiyor, hatta doğru dürüst yemesini bilmeyen Saturnin'in yanına oturtuyordu. Her zaman kardeşinin yanında oturan Berthe ise onun rahat durmasını sağlamakla görevliydi.

Balıktan sonra dana rostosu geldi. Kızlar hücum zamanı geldiğine inandılar.

- İçin, dayıcığım! dedi Hortense. Bu sizin doğum gününüz. İnsan doğum gününde bir bahşış vermez mi?

- Sahi öyle, dedi Berthe saf bir edayla. Herkes doğum gününde bir şey vermeli. Bize yirmi frank verin.

Para sözüne kulak kabartan Bachelard sarhoşluğunu abartmaya başladı. Bu her zamanki kurnazlığıydı: Göz kapakları ağırlaşır, dili dolanırdı.

- Ha? Ne?

- Yirmi frank, işte. Anlamazdan gelmeyin. Bize yirmi frank verirseniz sizi daha çok seveceğiz. Hadi dayıcığım!

İkisi de onun boynuna sarılıp tatlı sözler ediyor, pis soluğuna aldırmandan yüzünü öpüyorlardı. Bu tütün, misk ve şarap kokusundan zaten iğrenen Mösyö Josserand erden kızlarının bu hallerini görünce karşı çıktı:

- Rahat bırakın onu!

- Niçin? diye atıldı Madam Josserand. Kızlar eğleniyorlar. Eğer dayıları onlara yirmi frank vermek istiyorsa verir.

- Mösyö Bachelard ne kadar iyi bir dayı! diye karıştı Madam Juzeur. Ama dayı direniyordu; salyalı ağzı daha da dolaşıyordu:

- Be... ben bilmem... Ne dediniz?

Hortense ve Berthe aralarında bakışıp onu bıraktılar ve yine bardağını doldurdular. İki güzel çıplak kol dayının iri burnu önünde yeniden dolaşmaya başladı.

Bu arada sessiz kalmayı yeğleyen Trublot konukların arasında gidip gelen hizmetçi Adele'i göz ucuyla izliyordu. Miyop olan genç adam kenevir gibi saçları ve köşeli yüzüyle onu güzel buluyordu. Hizmetçi kız bir ara elindeki rosto tenceresiyle genç adamın omzuna doğru yarı eğildiğinde genç adam onun baldırını sertçe çimdikledi. Hizmetçi fazla tepki göstermedi, sanki ekmek istemiş gibi adamın yüzüne baktı.

- Ne var? dedi Madam Josserand. Size çarptı mı? Ah bu kız, ne kadar beceriksiz! Ne yaparsınız, yeni olduğu için daha öğrenmesi gerekiyor.

- Zararı yok, dedi Trublot ve ciddi bir edayla kara sakalını sıvazladı.

Önce serin olan salonda yemekler geldikçe hava ısınıyor ve sohbet ilerliyordu. Madam Juzeur Madam Josserand'a bir kez daha otuz yıl dul kalmanın dertlerini sıralıyordu. Gözlerini havaya kaldırarak ne acılar çektiğini anlatıyordu: On yıllık evlilikten sonra kocası onu bırakmıştı, ama nedenini söylemiyordu. Şimdi her zaman kapalı evine yalnızca rahipler girip çıkıyordu.

- Benim yaşımda her şey elem verici, diye sızlanan kadın kibar tavırlarla dana rostosunu ayıklıyordu.

Madam Josserand yanındaki Trublot'ya "Ah! çok acı çekmiş bir kadın" diye açıklamak istedi. Ama genç adam aldırmadı: Bakışları imalı ve meraklı olan bu kadın onun tipi değildi.

Bu arada bir panik yaşandı. Berthe'in pek izlemediği Saturnin kestiği et parçalarıyla tabağında resim yapmaya başladı. Bu zavallı, annesine korku ve utanç veriyordu. Ondan nasıl kurtulacağını bilemeyen kadın, kız kardeşleri uğruna onu feda edip zekasının yavaş yavaş uyandığı okuldan almış, fakat bir işçi olarak çalışmasını gururuna yedirememişti. Yıllardır evde işsiz ve amaçsız dolaşan bu çocuk her çağrıda onu zor durumda bırakıyordu.

- Saturnin, doğru otur! diye bağırdı.

Ama Saturnin tabağındaki görünümü beğenmiş, gülüyordu. Annesine saygı duymuyor, delilerin sahip olduğu açıklıkla onu yalancı ve kötü olarak görüyordu. Tabağını annesinin kafasına atmak üzereydi ki Berthe ona dik dik baktı. Genç adam önce karşı koymak istedi, sonra gözlerindeki ateş söndü ve sandalyesine yığılıp yemek sonuna kadar öyle kaldı.

Madam Josserand bu tatsızlığı unutturmak için Guelin'e döndü:

- Umarım flütünüzü getirmişsinizdir!

Guelin amatör olarak öğrendiği flütü bazen rahat ettiği evlere götürüp çalıyordu.

- Flüt mü? Evet, burada.

Genç adam dalgındı, çünkü kızların dayılarına yaptıklarını ilgiyle izliyordu. Bir sigorta şirketinde çalışan bu genç her akşam işten çıkar çıkmaz Bachelard'ı bulup bir daha onun peşinden ayrılmıyor, tüm kahve ve eğlence yerlerini onunla tanıyordu. Herkes şişko dayının arkasında onun soluk yüzünü görmeye alışmıştı.

- Ha gayret! yakasını bırakmayın! dedi.

Gerçekten de dayı savaşı yitirmek üzereydi. Kızlar, Madam Josserand'ın şişesi üç franka aldığı şampanyanın yarısını dayıya içirmişlerdi. Dayı yumuşamış, aptallık güldürüsünü daha zor oynar olmuştu.

- Yirmi frank mı? Niçin yirmi? Ama bende yok, ant içerim. İsterseniz Guelin'e sorun. Cüzdanımı kahvede unutmuştum, değil mi, Guelin? Olsaydı, vallahi verirdim, küçük kedilerim.

Guelin içinden "seni yalancı moruk" diye geçirip kıs kıs gülüyordu. Sonra birden atıldı:

- Üstünü arayın!

O zaman Hortense ve Berthe dayının üzerine atıldılar. Yirmi frank isteği onlara kibarlığı unutturmuştu; biri adamın yelek ceplerini karıştırırken, diğeri elini ceket cebine sokmuştu. Geriye kaymış olan dayı onlara engel olmaya çalışırken gülüyordu:

- Vallahi yok! Durun, yapmayın, gıdıklanıyorum.

Guelin onları kızıştırmak için bağırdı.

- Pantolon! oraya bakın.

Ve Berthe elini pantolon cebine soktu. İkisi de iyice yorulmuş, neredeyse adamı dövecek gibi çabalıyorlardı. Sonunda bir zafer çılgılığı attılar: Berthe bir avuç para çıkarıp masanın üzerine saçtı. Bir sürü bozukluk arasında yirmi franklık bir lira göründü.

- Buldum! İşte buldum!

Tüm konuklar onu alkışladı. Madam Josserand sevecenlikle kızlarına bakıyordu. Bozuk paralarını toplayan dayı ciddi bir sesle yirmi frankın kolay kazanılmadığını söylüyordu. İki kız dudakları titreyerek soluk almaya çalıştılar.

Kapı zili çaldı. Yemeği yavaş yedikleri için çağrının konukları gelmeye başlamıştı. Ev sahibesi tatlıyı acele sundu, çünkü yirmi frank yitirmiş olan dayı, yeğeni Leon'un kendisini kutlamaya gelmediğini söyleyerek hır çıkarmaya çalışıyordu. Leon daha sonra gelecekti. Masadan kalkarlarken Adele alt kattaki mimarın yanında bir genç adamla geldiğini bildirdi.

- Ah! o genç adamı da çağırılmış mıydık? Onu dün kapıcının orada görmüştüm, kibar birine benziyor.

Madam Josserand konuklarıyla salona geçerken, tüm yirmi frank dövüşü sırasında uyuklamış olan Saturnin birden sandalyesini devirip ayağa fırladı:

- İstemiyorum! Kimse gelmesin!

İşte annesi bundan korkuyordu. Kocasına işaret edip Madam Juzeur'i çıkarmasını işaret ettikten sonra yanındaki Trublot'dan özür diledi. Trublot salona geçeceği yerde Adele'in peşinden mutfağa sıvıştı. Bachelard ve Guelin ise, deli dedikleri çocukla ilgilenmeden bir köşede şakalaşıyorlardı.

- Bu akşam tuhaftı zaten, diye mırıldandı Madam Josserand. Berthe, çabuk gel!

Berthe yirmi frankı ablasına göstermeye dalmıştı. Saturnin bir bıçağı kapmış bağıırıyordu:

- İstemiyorum onları! Karınlarını deşeceğim!

Annesi yine çağırınca Berthe hemen koşup kardeşinin elini tuttu, salona girmesini önledi. Onu yatıştırmaya çalışıyordu, ama deli çocuk kendi mantığıyla anlatmaya çalışıyordu:

- Seni evlendirmek istiyorlar... Asla, işitiyor musun?.. Sana kötülük yapmalarını istemiyorum!

Genç kız güldü, evleneceğini de nereden çıkarmıştı? Ama kardeşi başını sallıyor, inanmıyordu. Bir an yanaşmaya çalışan annesine bıçağı gösterdi. Kadın korkuyla çekilirken, salondakilerin bu rezaleti duymasından korkuyordu. Berthe'e onu odasına götürmesi için işaret etti.

Berthe elini Saturnin'in omzuna koyarak sürükledi.

- Bak, uslu durmazsan, seni artık sevmem.

Çocuk yumuşadı, gözleri yaşla doldu:

- Sevmiyor musun? Lütfen, beni sevdiğini söyle. Başkalarını hiç sevmeyeceğine ant iç!

Berthe onu bileğinden tutup uslu bir çocuk gibi odasına götürdü.

Salonda Madam Josserand Campardon'u aşırı bir içtenlikle "komşu" diyerek karşıladı. Niçin Madam Campardon gelmemişti. Ve mimarın yanıtı üzerine eşinin sağlığıyla ilgilendi. Bu arada gözlerini Mösyö Josserand'la konuşan Octave'dan ayırmıyordu. Kocası genç adamı yanına getirip tanıştırdınca bütün ilgisini ona gösterdi ve o kadar iltifat etti ki genç adam biraz rahatsız oldu.

Bu arada diğer konuklar da geliyordu. Şişman annelerin peşinde sıska kızlar, işyerinin mahmurluğunu üzerinden atamamış amca ve babalar evlenecek kızlarıyla salona doluyordu. Her zil sesinde duraklayan sohbet salonda yeniden başlıyordu. Bir köşede Bachelard Dayı Guelin'le kaba şakalar yapıyordu. Madam Josserand kardeşini yan gözle izliyordu, çünkü onun kötü bir izlenim vermesinden korkuyordu.

Berthe sonunda döndü. Annesine yaklaşıp yavaş sesle haber verdi.

- Ah! Sonunda yatmaya razı oldu. Kapıyı üzerine kilitledim. Ama içerde her şeyi kırmasından korkarım.

Madam Josserand onu giysisinden çekip susturdu, yanındaki Octave'a dönüp gülümsedi:

- Bay Mouret, size kızım Berthe'i takdim edeyim. Kızım, bu bay Octave Mouret.

Ve kızına dik dik baktı. O bu bakışı biliyordu; bu bir savaş buyruğuydu. Dünkü dersleri anımsayan genç kız üzerine düşeni yapmaya koyuldu. Parisli kadınların rahat tavırlarıyla gülümseyerek her konuda konuşmaya başladı. Taşranın sert tavırlı kızlarına alışmış olan Octave bu geveze kızın kolay arkadaşılığından mutluluk duydu.

Yemek sonunda ortadan yiten Trublot yine sessizce salona girdi. Onu gören Berthe nerede olduğunu sorunca yanıtlayamadı. Zor durumda kalan adamı Octave ile tanıştırdı. Bu arada oturduğu koltuktan durumu bir general gibi izleyen Madam Josserand, ilk temasın olumlu olduğuna karar verdikten sonra, bir işaretle kızını yanına çağırdı. Yavaş bir sesle:

- Vabrelar gelmeden müziğe başlama... Ve piyanoyu canlı çal.

Trublot ile başbaşa kalan Octave onun ağzını arıyordu:

- Çok sevimli bir kız.

- Evet, fena değil.

- Şu mavi giysili kız onun ablası oluyormuş, öyle mi? Onun kadar güzel değil.

- Eh! O daha sıska.

Miyop gözleriyle çevresine bakan Trublot dalgın bir tavırla ağzında kahve çekirdeği geveliyordu. Onun şaşırdığını görünce sordu:

- Baksanıza, sizin Midi Bölgesinde kadınlar daha tombul diyorlar; gerçekten öyle mi?

Octave gülümsedi ve hemen bu adama ısındığını anladı. İki adam bir kanepeye oturup ortak düşüncelerini tartışmaya koyuldular. Octave, Bonheur des Dames mağazasının patroniçesi Madam Hedouin'den söz etti. Diğer çalıştığı borsa şirketinde tombul bir hizmetçi olduğunu söyledi. Bu arada salon kapısı açıldı, üç kişi girdi. Trublot arkadaşına onları işaret etti:

- Bu gelenler Vabre ailesi. Hasta koyun suratlı şu uzun boylu adam Auguste: Apartman sahibinin büyük oğlu, otuz üç yaşında, sürekli başı ağrıdığı için okuyamamış ve hâlâ bekar; şimdi ticaretle uğraşıyor... Sarı saçlı, kırçıl sakallı kısa olanı da Theophile: Yirmi üç yaşında, öfke ve öksürük nöbetleri bitmeyen bu adam, bir düzine iş denedikten sonra, yanındaki adı Valerie olan kadınla evlendi.

- Karısını daha önce gördüm, dedi Octave. Alttaki tuhafiyecinin kızı, değil mi? Şu tül adamı nasıl yanıltıyor; bana güzel görünmüştü. Ama kurşun beyazı bu yüzle çok tuhaf görünüyor.

- İşte benim tipim olmayan zayıf bir kadın daha. Ama iri güzel gözleri bazı adamlar için yeterli olabiliyor.

Madam Josserand yerinden kalkıp Valerie'yi karşıladı:

- Nasıl? Mösyö Vabre yok mu? Bay ve Bayan Duveyrier de mi gelmediler? Ah! Söz vermişlerdi ama...

Genç kadın kayınbabasının özrünü ilettili; yaşlı adam pek insan içine çıkmıyor, geceleri evde çalışmayı yeğliyordu. Görümce ve eniştesine gelince, onlar geri çeviremeyecekleri resmi bir suareye davet edildikleri için gelemiyor, özürlerini gönderiyorlardı. Madam Josserand bozuldu. Kendisi bu gösteriş meraklısı Duveyrierlerin cumartesi çağrılarını hiç kaçırmazken, onlar bir salı dördüncü kata çıksalar ne olurdu yani? Herhalde buradaki çay kendi orkestralı konserleri yanında sönük kalıyordu. Ama sabret Madam Josserand! İki kızı evlenip damatların aileleriyle salonu doldurduktan sonra sen de korodan şarkılar söyleteceksin.

- Hazırlan, diye fısıldadı kızı Berthe'e.

Salonda otuz küsur kişi oldukça sıkışık yerlerini aldılar. Valerie Madam Juzeur'ün yanına otururken, Bachelard ve Guelin yüksek sesle Theophile Vabre hakkında hoş olmayan yorumlar yapıyorlardı. Bir köşeye çekilen Madam Josserand en son dedikoduları dinliyordu: Komşulardan Bonnaud yeni damadının eski bir sirk palyaçosu olduğunu ve on yıldır cambaz bir kadının parasını yediğini keşfetmişti.

- Susun! susun! diye fısıldaşmalar oldu.

Berthe piyanoyu açarken Madam Josserand açıklama yapıyordu:

- Ah! Kızım yalnızca bir parça çalacak. Mösyö Mouret, eminim müziği seversiniz, yakına gelin. Kızım amatör, ama sanki yüreğiyle çalıyor.

- Hımm.. yine sonat numarası, diye mırıldandı Trublot.

Octave ayağa kalkıp piyanonun yanında dikilmek zorunda kaldı. Madam Josserand'ın iltifatlarına bakılırsa sanki Berthe yalnızca onun için çalıyordu.

- Oise Kıyıları... Eminim beğenirsiniz. Başla kızım; rahat ol, beyefendi hoşgörölü olacaktır. Genç kız parçaya başladı. Annesi hata arayan bir çavuş gibi gözlerini ondan ayırmıyordu. Onun endişesi on beş yıllık piyanonun Duveyrierlerin kuyruklu piyanosu yanında kötü ses verme tehlikesiydi.

Onuncu usulden sonra Octave yüzüne romantik bir hava verip gerisini dinlemedi. Göz ucuyla konukları izliyordu. Baygın dinleyen kadınlar, günün yorgunluğu yüzlerinden okunan erkekler... Ağzıları yarı açık anneler kızlarını evlendirme düşleri kuruyordu. Bu düş, bu çılgın damat arayışı salondaki kentsoylu kadınlarının en büyük savaşıydı. Kızlar, dik durmayı unutup koltuklarında uyukluyorlardı. Genç kızları bırakan Octave Valerie'yle

ilgilendi: Sarı ipekli giysisi içindeki kadın çirkin sayılırdı, ama Octave gözlerini ondan ayıramıyordu. Bakışları bulanık olan kadının yüzünde müziğin de etkisiyle hasta bir gülümseme yayılmıştı.

Ama bir felaket oldu. Kapı zili yeniden öttü ve bir adam içeri girdi. Madam Josserand "Ah! doktor", diye sızlandı. Doktor Juillerat eliyle özür dileyen bir işaret yapıp geride dikildi. Bu sırada Berthe zor bir bölüme başlamıştı. Ah! nefis! sözcükleri salonda yayıldı. Oysa kardeşinin yanında sayfaları çeviren Hortense müziği dinlemiyordu, kulağı kapı zilindeydi. Doktorun girdiğini görünce o kadar düş kırıklığına uğradı ki elindeki sayfa yırtıldı. Berthe son bir çabayla tuşlara deli gibi basarak yapıtı tamamladı.

Bir sessizlik oldu. Bitmiş miydi? Konuklar düşlerinden sıyrılıp alkışladılar. Harika! Bu ne yetenekli kız! Octave gözlemlerine ara verdi:

- Matmazel gerçekten birinci sınıf bir sanatçı. Hiç böylesini dinlememiştım.

- Sahi mi? dedi Madam Josserand. Beğendiniz demek. Ah bayım, kızımızdan hiçbir şeyi esirgemedik. O bizim gözbebeğimiz. Ah! biraz daha tanımış olsaydınız...

Nereden geldiği bilinmeyen bir gürültü salona yayılıyordu. Berthe başını eğerek kutlamaları kabul ediyor, annesinden izin gelmeden piyano başından ayrılamıyordu. Annesi Octave'a kızını övmeyi sürdürürken gürültü daha da arttı; sanki birisi kapıları kırıyordu. Konuklar susmuş, birbirlerine bakıyorlardı. Valerie yüksek sesle sorabildi:

- Nedir bu? Müzik dinlerken de duyuluyordu.

Madam Josserand mosmor kesildi: Saturnin'in omuz darbelerini tanımıştı. Deli çocuğun salona girdiğini düşünerek ürperdi. Böyle vurmaya sürdürürse bir evlilik daha güme gidecekti. Konuklara gülümsedi:

- Mutfak kapısı çarpıyor olmalı... Adele kapamayı hep unuttur. Berthe, git de bir bak, kızım. Genç kız da durumu anlamıştı. Koşup dışarı çıktı. Gürültü hemen kesildi, ama Berthe bir süre dönmedi. Müzik sırasında yüksek sesle konuşarak kız kardeşini sinirlendiren Bachelard Dayı yine kabaca boğazının kurduğunu, içki istediğini söylüyordu. Madam Josserand Valerie ile Madam Juzeur'ün arasına otururken:

- Ah! Bizim Narcisse hep orijinal olmak ister, dedi. İşleri onu çok yoruyor. Biliyor musunuz, yılda yüz bin frank kazanıyor.

Serbest kalan Octave bir kanepede oturan Trublot'nun yanına gitti. Yakındaki bir öbek adam Doktor Juillerat'nın çevresini sarmıştı. Yaşlı ve yeteneksiz doktor, tüm bu hanımların doğumunda bulunup kızlarını tedavi ettikçe ustalaşmıştı. Kadın hastalıkları uzmanı geçindiğinden, böyle akşamlarda kocalar salonun bir köşesinde bedava konsültasyon olanağı buluyorlardı. Theophile ona Valerie'nin dün yine bir kriz geçirdiğini anlattı: Kadın soluk alamıyor, boğazının düğümlendiğinden yakınıyordu. Kendisi de pek sağlıklı sayılmazdı. Hangi işi tutmuşsa, karısının bu hastalıklarından bunaldığı için, dikiş tutturamıyordu. Öfkesini gizlemeden doktora, "Ona bir ilaç verin doktor" diye yalvarıyordu. Trublot bu adamı alaycı bir biçimde dinliyordu. Octave'a bakarak gülümsedi. Doktor Juillerat yuvarlak sözlerle Theophile'i yatıştırıyordu: Bu sayın bayanın derdine çare bulunacaktı. On dört yaşında girdiği tuhafiyeci dükkanında ciğerleri havasız kalmıştı. Theophile yakınmalarını sürdürerek karısının günde yirmi kez karar değiştirdiğini, genç kız gibi dalgın olduğunu söylüyordu. Doktor başını iki yana salladı. Evlilik her kadına yaramıyordu.

Trublot Octave'a döndü:

- Doğal tabii. Kırk yıl iğne iplik satarak bunayan bir baba ve anneden o havasız delikte nasıl bir kız çıkması beklenirdi ki?

Octave şaşırdı. Bir taşralı heyecanı ile girdiği bu salona saygısı gittikçe azalıyordu. Campardon'un da doktora yaklaştığını görünce merakı arttı. Trublot'ya yavaş sesle sordu:

- Laf aramızda... Madam Campardon'un hastalığı nedir? Bu konu açıldığında herkesin üzüldüğünü görüyorum.

- Fakat azizim, onun...

Böyle diyerek Octave'ın kulağına eğildi. Onu dinleyen genç adamın yüzü şaşkın bir anlatımla uzadı.

- Olur şey değil!

Trublot ant içerek aynı durumda olan başka bir hanımı daha tanıdığını söylüyordu.

Octave üzüldü. Bir an için kafasında romanlar düşlemiş, mimarın karısını onun kucağına ittiğini sanmıştı. Oysa adam karısına kimsenin yanaşmayacağından emin olabilirdi. İki genç adam hanımlardan söz etmeyi sürdürdüler.

O sırada Madam Juzeur Octave hakkında izlenimlerini Madam Josserand'a anlatıyordu.

Evet, kötü bir gence benzemiyordu, ama o Auguste Vabre'ı yeğlerdi. Adı geçen adam salonun bir köşesinde başağrısını geçiştirmeye çalışıyordu. Madam Juzeur sürdürdü:

- Beni şaşırtan sayın madam, Berthe için bu adamı düşünmemiş olmanızdır. Düzgün ve güvenilir bir adam. Üstelik bir eş aradığını biliyorum.

Madam Josserand şaşkınlıkla dinliyordu. Gerçekten de ipekçi tüccarı damat olarak hiç düşünmemişti. Madam Juzeur üsteliyordu: Auguste'ün gözlerini Berthe'den hiç ayırmadığını söyledi. Erkekler konusundaki deneyimi ona Octave'ın hiçbir zaman oltaya gelmeyeceğini, oysa Mösyö Vabre'ın hazır olduğunu söylüyordu. Fakat Madam Josserand bu adamı gözüyle tarttığında böyle bir damadın salonunu pek dolduramayacağını düşündü.

- Kızım ondan nefret ediyor, dedi. Kızımın isteğine karşı çıkamam.

Bu arada zayıf, uzun boylu bir kız piyanoda Dame Blanche'ı çalmıştı. Bachelard Dayı yemek salonunda uyuyakaldığı için, Guelin flütüyle gelip konuklara kanarya taklidi yaptı. Kimse onu dinlemiyordu, çünkü Bonnaud'nun damadının sirk palyaçosu olduğu haberi yayılmıştı. Babalar ellerini açıyor, analar kaşlarını çatıyordu. Bu çağda kime güvenilebilirdi? Ana babalar smokin giymiş kürek mahkumlarını hayal eder oldular.

Berthe salonun kapısını Adele ile birlikte açtı:

- Anne, çay hazır.

Konuklar yemek salonuna geçerken genç kız annesine yaklaşp fısıldadı:

- Saturnin beni bıktırıyor. Şimdi ona masal anlatmazsam her şeyi kıracaktım.

Dar ve gri bir örtü üzerine hazırlanmış çay masasında sokaktaki fırıncıdan alınmış kuru pastalar, kurabiye ve sandviçler dizilmişti. Masanın iki başını süsleyen bol miktarda pahalı çiçekler tereyağının ekşiliği ve bisküvilerin tozunu örtmeye yardımcı oluyordu. Konuklar hayran kaldılar ve analar kıskançlık içinde baktılar. Josserandlar kızlarını evlendirebilmek için kesenin ağzını açmışlardı. Konuklar acı çayla birlikte pastalara saldırdılar, zaten kimse doğru dürüst akşam yemeği yememişti. Çay sevmeyenler için Adele'in bir tepside gezdirdiği vişne şurubu da çok beğenildi.

Bu arada dayı bir köşede uyukluyordu. Onu görmezlikten gelip uyandırmadılar. Berthe konuklara çay ve sandviç dağıtıyor, erkeklere çayın yeterince şekeri olup olmadığını soruyordu. Onun yetişemediğini gören Madam Josserand'ın gözleri Hortense'ı aradı. genç kız holün bir köşesinde sırtı dönük bir adamla konuşuyordu.

- Ah! dedi öfkeli Madam Josserand. Bizimkinin adamı gelmiş.

Herkes fısıltıyla sırtı dönük adamı konuşuyordu. Verdier adındaki bu adamın on beş yıldır yaşadığı metresinden ayrılıp Hortense ile evleneceği söylendi. Ama bunu diğer kızların yanında söyleyemiyorlardı. Durumdan haberdar edilen Octave adama baktı. Trublot onun metresini tanıyordu: eski pahalı bir fahişeydi, ama şimdi bunları bırakmış, namuslu bir ev kadını olmuştu, hatta adamının çamaşırlarını bile yıkıyordu. Konukların gözleri üzerindeyken, Hortense geciktiği için Verdier'ye sitem ediyordu.

- Ah! vişne şurubu, dedi Trublot.

Adele tepsiyle önlerine gelmişti. Trublot bardağı kokladıktan sonra almak istemedi. Hizmetçi geri dönerken arkasında bulunan bir bayanın dirseğine çarpınca genç adama

yaslandı. Trublot hizmetçinin baldırını çimdikledi. Adele gülümseyerek uzaklaştı. Masanın çevresinde bayanlar oturmuş, beyler de ayakta yiyorlardı. Madam Josserand ellerini çırparak seslendi:

- Mösyö Mouret bu tarafa gelin. Siz sanattan anlıyorsunuz.

Trublot genç arkadaşının kulağına fısıldadı:

- Dikkat edin, yağlıboya numarası...

Masanın üzerine konulan bronz çerçeveli tablo Kırık testili kız adını taşıyordu. Mavi ve pembe çiçeklerle bezenmiş resmin yanında Berthe gülümseyerek övgüleri kabul ediyordu.

- Matmazelin yeteneği birden çok, dedi Octave kibarca. Çizgiler ne kadar gerçekçi olmuş.

- Resimde fazladan bir çizgi yok, dedi Madam Josserand. Berthe bunu evde tasarladı. Louvre müzesine gitmesini istemiyoruz, çünkü orada açık saçık resimler bir hayli fazla.

Bunu söylerken genç adama, kızının sanatçılığı yanında terbiyeli de olduğunu anlatmak istiyordu. Ama Octave'ın soğuk durduğunu fark edince boşuna konuştuğunu duyumsadı. Madam Juzeur ile Valerie tabloya övgü yağdırırken Octave onlara bakıyordu. Trublot yaklaştı:

- Bakıyorum, gözlerinizi ondan ayıramıyorsunuz.

- Evet, dedi genç adam. Ne tuhaf, şimdi güzel görünüyor. Ateşli bir kadın olduğu belli. Söylesene dostum, bir hamle yapılabilir mi?

Trublot güldü:

- Ateşli mi bilemem. Ama küçükle evlenmekten iyidir.

- Hangi küçük? diye şaşırdı Octave. Haa, o mu? Benim oltaya geleceğimi sanmıyorsunuz herhalde. Bizim Marsilya'da delikanlılar kolay evlenmez.

Bu sözler yanlarına yaklaşmakta olan Madam Josserand'ın yüzünde tokat gibi patladı. Boşa giden bir girişim daha! O kadar yıkılmıştı ki bir sandalyeye tutunmak zorunda kaldı. Boş gözleriyle salona ve yarı boşalmış masaya baktı. Kaç kez başarısız olmuştu, ama bu sonuncu olacaktı. O an, karnını doldurmak için evine gelen bu insanları bir daha doyurmayacağına ant içti. Şaşkın, endişeli bakışlarıyla kızını kollarına atabileceği bir erkek ararken gözleri, duvar kenarında hiçbir şeye karışmadan duran Auguste'e ilişti.

Tam o sırada Berthe elinde bir çay fincanıyla gülümseyerek Octave'a yaklaşıyordu. Annesinin buyruklarına uyarak girişimi sürdürüyordu. Ama kadın kızının kolundan tuttu.

- Bu çayı Mösyö Vabre'a götür. Adam bir saattir bekliyor.

Ve hiçbir şey anlamayan kızının kulağına fısıldadı:

- Ona iyi davran, yoksa kötü yaparım.

Bir an duraklayan kız başını salladı: Bazen bir çağrıda üç kez hedef değiştirdiği oluyordu. Çayı ve Octave için hazırladığı gülümsemesini Auguste'e götürdü. Ona sevimli davrandı, Lyon ipeklerinin ne kadar iyi olduğundan söz etti, tezgahın gerisinde iyi durabilecek bir kadın izlenimi vermeye çalıştı. Auguste'ün elleri titriyor, yine baş ağrısı çekiyordu.

Çay bitmiş, konuklar yavaş yavaş ayrılıyordu. Birkaç konuk nezaketen salonda oturmayı sürdürdü. Verdier'yi aradıklarında gitmiş olduğunu fark ettiler. Octave'ı beklemeyen Campardon doktorla birlikte çıkmış, eşikte yine onu konuşturuyordu. Madam Josserand'ın üstelemesine karşın Vabre ailesi de kalktı. Onlardan önce hole çıkmış olan Octave yanındaki Trublot'nun birden kaybolduğunu fark etti. Ancak mutfağa gitmiş olabilirdi. Fazla üzerinde durmadı, çünkü Valerie hole girmiş, ipek fularını arıyordu. Fuları vestiyerden alan Octave, ona uzattı. Kadın bir an ona baktı; genç adam gözlerinin yandığını duyumsadı.

- Çok naziksiniz, beyefendi, dedi kadın.

Son çıkan Madam Juzeur onlara bakıp gülümsedi. Daha sonra soğuk odasına çıkan Octave'ın içi ısınmıştı. Aynaya bakarken kendi kendine konuştu: Neden olmasın? Bir hamle yapabilirdi!

Fırtına yemiş gibi boş kalan dairede Madam Josserand sessizce dolanıyordu. Piyanoyu sertçe kapadı, son lambayı söndürürken bir köşede sessizce pasta yiyen Hortense'i

gördü. Genç kız dingin bir sesle konuştu:

Yine yürümedi mi, anne? Boş yere kendini üzme. Ben hoşnutum. Verdier kadını göndermek için ona giysiler alıyormuş.

Annesi omuz silkti:

- Hah! Bu bir şey kanıtlamaz. Pekâlâ, sen bildiğin gibi yap bakalım. Böyle tatsız pastaları nasıl yiyebiliyorlar?

Karısının çağrılarından yorgun düşen Mösyö Josserand bir sandalyede dinleniyordu. Ama onunla yine tartışacağı endişesiyle, Hortense'in karşısında oturmakta olan Bachelard ve Guelin'in yanına gitti. Dayı uyandığında bir rom şişesi bulmuş, yitirdiği yirmi franka söylenerek içiyordu.

- Para önemli değil, ilkelerime aykırı. Kadınlara nasıl davrandığımı bilirsin, onlara gömleğimi bile veririm. Ama istemek ayıp.

Kız kardeşi ona söz verdiğini anımsatınca karşı çıktı:

- Sus, Eleonore! Küçük için sözümü tutacağım. Ama, isteyen kadınlardan nefret ederim. Ayrıca, Leon benim doğum günümü kutlamaya bile gelmedi.

Madam Josserand yumruklarını sıkarak gezinmeyi sürdürdü. Doğru ya, Leon bile söz verip gemiyi terk ediyordu. Kız kardeşinin evliliği için verilen bir çağrıyı hiç kaçırmazdı. Bir köşede bulunduğu bisküviyi kemirirken Berthe gidip Saturnin'i getirdi. Fırlak gözleriyle çevresine bakan çocuğu kardeşi yatıştırmaya çalışıyordu.

- Ne aptal şey! Anne, beni evlendirdiğinizi sanıyor. Kocamı arıyormuş. Ara bakalım, Saturnin. Yine olmadı, hiç olmayacak diyorum sana!

O anda Madam Josserand patladı:

- Hayır! Size ant içerim ki bu kez olacak. Onu bacağından bağlasam da olacak. Bana öyle bakmayın, Mösyö Josserand? Siz beğenmeseniz de bu düğün olacak. İşitiyor musun, Berthe, o adamı parmağınla çağırman yeterli!

Saturnin duymuyor gibi masanın altını arıyordu. Berthe göz ucuyla onu gösterdi. Madam Josserand o önemli değil dercesine başını salladı. Berthe giderken mırıldanıyordu:

- Demek Mösyö Vabre olacak? Oh! Benim artık umurumda değil. Bana bir sandviç bile ayırmamışlar!

4

Octave hemen ertesi gün Valerie ile ilgilenmeye koyuldu. Onun alışkanlıklarını ve merdivende karşılaşabileceği saatleri öğrendi. Campardonlarda yediği öğle yemeğini bahane ederek mağazadan istediği saatte ayrılabilir ve odasına çıkıyordu. Kısa süre sonra, kadının hergün saat ikide çocuğunu parkta gezdirmek için çıkıp mağazanın sokağından geçtiğini gördü. O saatlerde mağazanın kapısına dikilip bekliyor, kadın geçerken onu zarif bir gülümsemeyle selamlıyordu. Kadın bu selamlara kibarca karşılık veriyor, ama durmuyordu. Genç adam onun donuk bakışlarında ve ince belinin salınışında bir tutku görür gibi oluyordu.

Mağaza kızlarıyla oynaştığı yıllardan kalma deneyimiyle planını yapmıştı. Valerie'yi dördüncü kattaki odasına çıkarabilmek gerekiyordu. Merdiven hep ıssız olduğundan onları yukarda kimse fark edemezdi. Mimar akrabasının uyarılarını anımsayarak gülümsüyordu, çünkü bu dışardan kadın getirmek sayılmazdı.

Ama bir şey Octave'ın canını sıkıyordu. Pichonların mutfağı koridorun öte yanında olduğu için kadın bazan kapısını açık bırakmak zorunda kalıyordu. Sabah dokuzdan sonra da geceyarısına kadar evde muhasebe işleri yapıyordu. Genç kadın Octave'ın gürültüsünü duyunca yabanıl gibi, hemen kapıyı örtüyordu. Ama Octave onun sırtını ve at kuyruğu yapılmış kumral saçlarını görebiliyordu. Bu aralık kapı onların iç dünyasını da göz önüne seriyordu; temiz ve yoksul mobilyalar, görülmeyen bir pencerenin ışığında sönük beyaz

çarşaf, ikinci bir odanın dibinde bir bebek karyolası kocası çalışan bir kadının tüm gün içinde yaşadığı yalnızlığın birer işaretiydiler. Bu daireden hiç ses çıkmıyordu; bebek de annesi gibi sessizdi. Bazan kadının yavaş sesle söylediği şarkı bir inilti gibi duyulurdu. Fakat Octave bu kadına kızmaya başlamıştı, çünkü kendisini izlediğini düşünüyordu. Her neyse, Pichonların kapısı açık olduğu sürece Valerie'yi buraya çıkaramazdı.

Öte yandan işlerin yolunda gittiğine inanmaya başlamıştı. Bir pazar sabahı, birinci katın sahanlığında onunla karşılaşmayı başardı. Kadın, o gece kocası olmadığı için, görünmesinde kalmış, geceliğiyle kendi dairesine geçmek üzereydi. Valerie onunla selamlaşıp birkaç söz etmek zorunda kaldı. Genç adam artık bir dahaki karşılaşmada onun dairesine girebileceğini umuyordu. Böyle ateşli bir kadınla gerisi kolaydı.

O akşam Campardonlardaki yemekte Octave sözü Valerie'ye getirerek onlardan bilgi almaya çalıştı. Fakat, kızları Angele de orada olduğundan anne ve babası genç kadın hakkında övücü sözlerle geçiştirmek istediler. Zaten mimar evin namusu konusunda kişisel bir gurur duyduğu için Vabre ailesine toz kondurmuyordu.

- Ah! Siz de gördünüz, çok saygın insanlar. Kocasının işleri yakında düzelir, çünkü parlak düşünceleri olan bir adam. Kadınsa, biz sanatçıların diliyle, klas bir hanım.

Bir gün önce hastalığı daha da artan Madam Campardon uzandığı koltuktan zayıf bir sesle konuşmaya karıştı:

- Bu zavallı Theophile benim gibi sürünüyor. Valerie'nin değerini bilmek gerekir. Evde sürekli ateş içinde ve öksüren sinirli bir adamla baş etmek kolay değil.

Tatlı sırasında mimarla eşi arasına oturan Octave istediğinden daha fazlasını öğrendi. Angele'in duymaması için fısıltıyla konuşan karı koca bazan sözcükler yetmediğinde Octave'ın kulağına eğilip sözlerini tamamlıyorlardı. Özetlenirse, Theophile budala ve iktidarsız bir adamdı ve karısının yaptıklarını fazlasıyla hak etmişti. Valerie'ye gelince, o da sağlam ayakkabı değildi; kocası onu tatmin etse bile, doğası gereği, yaptıklarını sürdürecektir bir özyapısı vardı. Herkes biliyordu, evlendikten iki ay sonra, gebe kalamayacağını görüp yaşlı Vabre'in servetinden pay alamayacağı endişesiyle, Sainte-Anne Sokağındaki kasaptan çocuk peydahlamıştı.

Campardon son olarak Octave'ın kulağına eğildi:

- Sizin anlayacağınız, azizim, kadın isterik.

Bu sözcüğe bir kentsoylunun düşlem gücündeki şehveti yüklerken dudaklarına keyifli bir gülümseme yayılmıştı. Angele başını tabağına eğerken hizmetçi Lise ile bakışıp gülmemek için kendini zor tutuyordu. Konuşma sürdü ve Pichonlar üzerinde toplandı. Bu aileyi çok övdüler.

- Ah! Pichon'lar çok güvenilir bir aile, dedi Madam Campardon. Bazan Marie küçük Lilite'yi gezdirirken Angele'i de götürmesine izin veriyorum. Bakın, kızımı herkese emanet etmem. Değil mi, Angele, Marie'yi beğeniyor musun?

- Evet, anne.

Ayrıntılar verildi. Böyle sıkı terbiye almış bir kadın bulunamazdı. Kocasının ne kadar mutlu olduğu yüzünden okunuyordu. Küçük, yoksul, ama temiz bir yuvada birbirlerine tapıyorlardı.

Mimar Valerie hakkındaki az önceki dedikodusunu unutup söze karıştı:

- Zaten en ufak bir sorunları olsa bu apartmanda barınamazlardı. Burada namuslu insanlar istiyoruz, azizim. Vallahi, kızım merdivende kalitesiz bir insana rasladığı gün bu evden çıkarım!

Mimar o akşam kuzini Gasparine'i gizlice tiyatroya götürecekti. Bu nedenle, acele bir iş olduğunu ve geç döneceğini söyleyip şapkasını aldı. Rose bu gidişin gerçek nedenini biliyor olmalıydı, çünkü Octave onun kocasına sarılırken mırıldandığını işitti:

- Eğlenmene bak. Çıkışta üşütme.

Ertesi gün Octave'ın aklına bir düşünce geldi: Madam Pichon'a işlerinde yardımcı olup

onunla arkadaş olacaktı. Böylece, Valerie'yle karşılaşırsa kadın göz yumabilirdi. Madam Pichon'un on sekiz aylık kızını her gün gezmeye çıkarırken kullandığı bebek arabası kapıcı Gourd'u çileden çıkarıyordu. Bu arabanın merdivenleri kirletmesine karşı çıkıyordu. Kadın dairesinin dar kapısından arabayı çıkarabilmek için her defasında tekerlekleri söküp takmak zorunda kalıyordu. O gün, odasına çıkan Octave gezintiden dönen kadının sahanlıkta arabanın tekerleklerini takmaya çalıştığını gördü. Arkasında genç adamın beklediğini gören kadın telaşa kapıldı. Octave ona yardımcı oldu:

- Fakat, madam, niçin her defasında bu sıkıntıya katlanıyorsunuz. Arabanızı benim kapımın arkasına bırakabilirsiniz.

Utangaç kadın yanıt veremeden diz çökmüş duruyordu. Şapkasının altından kızaran ensesi ve kulakları görünüyordu. Octave üsteledi.

- İnanın, madam, beni hiç rahatsız etmez.

Onun yanıtını beklemeden arabayı alıp koridorun öbür ucuna götürdü. Onu izlemek zorunda kalan kadın kızarıp bozariyor, günlük yavan yaşamındaki bu değişiklik karşısında kekeleyordu:

- Fakat, mösyö, size zahmet olacak... kocam...

Sonra kadın utanç içinde dairesine kapandı. Octave onun aptal olduğunu düşündü. Çocuk arabası aslında onun kapıyı rahat açmasını engelliyordu, ama komşusuna yardım etmişti işte. Kapıcı Gourd, Bay Campardon'un da araya girmesiyle, bu yeni düzene razı oldu.

Her pazar Marie Pichon'un anne ve babası, Bay ve Bayan Vuillaume, onu ziyarete geliyorlardı. Ertesi pazar Octave dışarı çıkarken tüm aileyi kahve içerken gördü. Rahatsız etmemek için usulca ayrılırken, kadın kocasının kulağına bir şeyler fısıldayınca adam seslendi:

- Bay Mouret, pardon! Hep işte olduğum için size teşekkür edemedim. Ne kadar hoşnut olduğumuzu söylemek isterim.

Octave'ı kahve içmeye çağırdılar. Bay ve Bayan Vuillaume'un arasına oturan genç adam iki fincan kahve içerken, tam karşısındaki Marie oturduğu yerde kızarıp bozariyordu. Hiç rahat halini görmediği bu zavallı, silik kadın Octave'ın tipi değildi, ama yüz çizgilerindeki incelik ona bir güzellik veriyordu. Kadın biraz rahatlayınca gülmeye ve çocuk arabasının öyküsünü yine anlatmaya koyuldu.

- Ah! Jules, beyefendinin arabayı nasıl kolayca götürdüğünü bir görseydin.

Kocası Jules uzun, ince yapılı, şimdiden büro işi altında kamburlaşmış, yumuşak yüzlü bir adamdı.

- Lütfen, beni daha fazla utandırmayın, dedi sonunda Octave. Önemli değildi. Madamın kahvesi çok güzel, hiç böylesini içmemiştim.

Kadın yeniden kızardı. Babası söze kariştı:

- Onu şımartmayın, bayım. Kahvesi güzel, ama daha iyisi de var. Görüyorsunuz, hemen gururlandı.

- Gurur yarar getirmez, dedi Madam Vuillaume. Biz ona hep alçakgönüllü olmayı öğrettik. İki de çok yaşlı, kısa boylu, kuru ve soluk yüzlüydü. Kadın siyah bir giysi içindeydi ve adamın ceketinin yakasında bir madalya vardı. Bay Vuillaume anlattı:

- Bayım, otuz dokuz yıl eğitim bakanlığında yazman olarak çalıştıktan sonra, altmış yaşında emekli olurken bana madalya verdiler. Ama ben o gün ne yaptım? Hiç gururlanmadan, her zamanki gibi bir gün yaşadım. Madalyanın hakkım olduğunu biliyordum; yalnızca minnet duydum.

Çocukları Marie hiç beklemedikleri bir anda, çok geç dünyaya gelmişti. Şimdi onu evlendirmiş olmanın keyfiyle, emekli maaşlarıyla geçiniyorlardı.

Damatları gözlerini madalyadan ayıramıyordu. İyi çalışırsa kendisine de bir tane verirlerdi. Jules Pichon manavlık yapan dul bir kadının oğluydu. Annesi ona üniversiteyi okutabilmek

için tüm dükkanın gelirini harcamıştı, çünkü zeki olduğunu söylüyorlardı. Sorbonne diplomasına sekiz gün kala kadın borç içinde ölmüştü. Bir amcasının yanında üç yıl boğaz tokluğuna çalıştıktan sonra şimdi bakanlıktaki bu işi bulmuş ve geleceğinden emin olarak hemen evlenmişti.

Sonra Octave'a döndü:

- Ama, Mösyö Mouret, geçimi zorlaştıran tek şey çocuklar.

- Kuşkusuz, dedi Madam Vuillaume. Biz ikinci bir çocuk yapmış olsaydık, iki yakamız bir araya gelmezdi. Anımsar mısınız, Jules, Marie'yi size verirken ne demiştim? Bir çocuktan fazla yapmayın, sonra kızarız. Yalnızca işçi aileleri, nasıl geçindireceğine bakmadan, tavşan gibi doğuruyorlar, sonra da sokağa salıyorlar.

Octave, bu nazik konunun Marie'yi utandıracağını düşünerek onun yüzüne baktı. Ama genç kadın annesini destekledi. Octave sıkılmaya başlamıştı, ama nasıl ayrılacağını bilmiyordu. Bu soğuk odada bu insanlar bütün gün sorunlarını yineleyerek nasıl oturabiliyorlardı?

Bu arada Madam Vuillaume çocuk konusunda kalmıştı:

- Sizin çocuğunuz yok mu, Mösyö Mouret? Ah! olduğu zaman ne büyük sorumluluk olduğunu görürsünüz. Özellikle anneye. Bu küçük doğduğunda ben kırk dokuz yaşımdaydım, çok şükür insan o yaşta nasıl davranacağını biliyor. Erkek çocuk nasıl olsa kendi başına büyüyor, ama kız öyle mi? Neyse ki ben görevimi yaptım.

Sonra kendi kız çocuk eğitimi anlayışından sözetti. Önce dürüstlük geliyordu. Merdiven aralığında oyun falan yoktu, kızların akli hep kötü şeylerde olurdu. Kapılar ve pencereler kapalı tutulmalı, sokaktaki kötü şeyler eve girmemeliydi. Dışarı çıkıldığında çocuğun elini hiç bırakmaz, onu yere bakarak yürümeye alıştırdı. Din eğitimini, ahlaki bir fren olarak, yetecek kadar vermeliydi. Büyüdüğünde özel hoca tutmalı, kızların kötü şeyler öğrendiği yatılı okullara vermemeliydi. Okuduğu şeyleri sürekli izlemeli, gazeteleri saklamalı ve kitaplığı kapalı tutmalıydı.

- Bir kızın çok şey bilmesi iyi değildir, diye bitirdi yaşlı kadın.

Annesi konuşurken Marie dalgın gözlerle boşluğa bakıyordu. Annesinin evindeki o kapalı odaları, yaklaşması bile yasak olan pencereleri görür gibiydi. Uzun süren bu çocukluk dönemi, anlamadığı yasaklar ve sözcüklerin daha da gerçekdışı kıldığı tatlı bir düş gibiydi.

- İnanın bana, bayım, dedi Mösyö Villaume, kızım on sekiz yaşına geldiğinde daha bir roman okumamıştı. Değil mi, Marie?

- Evet, baba.

- Bende George Sand'ın André adlı romanı vardı ve annesinin karşı çıkmasına karşın, evlenmesinden birkaç ay önce, okumasına izin verdim; tehlikesiz ve manevi değeri olan bir kitap. Ben liberal eğitimden yanayım; edebiyatın yeri önemlidir. Bu kitap onda büyük etki yaptı, bayım. Geceleri uyurken ağlıyordu.

- Çok güzel bir kitaptı, dedi genç kadın gözleri parlayarak.

Yaşlı kadın kocasının bu görüşüne katılmıyordu. Kendisi hiç roman okumazdı ve bir eksiğini de görmemişti. O zaman Marie yalnızlığından söz etti:

- Kitap iyi oluyor. Bazen Jules bana kitapçıdan kendi seçtiği kitapları getiriyor. Ah bir piyanom olsaydı...

O zamana kadar söz alamayan Octave atıldı:

- Nasıl, madam? Piyanonuz yok mu?

Bir sıkıntı oldu. Anne ve babası geçim derdi nedeniyle alamadıklarını söylediler. Zaten, Marie'nin doğuştan şarkı söyleyebildiğini, bir parçayı bir kez dinledikten sonra ezberlediğini anlattılar. Hele İspanya üzerine bir şarkı vardı, sevdiğini özleyen tutsak bir kızın özlemini anlatan bu şarkıyı o kadar yanık söylüyordu ki. Marie'nin yüzünde üzüncü belirdi; eliyle bebeğin uyuduğu odayı gösterdi:

- Ah! Söz veriyorum, kaç mal olursa olsun, Lilitte piyanoyu öğrenecek!

- Önce onu bizim seni yetiştirdiğimiz gibi büyüt bakalım, dedi annesi. Evet, müziğe karşı değilim, çünkü duyguları geliştirir. Ama, kızını kötülüklerden uzak tutmalısın...

Yaşlı kadın yeniden başlayıp, din konusunda neler yapılması gerektiğine girdi. İyice sıkılan Octave bir randevusu olduğunu söyleyerek izin istedi. Onları selamlarken Marie'nin kızardığını gördü.

O öğle sonrasında itibaren Octave her pazar, özellikle Bay ve Bayan Vuillaume'un sesini duyduğunda, kapının önünden sessizce sızıyordu. Akıllı Valerie'deydi. Kadın, üzerinde yoğunlaşan bu ateşli bakışlara karşın anlaşılabilir derecede ilgisizdi. Octave bir gün raslantıymış gibi Tuilerie Parkı'nda onunla karşılaştı, ama kadın oralı olmadan dünkü fırtınadan söz etti. Tüm bunlar Octave'ı kadının pek yaman olduğuna inandırıyor. Artık merdivenlerden ayrılmıyor, kadının evine zorla da olsa girebileceği anı kolluyordu.

Bu arada her geçişinde Marie kızarıp gülümsüyordu. Bir sabah kapıcının ona iletmesi için verdiği bir mektubu çıkardığında, kadını telaşlı buldu. Masanın üzerine oturttuğu Lilite'i giydirmeye çalışıyordu.

- Ne oldu? diye sordu genç adam.

- Ah! küçüğü giydiremiyorum. Ağlıyor diye giysisini çıkarmıştım, şimdi ne yapacağımı bilemiyorum.

Octave şaşırarak ona baktı. Kadın elinde bir giysiyi çevirip duruyordu.

- Babası her sabah işe gitmeden önce onu giydirmeme yardım eder. Ben tek başıma bir türlü yapamıyorum, sıkıntı veriyor.

Beklemekten sıkılan ve yabancı adamdan ürken bebek çırpınıp düşmek üzereydi. Ama kadın sanki ona dokunmaktan korkuyormuş gibi geri duruyordu. Octave'ın yardımıyla sonunda bebeği giydirdiler. Genç adam gülüyordu:

- Bir düzine olunca ne yapacaksınız?

- Ah! hayır, dedi kadın, başka bebek yapmayacağız.

Octave'ın inanmadığını görünce ekledi:

- Hayır, geçen gün annemi duydunuz. Jules'e çocuk yapmayı yasakladılar. Annemi bilmezsiniz, ikinci bir bebek olursa aramız bozulur.

Octave bu sorunu onunla tartışmaktan eğlendiği için üsteliyordu. Kadın, aslında çocukları sevdiğini, ama kocası ne yaparsa ona uyduğunu söyledi. Annesinin uyarıları da buna eklenince, analık duygusu gelişmemiş bir kadın olup çıkmıştı. Çocuğa da evi gibi bir görev anlayışıyla bakıyor, eski genç kızlık yaşamının boşluk ve sıkıntısı içinde günlerini geçiriyordu. Octave ona yalnız başına sıkılabileceğini söyledi. Hayır, dedi kadın, ev işleri arasında günlerin nasıl geçtiğini bilemiyordu. Pazarları bazan kocasıyla gezmeye çıkıyor, bazan anne ve babası geliyor ve çoğunlukla kitap okuyordu. Artık kitap okumasına izin verildiği için, başı ağrıyınca kadar okuyordu.

- Ama, Choiseul Sokağı'ndaki kitapçıda kitap çeşidi çok az. Örneğin, daha önce okuyup ağıladığım André'yi yeniden almak istedim. Ama yokmuş. Babam, bebek yırtar diye, kendi kopyasını vermek istemiyor.

- Kolay, dedi Octave. Dostum Campardon'da George Sand'ın tüm yapıtları var. André'yi sizin için alırım.

Kadının gözleri parladı ve yüzü yine kızardı. Genç adam ayrılırken kadının, Lilite'in karşısında yine çaresiz ve elleri boşlukta kaldığını görüyordu.

Ertesi gün pazardı ve Octave kitabı getirdi. Marie'nin kocası üstlerinin bir işi için çıkmıştı. Kadın giyinik olduğundan genç adam ona kiliseden mi geldiğini sordu. Kadın hayır dedi. Evlenmeden önce annesiyle düzenli olarak kiliseye giderdi; evliliğin ilk altı ayında da alışkanlığı bozmadan gitmişti. Sonra, hiçbir neden olmadan gitmemeye başladı. Kocası rahiplerden nefret ediyordu ve annesi de artık üstelemiyordu. Fakat Octave'ın sorusu onda yaşamın tembelliğinde gömülü kalmış bir şeyler uyandırdı.

- Bu günlerde Saint-Roch Kilisesi'ne gitsem iyi olur, dedi kadın: zaten boş oturup

sıkılıyorum.

Sonra yüzünde büyümemiş bir kızın sevinci ve içten bir havayla Octave'ın ellerini tuttu.

- Ah! bu kitabı getirdiğiniz için size ne kadar teşekkür etsem azdır. Yarın öğle yemeğinden sonra gelin; size kitabın bende bıraktığı izlenimi anlatırım. Olur mu?

Oradan ayrılırken Octave kadının tuhaf olduğunu düşündü. Kocasıyla konuşup bu kadınla biraz ilgilenmesini sağlamayı aklına koydu, çünkü kadının biraz silkelenmesi gerektiğini düşündü. Ertesi gün çıkarken Pichon'la karşılaştı ve mağazaya geç kalma pahasına onunla biraz yürüdü. Fakat Jules karısından daha saf görünüyordu. Yağmurda paçalarını çamurlamamak gibi küçük sorunlar onu daha çok ilgilendiriyordu. Yolun sonunda Octave ona Marie'yi biraz tiyatroya götürmesini söyledi.

- Niçin o? diye şaşırdı Pichon.

- Çünkü bu, kadınların hoşuna gider. Onları daha sevecen yapar.

- Ah! öyle mi?

Sonra düşüneceğini söyleyip, geçen arabalardan çamur yememek için aceleyle uzaklaştı. Öğle paydosunda Octave kitabı almak için Pichonların kapısını çaldı. Marie masaya dirseklerini dayamış, elleri saçlarında kitabı okuyordu. Masaya örtü bile yaymadan yediği omletin bulaşığı duruyordu. Yerde, kırık bir tabağın parçaları arasında küçük Lilitte uyuyakalmıştı.

- Peki, kitap nasıl? diye sordu Octave.

Marie hemen yanıt vermedi. Sökük düğmeleri arasından boynu görünen geceliğiyle oturuyordu.

- Yalnızca yüz sayfa kadar okuyabildim, dedi. Dün annemler geldiler.

Kadın hüznünlü bir sesle düşlerini anlattı. Küçükken ormanda yaşamak isterdi. Bir avcıyla karşılaştığını, avcının ona yaklaşip önünde diz çökerek aşkını ilan ettiğini düşlerdi. Sonra, evleniyorlar ve ormanda el ele sonsuza kadar dolaşıyorlardı. Kadın başka bir şey istemeden mutlu olduğunu duyumsuyordu.

- Bu sabah kocanızla biraz konuştum, dedi Octave. Bana kalırsa, siz fazla çıkmıyorsunuz. Sizi tiyatroya götürmesi için onu razı ettim.

Ama kadın titreyerek başını salladı. Memur ciddiliğindeki Jules'ün bu soğuk odadaki görüntüsü ormandaki avcı düşlerini birden yıkmıştı. Kocasını hiç onun ayaklarını avucuna alıp öpmemiş, önünde diz çöküp sevdiğini söylememişti. Aslında kocasını seviyordu, ama sevginin niye böyle tatsız olduğunu anlayamıyordu.

- Hele romanlarda, iki sevgilinin birbirine güzel sözler söylediği o bölümler yok mu, onları okurken boğulacak gibi oluyorum.

Octave bu duygusallığa güldü:

- Ben sözcükleri sevmem... İnsan birini sevdi mi, yapabileceği en iyi şey onu göstermektir. Ama kadın anlayamadan boş gözlerle baktı. Genç adam elini uzatıp onun eline süründü, kitapta bir yeri görebilmek için kadının omuzundan eğilirken sıcak soluğuyla onun ensesini ısıttı. Ama kadın hiçbir şey duymuyordu. Genç adam çaresiz kalktı; hem kızgın ve hem de acımalıydı. Kadın onu uğurlarken:

- Ben yavaş okuyorum, dedi, ama yarın bitiririm. Kitabın sonu daha ilginçtir. Akşama uğrayın.

Bu kadın hakkında hiçbir planı yoktu ama kızmıştı. Bu genç çift için duyduğu tuhaf sevgi, biraz aptalca olduğu için canı sıkılıyordu. Onlara zorla da olsa yardımcı olmaya karar verdi: onları dışarda yemeğe götürecek, birbirlerinin boynuna saracaktı. Kimseye on frank borç bile vermeyen genç adam, böyle iyilik nöbetleri geldiğinde, parasını sokağa atmaya bayılırdı.

Küçük Madam Pichon'un soğukluğu Octave'ı ateşli Valerie'ye daha çok itiyordu. Bu kadın ensesinde iki kez üflenmesini beklemezdi herhalde. Octave her gün biraz daha yer kazanıyordu. Bir gün kadın onun önünden merdivenlerden çıkarken bacaklarının güzelliği

konusunda iltifat etmiş, ama o kızmamıştı.

Sonunda, uzun zamandır beklediği fırsat geldi. Marie'ye geleceğine söz verdiği akşamdı: Kocasını geç döneceği için romanı tartışmak için yalnız olacaktı. Ama genç adam bu edebiyat şöleninden korkup dışarda kalmayı yeğlemişti. Saat ona doğru odasına çıkmaya cesaret edince birinci kat sahanlığında Valerie'nin hizmetçisinin telaşla daireden çıktığını gördü:

- Ah! Madam sinir bunalımı geçiriyor. Beyefendi evde yok, karşıdakiler de tiyatrodalar. Yalvarırım gelin. Yalnızım ve ne yapacağımı bilmiyorum.

Valerie yatak odasındaki bir koltuğa uzatılmış, her tarafı kaskatıydı. Hizmetçi onun yakasını gevşetmiş, göğüsleri görünüyordu. Fakat bunalım çabuk geçti. Kadın gözlerini açıp da Octave'ı görünce önce şaşırdı, sonra sanki doktor önünde gibi rahat davrandı.

- Sizden özür dilerim, bayım. Bu kız daha dün işe başladı, paniğe kapılmış olmalı.

Korsesini çıkarıp giysisini ilikleyen kadının rahatlığı genç adamı utandırdı. Ayakta dikilirken, buradan böyle eli boş ayrılmamaya kararlı, ama oturmakta kararsızdı. Kadın sinirine dokunan hizmetçiyi göndermişti; sonra pencereye gidip derin soluklarla dışarının soğuk havasını içine çekti. Biraz dinlendikten sonra sohbet ettiler. Bu bunalımlar on dört yaşındayken başlamıştı. Doktor Juillerat ona ilaç vermekten bıkmıştı. Bazan kolu, bazan da kasıkları tutuluyordu. Ama alışmıştı artık, çünkü hasta olmayan kimse yoktu ki. O konuşurken genç adam, bu dağınıklığın ortasında ve bir aşk gecesi geçirmiş gibi yorgun yüzüyle onu kışkırtıcı buluyordu. O an, uzandı ve bir köylü kızına yapacağı biçimde ona sarılmak istedi.

- Ha! Ne oluyor size? dedi kadın şaşıracak.

Geri çekilip genç adamı dikkatle süzdü. Gözleri donuk, sesi o kadar dingindi ki adam buz gibi oldu ve ne kadar gülünç olduğunu anlayıp elleri iki yanına düştü. Sonra, kadın derin bir esnemeyle yavaşça konuştu:

- Ah! Bayım, bir bilerseniz.

Genç adamın düş kırıklığını fark edip omuz silkti, ama kızmamıştı. Octave onun zil kordonuna yaklaştığını görünce kendisini dışarı atacağını düşündü. Ama kadın hizmetçiden yalnızca çay istedi. Tümünüyle dağılmış olan Octave özür dileyip kapıya yönelirken kadın koltuğa uzanmış, çayını yudumluyordu.

Merdivende Octave her katta duruyordu. Kadın bundan hoşlanmıyordu demek? Onun hem isteksiz, hem de umursamaz olduğunu duyumsamıştı. Oysa Campardon isterik olduğunu söylemişti. Kendisinin bu masala inanıp aldatıldığını düşündü, çünkü mimarın o sözleri olmasa böyle bir duruma düşmezdi. İsteri konusunda pek bir şey bilmediğini görüyordu. Trublot'nun sözlerini anımsadı: Gözleri ateş gibi yanan bu çatlak kadınların ne istediği hiç bilinmezdi.

Üst katta Octave sessiz odasına girmeye çalıştı. Fakat Pichonların kapısı açıldı: Marie onu bekliyordu. Genç adam çaresiz onun yanına girdi. Kadının masanın yanına aldığı beşikte Lilitte uyuyordu. Masadaki yemek artıkları yanında kitabın kapalı olduğunu gördü. Kadının sessiz kalışına şaşıran Octave sordu:

- Bitirdiniz mi?

Kadın ağır bir uykudan uyanmış gibi gözlerini oğuşturdu:

- Evet, evet. Oh! Bütün gün başımı kaldırmadan okudum. İnsan kendini kaptırınca zamanın nasıl geçtiğini bilmiyor. Boynum tutulmuş gibi.

Okuduklarının etkisiyle kafasında oluşan düşler konuşmasını engelliyor, ideal aşkların uzaktan çağrıları kulaklarını uğuldatıyordu. Sonra, bu sabah Saint-Roch Kilisesi'ne gittiğini, saat dokuz ayinini izlediğini söyledi. O kadar ağlamıştı ki; din her şeyin yerini alabiliyordu.

- Ah! Şimdi daha iyiyim, dedi.

Bir sessizlik oldu. Kadın saf bakışlarla ona gülümsüyordu. Genç adam, seyrek saçları ve

ıslak gözleriyle onu hiç bu kadar silik bulmamıştı. Kadın birden sararıp sendeledi; Octave ellerini uzatıp onu tuttu.

- Ah! Tanrım! Tanrım! dedi hıçkırarak.

Genç adam onu tutmak zorunda kaldı.

- Biraz ıhlamur alsaydınız. Fazla okumak size yaramıyor.

- Bilmem ki... Kitabı kapadığımda yalnızlığımı görmek yüreğimi sıkıştırdı. Ah! Ne kadar iyisiniz, Bay Mouret! Siz olmasaydınız, kendime zarar verebilirdim.

Genç adam gözleriyle, onu oturabileceği bir sandalye arıyordu.

- Sobayı yakmamı ister miydiniz?

- Teşekkürler; ama üstünüz kirlenir. Her zaman eldivenli gezdiğinizizi görüyorum.

Soba düşüncesi onu yine telaşlandırmıştı; birden, düşlerinin etkisiyle, genç adamı öpmek istedi. Ama beceriksizdi ve dudakları genç adamın kulağına süründü.

Octave bu öpücükle sarsıldı. Genç kadının dudakları buz gibiydi. Ama kadın kendini onun kucağına bırakınca ani bir istek duydu. Kadına sarılıp odasına götürmek istedi. Ama bu kaba yaklaşım Marie'deki günah duygusunu uyandırdı. Karşı koymaya çalıştı, her an dönebilecek kocasını ve yanibaşında uyuyan kızını unutup annesini yardıma çağırırdı.

- Ah! Hayır, hayır! Bu olmaz. Doğru değil!

Genç adam üsteliyordu:

- Kimse duymaz, merak etmeyin.

- Hayır, Mösyö Octave. Sizi tanımakla duyduğum mutluluğu yok edeceksiniz. İnanın bana, bir şey elde edemezsiniz. Benim düşlerim...

Fakat genç adam onu duymuyordu. Az önce aşağıda uğradığı aşağılamanın etkisiyle içinden "Sen kızım, elimden kurtulamazsın," diye mırıldandı. Kadın onun odasına gelmemekte direnince, onu masanın yanında yere çökertti. Kadın karşı koymadı ve genç adam unutulmuş tabaklar ve kitabın yanibaşında ona sahip oldu. Dairenin kapısı açık kalmış, merdivenin tüm sessizliği hüküm sürüyor, küçük Lilite uyumayı sürdürüyordu.

Marie ve Octave ayağa kalkıp giysilerini düzelttiler; söyleyecek bir şey bulamıyorlardı. Kadın çocuğuna bakmaya gitti ve tabakları kaldırdı. Genç adam dilsiz gibiydi, hiç beklenmedik bu maceradan bir rahatsızlık duyuyordu. Oysa, bu kadını kocasına yaklaştırmayı planlamıştı. Bu dayanılmaz sessizliği bozmak istiyordu.

- Kapıyı kapamamış mıydınız?

Kadın hole bakıp sarardı.

- Sahi, açık kalmış.

Kadının yüzünde bir kendinden utanma vardı. Octave şimdi bu savunmasız ve yalnız kadından utanıyordu. Üstelik kadının hiç zevk almadığına emindi.

- Ah! dedi kadın, kitap yere düşmüş!

Fakat cildin bir kenarı kırılmıştı. Bu küçük ayrıntı onları ferahlattı. Konuşmayı öğrendiler. Marie üzülüyordu.

- Benim suçum değil. Bakın, kirlenmesin diye kaplamıştım. İstmeden onu düşürmüş olmalıyız.

- Hiç dikkat etmedim, dedi Octave. Önemli değil. Campardon düşünsün.

Kitap elleri arasında geziniyor, onu düzeltmeye çalışırken parmakları titremeden birbirine değiyordu. Bu güzel kitabın başına gelen, yaptıklarının bir sonucu olarak onları düşündürüyordu.

- Kötü biteceği belliydi, dedi Marie ağlayarak.

Octave onu avutmak zorunda kaldı. Campardon'a bir bahane uydururdu. Ayrılacakları zaman yine sıkıntılıydılar. Birbirlerine birkaç söz söylemek istiyorlar, ama boğazları düğümleniyordu. O sırada merdivenlerde ayak sesleri duyuldu: kocası eve dönüyordu.

Octave ses çıkarmadan kadını kendine çekti ve dudaklarından öptü. Kadın yine soğuk dudaklarıyla karşı koymadı. Genç adam sessizce odasına döndüğünde, paltosunu

çıkartırken, bu kadının da seksten hoşlanmadığını düşündü. Peki ne istiyorlardı? Niçin Marie başkasının kolları arasına bırakıyordu kendini? Kuşkusuz, kadınları anlamak zordu. Ertesi gün Campardonlarda öğle yemeği sırasında Octave kitabı nasıl kazayla zedelediğini anlatırken Marie içeri girdi. Küçük Lilitte'i parka götürüyordu. Angele'in de gelip gelemeyeceğini sordu. Kadın dingin bir yüzle Octave'a gülümsedi ve masa üzerinde duran kitaba saf gözlerle baktı.

- Ah! Çok teşekkürler, dedi Madam Campardon. Angele, kızım, git üstünü giy. O sizinleyken gözüm arkada değil, Madam Pichon.

Marie dün üşütmüş dönen kocasından ve artan et fiyatlarından söz etti. Angele'i götürdükten sonra diğerleri pencereye çıkıp onları seyrettiler. Marie eldivenli elleriyle Lilitte'in arabasını sürerken, izlendiğini bilen Angele başı öne eğik yürüyordu.

- Ne kadar terbiyeli bir kadın! dedi Madam Campardon. Ne iyi huylu, ne namuslu!

Mimar, Octave'ın omzuna vurarak gülümsedi:

- Aile terbiyesi bu, azizim; daha iyisi bulunmaz!

5

O akşam Duveyrierlerde davet ve konser vardı. İlk kez çağrılan Octave saat ona doğru odasında giyinirken düşünceliydi. Kendi kendine kızıyordu. Valerie gibi bir kadını nasıl elinden kaçırmıştı? Ya Berthe Josserand, onu geri çevirmeden önce biraz düşünse kötü mü olurdu? Beyaz kravatını takarken Marie Pichon'un hayali canını sıktı. Beş aydır Paris'te yalnızca bu kadarlık bir macera olur muydu? Böyle bir ilişkinin yavanlığı onu sıkıyordu. Eldivenlerini giyerken artık böyle işlerle zaman yitirmemeye karar verdi. Sosyeteye girmek üzereydi ve orada fırsatlar daha çok olacaktı.

Fakat koridorun ucunda Marie onu gözlüyordu. Kocasının olmadığı için genç adam birkaç dakikalığına girmek zorunda kaldı.

- Ah! Ne kadar yakışıklı olmuştunuz diye mırıldandı kadın.

Onları hiç Duveyrierlerin davetine çağırmamışlardı. Ama kadın bundan dolayı birinci kattakilere daha bir saygı duyuyor, kimseyi kıskanmıyordu; zaten bunu düşünecek gücü ve istenci yoktu.

Kadın öpmesi için alnını uzattı:

- Sizi bekleyeceğim. Geç kalmayın, bana nasıl eğlendiğinizi anlatırsınız.

Octave onun saçlarına bir öpücük kondurmak zorunda kaldı. Pek istemeden aralarında kurulan ilişkiye karşın ikisi de birbirine "sen" diyemiyorlardı. Genç adam inerken kadın uzun süre arkasından merdivenlerde kaldı.

Aynı anda Josserandların dairesinde büyük bir dram yaşanıyordu. Annenin düşüncesine göre, Duveyrierlerdeki bu davet Berthe ile Auguste'ün evliliğinde önemli bir aşama oluşturunca. Onbeş gündür sağdan soldan bu konuda yoklanan damat adayı Auguste Vabre hâlâ kararsızdı, çünkü çeyiz parası konusunda kuşkuları vardı. Bu konuda bir şey yapması gerektiğini anlayan Madam Josserand kardeşine bir mektupla durumu bildirmiş ve ona verdiği sözü anımsatmıştı. Ondan alacağı yanıtta olumlu bir kaç satırı koz olarak kullanmak istiyordu. Tüm aile giyinik durumda sobanın önünde beklerken Kapıcı Gourde, Bachelard Dayı'nın mektubunu getirdi.

- Ah! İşte geldi, diyerek zarfı açtı Madam Josserand.

Baba ve iki kızı onun mektubu okumasını beklediler. Kızların giyinmesine yardım etmiş olan Adele şimdi yemek masasını topluyordu. Madam Josserand'ın mosmor kesildiği görüldü.

- Tek sözcük yok! Resmi nikahta bakarız diyor. Bizi çok sevdiğini yazmış... Alçak rezil!

Baba bir sandalyeye çöktü:

- Hep söyledim: Bachelard bizi oyalıyor. Metelik vermez o.

Kırmızı giysisiyle ayakta dikilen Madam Josserand parladı:

- Ah! Erkekler! Bu da aptal görünür ama para sözünü duyunca gözü açılır.

Sonra kızlarına döndü:

- Neden evlenmek istersiniz, bilmem. Benim durumum kulağınıza küpe olsun. Sizi seven bir genç adam yok ortada, hepsi çeyiz parası pazarlığında. Yirmi yıl yeğenlerinin beslediği bir dayı çeyiz parasından kaçıyor işte!

O sırada masayı toplamakta olan Adele'e gözü ilişti:

- Sen de bizi dinlemek için mi burada sürtüyorsun? Doğru mutfağa, yürü!

Ve sözlerini tamamladı:

- Erkekler böyledir işte. Kendi iştahlarına gelince parayı dökerler, bize gelince sağır olurlar. Bu sözlerimi unutmayın!

Hortense ve Berthe anlamış gibi başlarını salladılar. Uzun süredir anneleri onları, erkeklerin yalnızca evlenmek ve para ödemek için yaratılmış aşağılık yaratıklar olduklarına inandırmıştı. Hafif bir yemek dumanı sarmış olan salonda bir sessizlik oldu. Her biri gece giysileriyle bir köşeye yığılmış, daveti unutmuşlardı. Yandaki odadan, erken yatırılmış olan Saturnin'in horlama sesi geliyordu.

Berthe çekinerek sordu:

- Yani olmayacak mı? Soyunalım mı?

Bu sözler üzerine Madam Josserand doğruldu. Ne? Soyunmak mı? Niçin soyunacaklardı? Paraları yoksa namuslu olmanın da bir değeri vardı. Bu evlilikten vazgeçilmeyecekti. Hemen orada rolleri dağıttı: İki kız Auguste'e çok iyi davranacaklar, işi bağlamadan peşinden ayrılmayacaklardı. Babanın görevi yaşlı Vabre ile damadı Duveyrier'in hoşuna gitmekti; onlar ne derse anlamış gibi kafasını sallayacaktı. Kendisi tüm kadınlarla başetme, onları kendi yanlarına çekme görevini yükleniyordu. Sonra içini çekti, unuttuğu bir silah var mı gibisinden salona bir göz attı ve meydan savaşına giden bir general gibi konuştu:

- İnelim!

Merdivenlerin ağır sessizliğinde inerlerken Mösyö Josserand'ın içi sıkıntılıydı, vicdanını rahatsız edecek şeyler olacağından korkuyordu.

Onlar girdiğinde Duveyrierlerin evi çoktan dolmuştu. Salonun bir köşesini tek başına kaplamış olan kuyruklu piyanonun başında bayanlar birikmiş, kızlar da tiyatrodaki gibi sandalyelere oturmuştu. İki yanda siyah smokinli erkeklerin kalabalığı yemek salonuna ve küçük salona taşmıştı. Avizeler ve konsolların üzerindeki abajurlar salonu gündüz gibi aydınlatıyor, korse ve çıplak omuzların parfüm kokusu havayı ağırlaştırıyordu.

Onlar girerken Madam Duveyrier konserine başlamak için piyanoya oturuyordu. Madam Josserand ona gülümseyerek, bir el hareketiyle rahatsız olmamasını işaret etti. Kızlarını erkeklerin arasında bırakıp Valerie ile Madam Juzeur arasında bir yere oturdu. Mösyö Josserand da apartman sahibi Mösyö Vabre'in her zaman uyukladığı küçük salona geçmişti. Orada ayrıca Campardon, Theophile ve Auguste Vabre, Doktor Juillerat ve Rahip Mauduit kümelenmişti. Trublot ve Octave ise müzikten kaçmak için yemek salonunun diplerinde buluşmuşlardı. Bay Duveyrier piyanonun yanında dikilmiş, sessiz olunmasını beklerken karısını süzüyordu.

- Şş! şş! Susalım!

Clotilde Duveyrier Chopin'in çok zor bir noktürnü ile başladı. Uzun boylu, kızıl saçlı, soluk kar beyazı teniyle alımlı bir kadındı. Açık renk gözlerine yalnızca müziğin heyecanı canlılık verebilen bu kadının ne ruhunda ve ne de vücudunda başka bir şeye gereksinmesi yoktu. Kocasını ilk notalardan sonra yüzünde bir yorgunluk ifadesiyle yemek salonuna çekildi. Traşlı yüzünde yer yer görülen kırmızı lekeler bozuk bir sağlığın belirtisiydi.

Trublot onu işaret etti:

- Müziği sevmiyor.

- Ben de öyle, dedi Octave.

- Sizin için kolay. Bu adam yaşamda her şeyi kolayca elde etti. Eski bir kentsoylu ailesinden geliyor. Hukuk Fakültesinden çıkar çıkmaz Reims savcılığı, sonra Paris'te yargıçlık, madalyalar ve kırk beşinden önce saray danışmanlığı... Nasıl, kötü mü? Ama, piyano onun yaşamını karartıyor. Yaşamda her şeye sahip olunmuyor.

Bu arada Clotilde zorlukları soğukkanlılıkla aşıyor, ata binen bir binici gibi piyanoya eğiliyordu. Octave onun parmaklarına dikkati çekti.

- Şu parmaklara bakın; on dakika sonra kimbilir nasıl ağrıyordur.

Sonra, ne çalındığıyla ilgilenmeyi bırakıp kadınlardan söz ettiler. Octave Valerie'yi görünce sıkıntılı bir an geçirdi: Birazdan nasıl karşılaşacaklardı? Konuşacak mı, yoksa görmemezlikten mi gelecekti? Trublot tüm bu kadınlara tepeden bakıyordu. Arkadaşı ona karşı çıkıyor ve salondaki güzel kadınları işaret ediyordu. Trublot güldü:

- İstediginizi seçin. Ambalaj açılınca görürsünüz. Şu tavus tüylü kadın veya mor giysili sarışın mı dediniz? Hepsi kaprisli veya kibirli. Havaları var ama, zevk nedir bilmezler.

Octave gülümsedi. O Trublot gibi zengin çocuğu değildi, yalnızca zevkini değil geleceğini de düşünmek zorundaydı. Kadınların sıra sıra oturduğu bu salona bakarken, seçme olanağı olsaydı hangisini parası ve hangisini güzelliği için seçebileceğini düşündü. Onları sırayla süzerken birden irkildi:

- Aman! Benim patron! Madam Hedouin de buraya gelir miydi?

- Bilmiyor muydunuz? dedi Trublot. Aralarındaki yaş farkına karşın Madam Hedouin ve Madam Duveyrier yatılı okuldan arkadaşlırlar. Okulda hiç ayrılmazlarmış, hatta buz gibi oldukları için onlara beyaz aylar lakabı takılmış. Duveyrier herhalde kışın yatakta sıcak su torbasına gerek duyuyordur!

Ama Octave ciddileşti. Madam Hedouin'i ilk kez gece giysisiyle, kolları ve omuzları çıplak, siyah saçları alnında kaküllü olarak görüyordu. Parlak ışıklar altında bu görüntü onun düşlemlerinin kadını gibiydi: bir erkek bu sağlıklı ve dingin güzellikten başka ne isteyebilirdi. Dalıp gitmişti ki bir alkış sesi onu uyandırdı.

- Of! Şükür bitti, dedi Trublot.

Clotilde'e iltifatlar yağıyordu. Madam Josserand ileri atılıp onu iki eliyle kucakladı. Rahat bir soluk alan erkekler sohbetlerini sürdürdüler. Duveyrier küçük salona dönme cesareti gösterince Octave ve Trublot da onu izlediler. Hışırtılı etekler arasında Trublot arkadaşının kulağına eğildi:

- Sağınıza bir göz atın... Asılma başlıyor.

O yanda Madam Josserand Berthe'i Auguste'ün üzerine salıyordu. Adam onları selamlamak gafletinde bulunmuştu. Bu akşam baş ağrısı azalmış, yalnızca sol gözünde bir çekilme vardı, ama geceye doğru ağrının azmasından korkuyordu.

- Berthe, kızım, dedi anne, geçen gün bir kitaptan yazdığın baş ağrısı ilacını beyefendiye anlatsana! Çok iyi geldiğini söylüyorlar.

Sonra onları başbaşa bırakıp çekildi. Bu arada Mösyö Josserand karısının buyruklarına uyarak Mösyö Vabre'in önünde dikilmişti, ama ne yapacağını bilemiyordu, çünkü yaşlı adam uyukluyordu. Müzik durunca adam gözlerini açtı. Kısa boylu, kulakları üstünde birkaç tel saç kalmış dazlak kafası, kırmızı yüzü ve kalın dudakları vardı. Mösyö Josserand kibarca onun sağlığıyla ilgilendi. Versailles'da kırk yıl noterlik yapmış olan bu adam kafasında hep aynı dört beş düşünceyi dolaştırırdı. Önce bıraktığı işinden söz etti: iki oğlu da yerini dolduramayacak kadar beceriksiz olduğundan noterliği başkasına devredişinden yakındı. En sonunda bu apartmanın yapılış öyküsüne geldi. Bu, onun için bir romandı.

- Buraya üç yüz bin frank gömdüm, bayım. Müteahhit çok kârlı olacağını söylüyordu. Ama ben koyduğum parayı henüz görmüş değilim. Üstelik tüm çocuklarım birer daire tutup kira ödemekten kaçtılar. Diğerlerinin kapısına kendim gitmesem o kiralari da göremem. Neyse

ki çalışmak beni avutuyor.

- Çok çalışıyor musunuz? diye sordu Mösyö Josserand.

- Her zaman, bayım, dedi yaşlı adam. Çalışmak bana yaşam verir.

Bunun üzerine işini anlattı. On yıldan bu yana Resim Müzesi'nin kataloglarını tarayarak, sergilenen ressam ve yapıtlarını fişe geçiriyordu. Bundan söz ederken bıkkın ve endişeli gibiydi, zaman yetmiyordu. Örneğin, bir bayan ressam evlenip de kocasının adıyla sergi açarsa ne yapılabilirdi?

- Benim işim hiç bitmeyecek, diye mırıldandı.

- Sanatla ilgileniyor musunuz? diye sordu Josserand.

Mösyö Vabre ona şaşırarak baktı.

- Tabii ki hayır. Benim işim istatistik yapmak. Tabloları görmeme gerek yok. Bakın, benim yatmam gerekiyor, yarın daha salim kafayla çalışırım. İyi akşamlar.

Bastonuna dayanıp yarı inmeli bacakları üzerinde zorla yürüyerek gitti. Mösyö Josserand onu gücendirmiş olup olmadığına karar veremedi.

Salondan gelen bir uğultu üzerine Trublot ve Octave içeri baktılar. Elli yaşlarında, uzun boylu ve hâlâ güzel bir kadının, peşinde genç bir adamla girdiğini gördüler.

- Nasıl birlikte gelmeye cüret edebiliyorlar! diye fısıldadı Trublot.

Gelenler Madam Dambreville ve Leon Josserand idi. Kadın bu genci evlendirmeyi üzerine almış, sonra kendisine ayırmıştı. Henüz balayında sayılıyor ve tüm kentsoylu çağrılarında boy gösteriyorlardı. Evlenecek kızı olan analar arasında bir fısıldaşma başladı. Fakat Madam Duveyrier onu sıcak karşıladı, çünkü Madam Dambreville koro çalışmaları için ona genç erkekler buluyordu. Madam Josserand hemen araya girdi ve yararlı olabileceğini düşünerek, ona da yakınlık göstermeye koyuldu. Leon annesini soğuk bir selamla karşıladı. İki kadın sohbe daldılar.

- Berthe sizi görmüyor, dedi Madam Josserand. Mösyö Auguste'e bir ilaç tarif etmekle meşgul.

Kadın hemen anladı:

- Ah! Birbirlerine pek yaklaşıyorlar.

Berthe Auguste'ü bir pencere kenarına çekmiş cilveli sözlerle konuşuyordu. Adam da ateşlenmişti, her an baş ağrısı gelebilirdi.

O sırada ciddi bir öbek adam küçük salonda politika konuşuyordu. Dün, Vatikan sorunları nedeniyle senatoda fırtınalı bir oturum yaşanmıştı. Dinsiz ve devrimci olduğunu söyleyen Doktor Juillerat Vatikan'ın İtalya Krallığına bağlanması yanlısıydı. Dinci partinin başlarından olan Rahip Mauduit ise, Fransa kilise için kanının son damlasını harcamazsa büyük yıkımlar olacağını söylüyordu. Leon Josserand araya girdi:

- Belki iki tarafın kabul edeceği bir çözüm bulunabilir.

Leon o sıralar sol bir milletvekilinin sekreterliğini yapıyordu. İki yıl süreyle anne ve babasından yardım beklerken Paris sokaklarında demagojiyi öğrenmişti. Şimdi Madam Dambreville'in yanında açlığını giderdikten sonra ılımlı demokrat görüşlere dönmüştü.

- Hayır, dedi rahip, anlaşma ortamı yok. Kilise pazarlık etmez.

- O zaman yok olur! dedi doktor.

Bu ikisi, zayıf ve sinirli doktorla şişman rahip, farklı görüşte olmalarına karşın, tüm Saint-Roch mahallesindeki evlere birlikte girip çıktıkça arkadaş olmuşlardı. Rahip dogmalarından ödün vermeyen görüşlerini söylerken bile kibar bir sosyete adamı gibi gülümsüyordu. İnşaat işleri için ona yaranmak isteyen Campardon araya girdi:

- Kilise yok olamaz! Ona gereksinim var.

Tüm beyler bu düşüncedeydi. Yalnızca Teophile Vabre, öksürüp tıksırarak, tüm insanları kucaklayan hümanist bir cumhuriyetten yana olduğunu belirtti. Rahip sözünü sürdürdü:

- Fransa İmparatorluğu böyle yaparsa intihar etmiş olur. Önümüzdeki seçimlerde göreceğiz.

- Ah! İmparatorluğu başımızdan defederseniz karşı çıkmayız, dedi doktor. Ülkeye hizmet etmiş olursunuz.

Çok ilgili bir havayla dinleyen Duveyrier Orleanlı, yani meşruti monarşi yanlısıydı. Ama her şeyini imparatorluğa borçlu olduğundan onu savunması gerekiyordu:

- Bana inanın, toplumun direklerini sarsmak iyi olmaz, her şey çökebilir ve altında kalırız.

- Çok doğru! diye haykırdı Mösyö Josserand karısının buyruklarını anımsayarak.

Herkes bir ağızdan konuşuyordu. Kimse imparatorluğu sevmiyordu. Doktor Juillerat Meksika seferini eleştiriyor. Rahip Mauduit İtalya Krallığının tanınmasına karşı çıkıyordu. İmparatora bir ders vermek gerekiyordu; seçimlerde ona karşı oy kullanılmalıydı.

Bir süredir izlemekten yorulmuş olan Trublot söylendi:

- Kafam şişti!

Octave onu bayanların yanına dönmeye razı etti. Pencere önünde Berthe kahkahalarıyla Auguste'ü büyülyordu. Bu donuk kanlı adam bir an için kadınlardan korkusunu unutmuş, genç kızın kuşatması altında yüzüne bir kırmızılık gelmişti. Ama Madam Josserand işin uzamasından hoşnut değildi, Hortense'a dik dik baktı. Genç kız hemen kardeşine destek olmaya gitti.

Octave Valerie'ye yaklaştı:

- Tümüyle iyileştiniz mi, madam?

Kadın hiçbir şey anımsamıyor gibi yanıtladı:

- Evet, teşekkür ederim.

Madam Juzeur antika bir dantel göstermek için genç adamı ertesi gün evine çağırdı. Sonra, Rahip Mauduit'nin salona girdiğini görünce hemen onu çağırıp yanına oturttu, heyecanla konuşmaya başladı.

Bu arada bayanlar hizmetçilerini çekiştirmeye başlamışlardı.

- Ah! Ben Clemence'dan çok hoşnutum, dedi Madam Duveyrier. Çok temiz ve çalışkan bir kız.

- Ya Hippolyte? diye sordu Madam Josserand. Onu kovacak mısınız?

Tam o sırada Hippolyte içki dolaştırıyordu. İri yapılı uşak uzaklaştıktan sonra Clotilde yanıtladı:

- Hayır. Bu devirde iyi hizmetçi bulmak çok zor. Clemence'ı gücendirmek istemem.

Madam Josserand hassas noktaya basmıştı, fazla üstelemedi. Bu iki hizmetçiyi evlendirmek istiyorlardı. Tüm apartmanın bildiği bu ilişki konusunda Duveyrierler Rahip Mauduit'nin görüşünü almışlar, evlenmeleri gerektiğinde anlaşmışlardı. Bayanlar açık yüreklilikle konuşuyorlardı: Valerie daha bu sabah hizmetçisini kovmuştu; sekiz günde bu üçüncüsüydü. Madam Juzeur Yoksullar Yurdu'ndan on beş yaşında bir kız çocuğu alıp onu yetiştirmek istiyordu. Madam Josserand ise Adele'in pasaklı oluşunu gizlemiyor, ayrıntılarıyla anlatıyordu. Böylece hizmetçilerin kirli çamaşırları onları heyecanlandıran bir konuya dönüşüyordu.

Trublot imalı bir biçimde Octave'a döndü:

- Julie'yi tanıyor musunuz?

Onun şaşırdığını görünce ekledi:

- Azizim, fıstık gibi kız. Gidin bir de siz bakın. Tuvalet gidiyormuş gibi yapıp mutfağa sıvışsınız. Şahane!

Duveyrierlerin aşçısından söz ediyordu. Bu arada Madam Josserand Duveyrierlerin Fontainebleau'da aldıkları çiftliği övüyordu. Ama Clotilde kır yaşamını sevmiyor, Bonaparte Lisesi'nde okuyan oğlu Gustave'ın tatilinde ancak gideceklerini söylüyordu. Sonra yanında oturan Madam Hedouin'i işaret etti:

- Caroline çocuk yapmamakta çok haklı, dedi. Küçükler yaşamımızı alt üst ediyor.

Madam Hedouin çocukları çok sevdiğini, ama iş yaşamında çok meşgul olduğunu söyledi. Kocasını tüm Fransa'yı iş için geziyor, evin yükü onun omuzlarına kalıyordu. Onun

sandalyesi arkasında dikilen Octave yan gözle ensesinde toplanmış siyah saçlarını, yakası içinden görünen bembeyaz göğüslerini inceliyordu. Bu sakin halli, az konuşan ve sürekli gülümseyen kadın onu büyülüyordu; böylesi güzelliğe Marsilya'da bile raslamamıştı. İşi zor olsa da onu bırakmamalıydı. Kadının kulağına eğildi:

- Çocuklar kadınları yıpratırlar, değil mi? dedi.

Kadın iri gözlerini yavaşça kaldırıp ona baktı, mağazada buyruk verir gibi sakin bir biçimde:

- Ah! hayır, Mösyö Octave, dedi. Nedeni bu değil. İnsanın zamanı olmalı.

Madam Duveyrier araya girdi. Az önce Campardon ona Octave'ı tanıttığı zaman dikkat etmemişti. Şimdi ilgisi uyanmış olarak genç adamı dinliyordu. Hemen atıldı:

- Ah! Tanrım! Beyefendi, başıslayın, sesiniz nasıldır?

Octave önce anlamadı, sonra tenor olduğunu söyledi. Clotilde ellerini çırpıtı: işte bir tenor bulmuştu! Birazdan korodan söyleyecekleri Hançerli Yemin oratoryosunda beş tane gerekirken ancak üç tenor bulabilmişti. Gözleri parlıyor, onu hemen piyanoda denememek için kendini zor tutuyordu. Octave bir akşam uğramaya söz verdi. Onun arkasındaki Trublot gülmek için kendini zor tutuyor, dirseğiyle onu itiyordu:

- Hah! Siz de topluluğa katıldınız! Bende önce bariton ses bulmuştu, yürümediğini görünce tenor olarak uğraştı. Ama bu akşam bas olarak görevdeyim. Bir papaz rolü verdiler.

Sözünü kesip Octave'dan ayrılmak zorunda kaldı, çünkü Madam Duveyrier korodakileri çağırıyordu. Bu akşamın en önemli gösterisi başlıyordu. Bir kargaşa oldu; onbeş yirmi kadar amatör adam bayanların arasından kendilerine yol açıp piyanonun yanında toplandılar. Hava iyice ısınmış, yelpazeler çıkarılmıştı. Madam Duveyrier yoklama yaptı, herkes oradaydı. Kendi çoğalttığı nota defterini dağıttı. Campardon şövalye rolünde, Devlet Bakanlığı'ndan bir genç müsteşar Kont Nevers rolündeydi. Daha sonra sekiz soylu, dört kent yöneticisi ve üç rahip rolündeki konuklar dizilmişti. Yönetici olan Madam Duveyrier kendisine Valentine rolünü ayırmıştı, çünkü bu beylerin arasına kadın sokmak istemiyor, onları orkestra şefinin acımasızlığıyla yönetiyordu.

Sessizlik olmuyordu, küçük salonda politik tartışma kızıışmış olmalı ki dayanılmaz bir gürültü geliyordu. Clotilde cebinden bir anahtar çıkarıp piyanoya birkaç kez vurdu. Yeniden fısıldaşmalar oldu ve birkaç siyah smokin daha salona girdi. Octave Madam Hedouin'in arkasındaki yerinden ayrılmamış, gözlerini kadının danteller arasında kaybolan göğsüne dikmişti. Sessizlik sağlanıyordu ki bir kahkaha işitildi. Bu, Auguste'ün bir sözüne gülen Berthe'den geliyordu. Salondakiler birbirine bakıştı; anneler ayıplar gibi ciddileştiler. Madam Josserand herkesin duyacağı biçimde kendi kendine söylendi:

- Ah! gençler!

Hortense kız kardeşinin yanından ayrılmıyor, kahkahalarına katılıyor, bazan onu adamın üzerine doğru itiyordu. Arkalarındaki açık pencerenin perdesi rüzgârda savruluyordu.

Mağaradan çıkmış gibi kalın bir ses salonu doldurunca başlar piyanoya çevrildi. Campardon ağzını yuvarlatıp ilk dizelere başlamıştı:

Evet, kraliçemizin buyruğuyla burada toplandık.

Clotilde bir gam inip çıktı ve gözlerini tavana dikip tiz bir sesle haykırdı:

Ah! titriyorum!

Sonra koro girdi; sekiz avukat, tüccar ve rantiyer burunları notalarda, Latince okuyan öğrenciler gibi, Fransa'yı kurtarmaya ant içiyorlardı. Bu sürpriz bir başlangıç oldu, çünkü koronun sesi bu salonda yankılanıyor, at arabalarının kaldırım taşlarındakine benzer bir uğultu oluşuyordu. Ama şövalye "Bu kutsal görev..." aryasına başlayınca hanımlar bildik

bir havayla başlarını sallayıp kendilerinden geçtiler. Salon coşmaya başladı; beyler her defasında "Ant içiyoruz, sizinleyiz!" diye haykırdıkça salonda bir gümbürtü oluyordu. Octave, Madam Hedouin'in kulağına eğildi:

- Çok yüksek söylemiyorlar mı?

Kadın yanıt vermedi. Müzikten sıkılan genç adam uzaktan Trublot'ya baktığında onun gözleriyle işaret ettiği yere başını çevirdi. Pencere önünde Berthe Auguste'le flörtünü sürdürüyordu. Şimdi yalnız kalmışlardı. Çünkü ön tarafta Hortense dalgın bir tavırla perde düğümüyle oynuyordu. Artık kimse onlarla ilgilenmiyordu.

Piyanoda Clotilde boynunu uzatarak şövalyeye ant içiyordu:

Ah! Bugün kanımın son damlasına kadar sizinleyim!

Kent yöneticileri coşkuyla şarkılarına girdiler. Campardon ağzını yuvarlatıp savaş buyrukları veriyordu. Sonra rahiplerin şarkısı başladı. Trublot alçak notalara erişebilmek için karnını zorluyordu.

Octave onu dinlerken ayırdığı gözlerini yine pencereye çevirdiğinde irkildi. Hortense, şarkının etkisiyle kendinden geçmiş gibi, amaçsız bir biçimde perdenin düğümünü çözmüştü. Büyük kırmızı perde şimdi Auguste ve Berthe'i gizlemekteydi. Octave orada ne yaptıklarını merak eder oldu. Koro "Kutsal hançerler, yeminimizi kutsayın..." diye gürlerken perdenin arkasında hiç devinim belirtisi yoktu. Şimdi şövalye de koroya katılmış finale doğru "Ölüm! ölüm!" diye yaklaşıyorlardı. Dar salonda bu müzik mumları titretiyor, çağrılıların yüzünü sarartıyor, kulaklarını sızlatıyordu. Clotilde öfkeli gibi piyanoyu dövüyordu. Sonra koro sustu ve piyano yalnız başına çalmaya koyuldu.

Bu tatlı müziği konuklar soluklarını tutarak dinlemekteydi. Birden bir çığlık işitildi:

- Ama canımı acıtıyorsunuz!

Tüm başlar yeniden pencereye çevrildi. Madam Dambreville kalkıp perdeyi araladı. Auguste ve Berthe yüzleri kıpkırmızı ortaya çıktılar. Madam Josserand sevecenlikle kızına yaklaştı:

- Neyin var, bir tanem?

- Hiç, anne. Hava alıyordum, Mösyö Auguste koluma çarptı...

Yüzü daha da kızarmıştı. Salondakiler dudaklarını ısırp ayıplar gibi birbirlerine baktılar. Bir aydır kardeşini Berthe'den uzaklaştırmaya çalışan Madam Duveyrier, korosunun yarıda kesilmiş olmasının da etkisiyle, sapsarı kesildi. İlk şaşkınlıktan sonra konuklar onu alkışlamaya başladılar. İltifatlar birbirini izliyordu. Ne kadar güzel söylemişlerdi! Koroyu çok güzel yönetmişti. Ama kadın, bu iltifatların gerisinde salonu dolaşan fısıltıları dinliyordu: genç kızın namusu ciddi biçimde yaralanmıştı, bunu ancak evlilik kurtarabilirdi.

- Nasıl paketlediler, ama? dedi Trublot Octave'a. Aptal adam, biz böğürürken kızı sıkıştıracağı yerde, zamanını iyi ayarlayamadı. Azizim, salonda şarkı sırasında bayanlara çimdik atarsanız kimse ilgilenmez.

Berthe şimdi yatışmış gülümsüyor, Hortense ayıplar gibi Auguste'e bakıyordu. İkisi de annelerinin erkeği aşağılayan derslerinden kazançlı çıkmışlardı. Konuklar yine salona dağıldılar. Kızının olayından kalbi sızlayan Mösyö Josserand karısına yaklaştı. Kadın Madam Dambreville'e oğulları Leon'la ilgilendiği için teşekkür ediyordu. Adam onun kızları konusundaki düşüncelerini dinleyince daha da üzüldü. Kadın Madam Juzeur'ün kulağına eğilmiş, ama yanındaki Valerie ve Clotilde için konuşuyordu:

- Daha bugün dayılarından haber aldım. Berthe'in elli bin frank çeyiz parası hazırmış. Doğrusu fazla sayılmaz ama sağlam para!

Bu yalan onu o kadar rahatsız etti ki karısının omzuna hafifçe dokunmak zorunda kaldı. Kadın kararlı bakışlarını ona dikip gözlerini eğmek zorunda bıraktı. Sonra Madam Duveyrier'ye dönüp babasının sağlığını sordu. Clotilde artık karşı çıkmayı bırakmıştı.

Neşeli bir sesle:

- Ah! Babam yatmış olmalı, dedi. O kadar çalışıyor ki!

Mösyö Josserand onu doğrularken çeyiz parası aklından gitmiyordu: sözleşme zamanı geldiğinde bu parayı nasıl bulacağını düşünüyordu.

Salonda sandalyelerin gürültüsü başladı: bayanlar çay servisi için yemek salonuna geçiyorlardı. Madam Josserand muzaffer bir komutan gibi, iki kızı ve Vabre ailesiyle çay masasına yöneldi. Az sonra salonda ciddi birkaç adam kalmıştı. Campardon Rahip Mauduit'yi yakalamış, Saint-Roch Kilisesi'ndeki onarımı konuşuyordu. Rahip işin olduğunu söyledi, bir mihrap, kalorifer tesisatı ve rahibin mutfak onarımı için ödenek çıkmıştı. Birlikte diğer öbeğe katıldılar. Orada herkes Duveyrier'yi kutluyordu: önemli bir temyiz kararının gerekçesini yazmış olduğunu itiraf ediyordu o da. Başkan onu ön plana çıkarmak için böyle gösterişli işleri ona ayırıyordu.

Leon yanlarındaki masanın üzerinde duran Revue des Deux Mondes dergisini işaret etti:

- Son dizi romanı okudunuz mu? İyi yazılmış, ama yine de bir zina öyküsü; artık bıkkınlık veriyor.

Bunun üzerine ahlak konusuna girdiler. Campardon namuslu kadınlar olduğunu söyleyince herkes bu görüşe katıldı. Mimara göre, ailede anlayış egemen olursa her zorluk aşılabilirdi. Theophile Vabre bunun kadına bağlı olduğunu söyledi, ama fazla açmadı. Doktor Juillerat'nın görüşü alınmak istendi. Ama doktor gülümseyerek özür diledi: o, sağlıkta iffet olduğunu düşünüyordu. Duveyrier sessizce dinledikten sonra söze karıştı:

- Bu yazarlar abartıyorlar: iyi eğitilmiş kentsoylu kesiminde zina olayı o kadar yaygın değildir. İyi aileden gelen bir kadın ailesinin baş tacıdır...

O yüksek duygulardan yanaydı: Rahip Mauduit anne ve eşte din duygusunun önemli olduğunu söyleyince ona katıldı. Sohbet yine din ve politika ilişkisine kaydı. Beyler ailenin temeli olan dini hükümetlerin göz ardı edemeyeceğinde birleşiyorlardı.

Ama yasakçı olmamalı, dedi doktor.

Duveyrier evinde politika konuşulmasından hoşlanmıyordu. Yemek odasına bir göz attı: Berthe ve Hortense Auguste'e tika basa pasta yediriyorlardı. Söze karıştı:

- Her neyse, baylar, din evliliği yasallaştırır.

O sırada bir kanapede oturmuş olan Trublot Octave'a doğru eğildi:

- Sırası gelmişken sorayım: çok eğlendirici bir bayanın evine çağrılmak ister misiniz?

Genç arkadaşının hangi bayan olduğunu sorması üzerine, başıyla Duveyrier'yi işaret etti:

- Onun metresi.

- Olamaz! dedi. Octave şaşkınlıkla.

Trublot bildik bir tavırla gözlerini açıp kapadı. Bu iş böyleydi. Bir erkek, seksten öğrenen bir kadınla evlenip mahallenin köpeklerini bile hasta edecek kadar gününü piyano dinlemekle geçirirse, sonunda eğlenceyi başka yerde arardı tabii. Octave az ilerde yüksek değerlerden söz eden Duveyrier'ye baktı: adamın kırmızı lekeli yüzü şimdi gizli zevk düşkünlüklerinin bir izi gibi görünüyordu.

Yemek salonundan beyleri çağırdılar. Yalnız kalan Rahip Mauduit'nin yüzünde bir hüznün vardı. Doktor gibi, bu kadın ve erkeklerin en özel gizlerini bilen rahip artık yalnızca dış görünüşü kurtarabilmeyi düşünüyordu. Sonunda çıbanın patlayacağı, son bir rezaletle her şeyin yıkılacağı korkusuyla, bu çürümüş kentsoylu sınıfın üzerine din örtüsüyle kanat germişti. Ama, Berthe elinde bir fincan çayla yanına gelince rahibin yüzü gülümsedi. Kızla birkaç dakika konuşarak, onun pencere önündeki skandalını haklı kılmayı bildi. Octave bunu görünce ağzı açık kaldı:

- Vay be! Olacak iş değil!

Genç adam Madam Hedouin'in hole doğru gittiğini görünce yerinden fırladı. Gitmek üzere olan Trublot'nun peşinden hole çıktı. Niyeti ayrılmak üzere olan kadına eşlik etmekte. Kadın kesinlikle geri çevirdi: gece yarısı bile olmamıştı ve yakında oturuyordu. Genç adam

bunun üzerine kadının yakasında gevşemiş olan bir çiçeği alıp saklamak istedi. Kadının güzel kaşları çatıldı; sonra her zamanki sakin havasıyla:

- Bana kapıyı açın, Mösyö Octave, dedi. Teşekkürler.

Kadın çıktıktan sonra Octave ne yapacağını bilemeden Trublot'yu aradı. Ama Trublot, daha önce yaptığı gibi, ortadan kaybolmuştu. Yine mutfakta olmalıydı.

Octave elinde gülüyle yatmaya çıktı. Merdivende Marie'yi bıraktığı yerde buldu. Ayak seslerini duyunca çıkmıştı. Genç adamı dairesine aldıktan sonra fısıldadı:

- Jules henüz dönmedi... İyi eğlendiniz mi? Neler gördünüz?

Ama onun yanıtını beklemeden elindeki gülü gördü, yüzü aydınlandı:

- Benim için mi? Ah! Beni düşündünüz demek! Ne kadar iyisiniz.

Yüzü kızarmış, gözlerinde iki damla yaş belirmişti. Octave birden duygulanıp ona sarıldı ve öptü.

Saat bire doğru Josserand ailesi yukarı çıktı. Dışarda tek sözcük konuşmayan aile yemek odasında birden sevinç gösterisine başladı. Madam Josserand kızlarının ellerini tutup masa çevresinde dans etmeye koyuldu; baba da onlara katıldı ve mum ışığında duvarlarda gülünç gölgeler eşliğinde oynadılar. Sonunda Madam Josserand bir sandalyeye oturdu:

- Ah! İşte oldu.

Ama hemen kalkıp Berthe'i iki yanağından öptü:

- Beni çok hoşnut ettin, güzelim. Uğraşlarımı boşa çıkarmadın. Zavallı kızım, bu kez düşlerin gerçek oldu.

Sesi düğümleniyor, üç yıldır yaz kış demeden çıktığı seferlerin yorgunluğu birden çıkıyor, içten bir duygusallıkla ağlıyordu. Kızının yüzünü soluk görüp endişelendi, ona bir ıhlamur yapmak istiyordu. Berthe iyi olduğuna ant içiyordu. Kızı yattıktan sonra da, çocukken yaptığı gibi, gelip ona yatağında sarıldı.

Mösyö Josserand kafasını yastığa koyup bekledi. Karısı ışığı söndürüp yanına uzandığında adamın içindeki sıkıntı, elli bin franklık çeyiz güvencesi vicdanını rahat bırakmıyordu. Bunu yüksek sesle söyleme gafletinde bulundu. Dürüst değildi bu.

- Dürüst değil mi? diye karanlıkta haykırdı Madam Josserand. Dürüst olmayan asıl ne, biliyor musunuz beyefendi? Kızlarını evde bırakmak! Zamanımız var, dayıyı belki razı edebiliriz. Şunu bilin ki beyefendi, benim ailem her zaman dürüst olmuştur!

6

Ertesi gün pazardı. Octave uyandıktan sonra bir saat yataktan çıkmadı. İçi mutluydu. İyi bir işi vardı, mağazada taşra kabalığından kurtulmayı öğreniyor, günün birinde Madam Hedouin'i elde edip servete kavuşmayı umuyordu. Ama bu, uzun ve dikkat isteyen bir girişim olacaktı. Kendine altı aylık bir süre tanıdıktan sonra yine uyurken, Marie Pichon'un ona bu süreyi geçirtmeye yeteceğini düşündü. Böyle bir kadın çok uygun düşmüştü; elini sallasa geliyor ve beş kuruş harcama gerektirmiyordu. Diğerini beklerken daha iyisini bulamazdı. Yarı uykuda bu kadına daha iyi davranmaya karar verdi.

Çalar saat dokuzda onu uyandırdı. İnce bir yağmur yağıyordu. Dışarı çıkmaktansa Pichonlarda vakit geçirmeye karar verdi. Aslında onu hep çağırıyorlardı, ama kayınbabasının gevezeliğine dayanamadığı için kaçıyordu. Bu kez kabul ederse Marie'nin hoşuna gideceğini düşündü; belki bir kapı ardında onu öpme fırsatı bulabilirdi. Genç kadın sürekli kitap istediği için, ona bir torba kitap götürmeyi düşündü. Giyinip aşağı indi; herkesin fazla eşyalarını koyduğu teras katındaki deponun anahtarını kapıcıdan almaya gidiyordu.

Bu nemli kış sabahında merdivenler sıcaktan bunalıcı olmuştu. Apartman girişinde Mösyö Gourd az bir para vererek ayak işlerinde kullandığı Perou Ana denen yaşlı kadına taşları

yıkatiyordu. Kendisi kapıcı dairesinin sıcak eşiğinde durmuş, eski hizmetçilerin çektiklerinin acısını kadından çıkarıyordu.

- İyi fırçalayın bakalım! Taşlarda leke görmeyeyim.

Octave onun yanına gelince, söylenmesini sürdürdü:

- Bu tembel kadına iş yaptıramıyorum. Ah! Efendim dükün evinde olacaktım ki! Çalışmayanı hemen kapı dışarı ederdim. Pardon, Mösyö Mouret, siz ne istemiştiniz?

Octave anahtarı istedi. Kapıcı acele etmeden kendi derterini anlatmayı sürdürdü: İsteseler taşradaki evlerinde gül gibi yaşarlardı, ama Madam Gourd, kaldırımlarda romatizmalarıyla zorluk çektiği halde, Paris'te yaşamayı seviyordu.

- Ama her şeye katlanamam doğrusu! Ben geçim için çalışmıyorum. Deponun anahtarı mı? Onu nereye koyduk, hanım?

Madam Gourd ateşin karşısında bir koltuğa uzanmış sütlü kahvesini içiyordu. Anahtarı nereye koyduğunu bilmiyordu, belki komodinin dibinde olabilirdi. Bir yandan kahvesini yudumlayan kadın bir yandan da gözlerini koridorun dip tarafındaki servis merdiveninden ayırmıyordu. Birden yerinden fırladı:

- İşte geliyor!

Merdivenden inen kadın kapıya yönelirken Mösyö Gourd onun yolunu kesmek ister gibi kapıya dikildi. Octave'a fısıldayarak açıkladı:

- Sabahtan beri onu izliyoruz, bayım. Teras katında, hizmetçilere ayrılmış olan odalardan birinde kalan marangozun yanından geliyor. Maalesef apartmanda işçi kiracılar da var... Mal sahibinin yerinde olsam o odayı boş bırakır, böyle pis insanlara kiralamazdım.

Kadın kapıya yaklaştığında Gourd önüne dikildi:

- Nereden geliyorsunuz?

- Haydaa?! Yukardan tabii, dedi kadın.

Kapıcı o zaman parladı:

- Bu apartmanda kadın istemiyoruz. Sizi getiren adama bunu daha önce söyledik. Bir daha geceyi burada geçirerseniz, polis çağıracağım. O zaman namuslu bir apartmanda böyle şeyler yapmak neymiş görürsünüz.

- Ah! Sıktınız ama, dedi kadın. Burası benim evim, ne zaman istersem girerim.

Kadın arkasından söylenen Mösyö Gourd'a aldırmadan çıkıp gitti. Böyle şey görülmüş müydü? En ufak bir lekesi olmayan bu apartmanda böyle ahlaksızlık olur muydu?

- Şey... anahtar? dedi Octave.

Ama kapıcı bir kiracının önünde yetkesinin sarsılmasını sindirememiş, hıncını Perou Ana'dan alıyordu. Beceriksiz kadın yine süpürgesiyle duvarlara su sıçratmıştı. Bir daha ona iş vermeyecek, aklıktan ölse umurunda olmayacaktı. Yaşlı kadın yorgunluktan ona yanıt veremeden zayıf kollarıyla taşları fırçalıyor, ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

Madam Gourd oturduğu yerden bağırdı:

- Şimdi anımsadım, hayatım. Hizmetçilerden saklamak için anahtarı gömleklerin altına saklamıştım. Mösyö Mouret'ye ver onu.

- Bu hizmetçiler her yere burunlarını sokuyorlar, diye söylendi Mösyö Gourd. İşte anahtar, bayım. İşiniz bitince hemen getirmelisiniz.

Octave ıslak avludan geçmemek için büyük merdivenden yukarı çıktı. Ama dördüncü katta servis merdivenini kullandı. Teras katı bir hastane gibi uzun bir koridora sıralanmış hizmetçi odalarından oluşuyordu. Küf kokan bu katın tavanındaki çinkodan buz gibi bir soğuk iniyordu.

Depo avlu tarafında bulunuyordu. Octave oraya doğru ilerlerken yarı açık bir kapıdan gördüğü görünümle irkilip geri döndü. Küçük bir aynanın karşısında gömlekli bir adam kravatını bağlıyordu.

- Nasıl? Siz misiniz?

Bu adam Trublot'ydu. Eli kravatında taş gibi kaldı. Bu erken saatte kimse bu kata

çıkılmazdı. Octave'ın girdiği odada dar bir karyolanın yanında tuvalet masası vardı. Leğendeki sabun üzerinde bir tutam kadın saçı ve önlükler arasında asılı bir erkek ceketi görünce durumu anladı:

- Demek siz aşçı kadınla yatıyorsunuz!

- Hayır, hayır! dedi, Trublot korkuyla.

Sonra bu yalanın saçmalığını anlayıp mutlu bir biçimde güldü:

- Valla, inanın bana, fena kız değil.

Trublot anlattı: Davetlere gittiğinde bir bahaneyle mutfağa gidip aşçı kadınları ocağın önünde çimdikliyordu. İçlerinden biri odasının anahtarını ona vermeye razı olursa, erkenden çıkıp odasında onu bekliyordu. Ertesi gün saat ona kadar bekleyip ana merdivenden indiğinde kapıcı onun apartmanda oturan biriyle sabah erkenden iş için buluştuğunu sanıyordu. Borsadaki işine zamanında gittiği sürece babası hoşnuttu. Pazar günlerini bazan bütün gün bir hizmetçi yatağında geçiriyordu.

Octave'ın yüzündeki tikslenme gitmemişti:

- Ama siz, günün birinde zengin bir adam olacaksınız!

Trublot'nun yüzünde kararlı bir anlatım belirdi:

- Azizim, siz bunun ne olduğunu bilmezsiniz, lütfen konuşmayın.

Böyle diyerek Julie'yi övmeye koyuldu. Kırk yaşında, iri yapılı Bourgogne köylüsü, yüzünde çiçek bozuğu artıkları olan bu kadın muhteşemdi. Kibar bayanların hepsi kaval gibiydi, Julie'nin tırnağı olamazlardı. Üstelik zevk sahibi bir kızdı. Bunu kanıtlamak istercesine bir çekmeceyi açtı: Madam Duveyrier'nin evinden çalındığı kuşkulu bir şapka, birkaç mücevher, dantelli gömlekler gerçekten de aşçının biraz koket yapısını anlatıyordu.

- Bu kız pırlanta, azizim... Keşke tüm kibar kadınlar onun gibi olsa.

O sırada merdivende bir gürültü duyuldu. Adele saçını yıkamak için yukarı çıkıyordu. Madam Josserand aşçısının başını yıkamadan yemeği hazırlamasını yasaklamıştı. Trublot başını uzatıp onu gördü.

- Çabuk kapıyı kapatın! Sesinizi çıkarmayın.

Kulağını uzatıp Adele'in koridordaki ağır ayak sesini dinliyordu. Octave şaşkındı:

- Onunla da mı yatıyorsunuz yoksa?

Trublot bu kez yadsıma yüreksizliğini gösterdi:

- Bu pasaklıyla mı? Hadi canım! Beni kim sanıyorsunuz?

Yatağın kenarına oturmuş Adele'in başını yıkamasını bekliyor ve Octave'a kıpırdamaması için işaret ediyordu. İki adam biraz ötedeki odadan gelen küvette su sesini dinlediler. Trublot fısıldayarak açıkladı:

- Onun odasıyla burası arasındaki odayı bir marangoza kiralamışlar; adam her gün pişirdiği soğan çorbasıyla bu katı kokutuyor. Tüm evler böyle: hizmetçi odalarını ucuza getirmek için duvarları kâğıt gibi ince yapıyorlar. Ev sahiplerini anlamıyorum; bu dürüst değil. İnsan yatakta dönemiyor...

Adele indikten sonra genç adam giyinmesini bitirdi, Julie'nin tarağıyla saçını taradı. Octave depodan söz edince ona yardımcı olmak istedi. Birlikte depoya giderlerken geçtikleri odaların sahiplerini ezbere sıralıyordu. Adele'den sonraki oda Campardonların hizmetçisi Lisa'nındı: işini apartman dışında gören bir uyanık. Sonra yine aynı dairedaki aşçı Victoire geliyordu: altmış iki yaşında, kendi halinde ve Trublot'nun saygı duyduğu tek kadındı. Daha sonraki odada dün Valerie'nin yanında işe başlayan Françoise vardı: herhalde yirmi dört saatten fazla kalmazdı. Daha sonra arabacıların ve uşakların odaları geliyordu. Trublot arabacılarından birinin, güçlü kuvvetli bir adamın dairelerde dolaşip işini sessizce gördüğünü kıskanır gibi anlattı. Daha ilerde Madam Duveyrier'nin uşağı Hippolyte aynı dairedaki hizmetçi Clemence'ı nikahlısı gibi görüyor ve her gece ziyaret ediyordu. Son odada Madam Juzeur'ün on beş yaşında yanına aldığı küçük Louise her gece yatmadan önce kimbilir neler işitiyordu.

Octave depodan kitapları aldıktan sonra Trublot onu durdurdu:

- Azizim, benim hatırım için kapıyı kilitlemeyin. Anlıyorsunuz ya, saklanıp beklemek için uygun bir yer burası.

Octave, Mösyö Gourd'un güvenine boşverip razı oldu. Sonra Trublot'nun pardesüsünü almak için Julie'nin odasına döndüler. Bu kez eldivenlerini bulamıyordu. Çarşafı ve çekmeceleri o kadar didikliyordu ki ortalığa toz ve pis çamaşır kokusu yayıldı. Octave bunalarak pencereyi açtı. Burası avluya bakıyordu; tüm mutfakların kokusu boşlukta yükseliyordu. Octave bu nemli kuyuya başını eğip baktı. Aşağıda bazı sesler duyunca geri çekilmek istedi.

- Şimdi sabah dedikodusu başlar, dedi Trublot. Bir dinleyin bakalım.

Campardonların penceresine yaslanmış olan Lisa eğilmiş, iki kat aşağıdaki Julie ile konuşuyordu:

- Hey! bu kez sizin bey fırçayı yemiş, öyle mi?

- Öyle görünüyor, dedi Julie. Karısı adamı öyle benzetmiş ki kışından donunu almadığı kalmış.

- Biz bunun yarısını yapsak ne derlerdi?

Lisa aşçı Victoire'in hazırladığı likörü tatmak için bir an pencereden kayboldu. Bu iki kadın iyi anlaşıyorlardı: hizmetçi aşçının ayyaşlığını, aşçı da hizmetçinin dışarda yaptığı alemleri saklıyarak birbirlerine yardımcı oluyorlardı. Victoire arkadaşının yanına gelip pencereden eğildi:

- Ah! Kızlar, siz daha küçüksünüz. Ben neler görmedim ki? Yaşlı Campardon'un zamanında terbiyeli bir kız yeğeni vardı, erkekleri anahtar deliğinden gözlerdi.

- Ne ayıp! dedi Lisa. Dördüncü kattaki küçüğü dün gece salonda sıkıştırdılar. Ben de olsam Mösyö Auguste'e tokatı indirirdim.

Bu sözler üzerine Madam Juzeur'ün mutfak penceresinden bir gülüş işitildi. Lisa eğilip bakınca küçük Louise'in kendilerini dinlediğini gördü.

- Bu kız sabah akşam bizi dinliyor. Sırtımıza bu çocuğu vermeleri haksızlık; artık hiçbir şey konuşamayacağız.

Sözünü bitirmemişti ki birden açılan bir pencere hepsini içeri kaçırdı. Ama kafalarını uzatıp baktılar. Madam Valerie veya Madam Josserand'ın kendilerini yakalamasından korkuyorlardı.

- Tehlike yok! dedi Lisa. Hepsi kuvvetlerinde yıkanmakla meşgul. Derileri çok değerli. Zaten bir tek bu saatte rahat edebiliyoruz.

Julie bir yandan havuç soyarken Compardon'un hizmetçilerine sordu:

- Ee? Sizin hanım hâlâ iyileşmedi mi?

- Hep aynı, dedi Victoire. Onun işi bitti, tıpalı artık.

Diğer ikisi bu sözcükten içleri gıdıklanmış gibi gülüştüler.

- Ya mimar efendi ne yapıyor?

- Ne yapsın? O da kuzini tirbüşonluyor!

Kızlar kahkahayla gülerken Valerie'nin penceresinden yeni hizmetçi Françoise göründü. Az önce onları alarma geçiren oydu. Önce kibar karşıladılar.

- Ah! Siz miydiniz, matmazel?

- Evet, yerleşmeye çalışıyorum. Ama bu mutfak o kadar pis ki!

Sonra onu nelerin beklediğini anlattılar.

- Sizden önceki kolları yara bere içinde ve ağlayarak gitti. Kalabilerseniz şaşarız.

- Ah! Söylediğiniz iyi oldu, dedi Françoise. Hepinize teşekkür ederim.

- Hanımınız nerede? diye merak etti Victoire.

- Öğle yemeği için bir bayan arkadaşına gitti.

Lisa ve Julie anlamlı bir biçimde bakışıp güldüler. Bacaklar havada, kafa yerdeyken tuhaf bir öğle yemeği olacaktı bu! İnsan bu kadar yalan söyler miydi? Kocasına acımıyorlardı,

çünkü hak ediyordu; ama bir kadının bu kadar sürmesi hoş değildi.

- İşte pasaklı! diye atıldı Lisa.

Josserandların hizmetçisi Adele de pencereye çıkmıştı. Birden bu karanlık kuyuda sövgüler ve bağırışlar yükseldi. Hepsi apartmanın belalısı, pasaklı ve aptal Adele'i protesto ediyorlardı.

- Aman, kızlar, yıkanmış gibi duruyor!

- Bir daha çöp atarsan sana onları yediririz!

Adele şaşkın bir yüzle onlara bakıyordu. İçini çekti:

- Beni rahat bırakın kızlar, yoksa hepinizi ıslatırım.

Fakat alaycı gülüşler kesilmedi.

- Dün akşam hanımını evlendirmişsin ha? Yoksa ona sen mi öğretiyorsun bu numaraları?

- Ah budala kız! Yiyecek bir şey olmayan o evde nasıl duruyorsun? Onları boşlasana, akılsız!

Adele'in gözleri yaşardı:

- Boş laf ediyorsunuz. Yemek bulamıyorsam benim suçum ne?

Sataşmalar bitmiyordu: Adele'i savunan yeni hizmetçiyle Lisa arasında bir ağız dalaşı başladı. Tam bu sırada, az önce aşağılandığını unutan Adele dayanışma örneği verdi:

- Dikkat! Madam geliyor!

Bir sessizlik oldu: her biri mutfağına dalmıştı. Daracık avlunun kara kuyusunda şimdi hizmetçi kiniyle eşelenmiş aile pisliği gibi, eviye kokuları yükseliyordu. Sahipleri salonlarında terlikle gezinir ve ana merdivende soylu bir sessizlik hüküm sürerken, bu avlu deliği apartmanın lağımı gibiydi.

Octave dönüp gülümsedi:

- Şakacı kızlar.

Trublot hâlâ beyaz eldivenlerini arıyordu. Sonunda yatağın bir köşesinde buldu. Aynada son bir kez saçını düzelttikten sonra odayı kilitleyip anahtarı anlaştıkları bir yere sakladı. Merdivenden indiler; Josserand'ın kapısını geçtikten sonra Trublot'nun kendine güveni geldi. Sesini yükselterek Octave'a veda etti:

- Hoşçakal, azizim. Sağlığını merak etmiştim de bir uğrayayım dedim.

Octave onun arkasından gülümseyerek baktı. Öğle yemeği yaklaştığı için anahtarı kapıcıya daha sonra geri vermeyi düşünerek Campardonlara gitti. Yemekte Octave servis yapan Lisa'yı süzüyordu. Kibar ve saygılı tavırlarla hizmet eden bu tahta göğüslü kızın avludaki söven halini gördükten sonra onun hakkında yanılmamış olduğunu düşündü. Madam Campardon hırsız olmadığı için bu kızdaki hoşnut olduğunu söylüyordu; bu doğru olabilirdi, çünkü onun kusuru başka yerdeydi. Ayrıca annesi küçük Angele'le de iyi anlaştığı için hoşnuttu.

Tatlı sırasında bir ara Angele kayboldu; mutfakta gülüşüğünü duydular. Octave bir uyarıda bulunmak istedi:

- Onun hizmetçilerle fazla serbest olması doğru mu?

- Oh! Bir kötülük yok, dedi Madam Campardon. Victoire kocamın bebekliğini gördü; Lisa'dan çok eminim. Ayrıca bu küçük beni o kadar yoruyor ki! Bütün gün çevremde zıplayınca kafam yoruluyor.

Mimar pürosunu yakarken söze karıştı:

- Angele'i mutfaka gitmeye ben zorluyorum. İyi bir ev kadını olmasını istiyorum. Hiç dışarı çıkarmadan kanatlarımızın altında büyütüyoruz. Göreceksiniz nasıl bir ev hanımı olacak.

Octave üstelemedi. Bazı günler Campardon aptalca konuşuyordu. O gün de Saint-Roch Kilisesi'nde iyi bir vaaz olduğunu söyleyerek Octave'ı gidip dinlemeye zorluyordu. Ama genç adam kabul etmedi. Madam Campardon'a akşam yemeğine gelmeyeceğini söyleyerek izin istedi. Odasına çıktığında cebinde depo anahtarını fark etti; önce inip onu kapıcıya vermeliydi.

Üçüncü katın sahanlığında onu bir sürpriz bekliyordu. Adını söylemedikleri soylu beyefendinin daire kapısı açıktı. Her zaman mezar sessizliğinde olan bu dairenin açık oluşu bir olay sayılabilirdi. Kapı aralığında bakarak, çok çalıştığı söylenen adamın bürosunu görmeye uğraşıyordu ki şaşkınlığı daha da arttı: Yazı masası yerine büyük bir karyolanın ucu görünüyordu. Tam o sırada daireden yüzü kalın bir tülle örtülü bir kadın çıktı. Kapı onun arkasından sessizce kapandı.

Octave kadını izleyerek merdivenlerden indi; güzel olup olmadığını merak ediyordu. Ama kadın ayaklarının ucuna basarak çevik adımlarla uzaklaşıyordu. Genç adam giriş katına ulaştığında Mösyö Gourd'un kadını saygıyla selamlayarak uğurladığını gördü:

Octave anahtarı verirken kapıcının ağzını aradı.

- Zarif bir kadın.

- Tam bir hanımefendi, dedi kısaca Gourd.

Kadın hakkında başka bir şey söylemeden üçüncü kattaki kiracıyı övmeye koyuldu. Oh! Gerçek bir beyefendiydi; haftada bir gün rahat çalışabilmek için bu daireyi kiralamıştı.

- Çalışmak mı? diye sordu Octave. Ne iş yapıyormuş acaba?

Kapıcı duymamış gibi sürdürdü:

- Beyefendi temizlik işini bana emanet etti. İnsanın terbiyesi evindeki temizlikten hemen anlaşılır.

Avluya giren bir arabaya yol vermek için yana çekildiler. İkinci kattaki aile Bois Parkı'ndaki gezintiden dönüyordu. Kapıcı kişneyen atları yatıştırmaya uğraşıyor, araba penceresindeki iki güzel çocuk gerideki ana babanın yüzünü saklıyordu. Mösyö Gourd kibar ama soğuk bir biçimde onları selamladı.

- İşte apartmanda hiç sesi çıkmayan bir aile, dedi Octave.

- Kimse gürültü yapmaz burada, dedi kapıcı. Kimileri yaşamasını bilir, kimileri de bilmez.

Kapıcı bu aileyi kimseyle görüşmediği için eleştiriyordu. Oysa zengin görünüyorlardı; ama kitap yazdığı için adamı kuşkulu görüyordu. Kimseye gereksinme duymadan hep mutlu bir yüzle girip çıkan bu aile ona normal geliyordu.

Octave yukarı çıkmak üzereyken Valerie eve dönüyordu. Genç adam ona yol verdi.

- Nasılsınız, madam?

- Çok iyi, mösyö, teşekkür ederim.

Kadın soluk soluğa merdivenleri çıktı. Octave onun çamurlu botlarına bakarken, hizmetçilerin söz ettiği bacakları havada ögle yemeğini düşündü. Kadının ıslak eteklerinden sıcak ve bayat parfüm kokusu geliyordu.

- Ne kötü hava, değil mi madam?

- Evet, mösyö.

Birinci kata geldiklerinde onu selamlayıp ayrılırken Octave kadının yüzüne baktı: morarmış yüzü, uykusuzluktan şişmiş göz kapakları ve aceleyle bağlanmış şapkanın altında taranmamış saçlarıyla bu kadın onu şaşırtıyordu. Niçin başkalarıyla bu işi yapıyordu da onu istemiyordu?

Üçüncü katta Madam Juzeur'ün kapısından geçerken dün verdiği sözü anımsadı. Kibar ve dindar tavrıyla bu ufak boylu kadın onu meraklandırıyordu. Kapıyı çaldı. Madam Juzeur kendisi açtı.

- Ah! siz misiniz? Buyurun, onur verdiniz.

Dairede kapalı yerlerin ağır kokusu ve bir mezar sessizliği vardı. Kadife örtü ve perdelerle bir kiliseyi andırıyordu. Octave alçak bir kanepeye oturdu.

- İşte size sözünü ettiğim dantel, dedi Madam Juzeur.

Kadın elinde eski İngiliz örgüsüyle işlenmiş bir dantelle geldi. Octave bir uzman gibi inceleyip üç yüz frank değerinde olduğunu söylerken elleri birbirine değiyordu. Genç adam hiç vakit kaybetmeden kadının küçük ellerini öpmeye başladı.

- Ah! Mösyö Octave, benim yaşımda? Hiç olur mu?

Bunu söylerken kızmıyordu kadın. Otuz iki yaşında olduğu halde kendini yaşlı sayıyordu. Sonra ne kadar talihsiz olduğundan söz etti: on yıllık evlilikten sonra kocası bir sabah hiç nedensiz çıkıp gitmişti. Gözlerini tavana kaldırıp içini çekti:

- Anlıyorsunuz, değil mi? Bir kadın için böyle darbeler her şeyin sonudur.

Octave kadının sıcak elini avucuna almış, parmaklarına küçük öpücükler konduruyordu. Kadın gözlerini ona çevirip dalgın ve bir ana şefkatiyle baktı:

- Ah! Çocuk!

Bu sözü bir yüreklenme sayan genç adam onu belinden kavrayıp kanepeye çekmek istedi. Ama kadın yumuşak bir devinimle kurtulup, oyun oynar gibi adamın kollarını çözdü.

- Hayır, hayır. Bırakın beni. Dost kalmamızı istiyorsanız bunu yapmayın.

- Demek hayır, öyle mi? diye fısıldadı genç adam.

- Ne hayır? Ne demek istiyorsunuz? Haa, elimi istediğiniz kadar tutabilirsiniz.

Genç adam onun elini açıp avcunun içini öpüyordu. Kadın, okşanmak isteyen bir kedi gibi, parmaklarını aralıyordu. Ama bileğinden yukarı çıkmasına izin vermedi. Orada ilk günden geçilmemesi gereken kutsal bir çizgi vardı.

O sırada alışverişten dönen küçük Louise haber verdi:

- Rahip efendi geliyor.

Kapı önüne bırakılmış bu kimsesiz kızın ablak yüzü soluktu. Madamın avucundan yiyen adamı görünce aptalca gülmeye başladı. Ama sahibesinin sert bakışı üzerine mutfağa kaçtı.

- Ah! Onu eğitebileceğimi pek sanmıyorum, dedi Madam Juzeur. Bu zavallı çocukları doğru yola çevirebilmek için çok uğraşıyorum. Buyurun, Mösyö Mouret, siz bu yana geçin. Kadın salonda rahibi kabul edebilmek için onu yemek odasına aldı. Ayrılırken yine sohbet için uğramasını istedi. Günleri sıkıcı ve tekdüze geçiyordu, ama çok şükür, dinle uğraşmak onu oyalyordu.

Akşam saat beşe doğru Octave Pichonlara konuk oldu. Onun elindeki kitapları masaya bıraktığını gören Marie sevinçten kıpkırmızı kesildi.

- Ah! Ne kadar iyisiniz, Mösyö Octave! Çok teşekkürler. Tam saatinde gelmeniz de ne büyük iltifat! Size önce biraz konyak vereyim, iştahınız açılır.

Onu sevindirmek için kabul etti. O gün her şey, masada hep aynı konuları geveleyen Jules ve Vuillaumelar bile, ona güzel görünüyordu. Marie arada bir mutfağa koşup rostoya bakıyordu. Bir ara mutfağa geçen Octave ocağın önünde ona sarılıp ensesinden öptü. Kadın, hiç bağırmadan veya titremeden, dönüp soğuk dudaklarıyla karşılık verdi. Bu serinlik genç adama hoş göründü.

Yemek odasına dönen Octave Jules'e sordu:

- Yeni bakan işi ne oluyor?

Memur olan adam şaşırdı. Yeni bir eğitim bakanı atanacağından haberi yoktu. Bürolarda bu işleri izlemezlerdi. Sonra hiç ara vermeden konuyu değiştirdi:

- Havalar kötü. Temiz bir pantolonla gezmek zorlaştı.

Madam Vuillaume Batignolles semtinde kötü yola düşen bir kızıdan söz ediyordu.

- Hiç inanılır gibi değil, bayım. Çok iyi eğitilmiş bir kızdı. Gerçi, canı sıkıldığı için, iki kez kendini pencereden atmak istemişti.

- Pencerelelere demir taktırmaları gerekirdi, diye ekledi kocası.

Yemek çok güzel oldu. Küçük bir lambanın aydınlattığı sade masada yemek boyunca Pichon ve Vuillaume bakanlık personelinin konuştular. Sözünü etmedikleri şube müdürü veya yardımcısı kalmadı. Bazan içlerinden birinin öldüğünü veya emekli olduğunu anımsayıp düzeltiyorlardı. Bu arada Chavignat adındaki memurun çok çocuk yapmasını eleştirdiler. Gelir durumunu düşünmeden bunu yapması intihar demekti. Karnı doyan Octave gevşemiş ve onlara hak vererek gülümsüyordu. Saf ve masum bakışıyla kocasının yanında oturan Marie'nin, doğal bir biçimde ikisine de servis yapması bile onu mutlu

ediyordu.

Dakik olan Vuillaumelar tam saat onda kalktılar. Jules de şapkasını aldı, onları tramvay durağına kadar geçirecekti. Evlendiği günden kalan bu saygı gösterisini şimdi bir görev gibi yapıyordu. Ancak, tramvayı görünceye kadar duraktan durağa yürüdükleri için bazan Montmarte'a kadar gittikleri oluyor ve Jules iki saatten önce eve dönmüyordu.

Eşikte el sıkışıp ayrıldılar. Octave Marie'yle içeri girerken:

- Yağmur yağıyor. Jules gece yarısından önce dönmez, dedi.

Küçük Lilitte erkenden yatırıldığı için Octave hemen genç kadını kucağına aldı. Bu arada, sanki konuklarını uğurlamaktan rahatlamış ev sahibi gibi, bir yandan kahvesini içiyor, bir yandan da kadına sarılıyordu. Dar salonda vanilya kokulu bir sıcaklık vardı. Genç adam kadının çenesine küçük öpücükler konduruyordu ki kapı vuruldu. Marie hiç telaşlanmadı. Bu gelen Josserandların deli oğluydu. Karşıdaki apartmandan kaçabildiği zaman buraya gelip bu tatlı huylu kadınla sohbet etmeyi seviyordu. İkisi de pek az konuştukları halde birbiriyle bulunmaktan mutluydular.

Octave canı sıkın olarak sessiz kalmayı yeğledi. Saturnin kopuk kopuk konuşuyordu:

- Yine konuklar var. Beni masada istemiyorlar. Ben de kilidi söküp kaçtım. Oh olsun!

Octave'ın sabırsızlandığını gören Marie onu kandırmak istedi:

- Sizi merak ederler, dönseniz iyi olur.

Ama deli bundan hoşlanıp gülüyordu. Sonra dili döndüğü kadar evinde olanları anlatmak istedi.

- Babam yine bütün gece çalıştı. Annem Berthe'e tokat attı. Söylesenize, evlenince insanın canı yanar mı?

Marie yanıt vermeyince daha da canlanıp sürdürdü:

- Ben çiftlikte yaşamak istemiyorum. Kız kardeşime dokunurlarsa onları boğarım. Gece herkes uyurken bunu yapmak çok kolay. Berthe'in elleri pamuk gibi yumuşak. Ama öbürü kötü kız...

Yeniden başlıyor, sözcükleri karıştırıyor, ama niçin geldiğini tam anlatamıyordu. Sonunda Marie onu evine dönmeye razı etti; çocuk Octave'ın orada olduğuna dikkat bile etmeden gitti.

O zaman Octave, yine rahatsız edilme endişesiyle, genç kadını kendi odasına götürmek istedi. Marie yüzünde beliren korkuyla karşı koydu. Bu utangaçlığı anlayamayan genç adam, Jules çıkarken duyup dairesine kolayca dönebileceğini söyleyerek onu razı etmeye çalışıyordu. Belinden tutup odasına sürüklerken kadın onu itti ve sanki kararlı bir sesle fısıldadı:

- Hayır, odanızda asla! Bu çok kötü olur. Burada kalmalıyız.

Kadın koşup odasına girdi. Octave sahanlıkta şaşkın duruyordu, birden aşağılardan bir kavga sesi ve bağrışmalar duydu. Odasına girip bir pencereden avluya baktı. Aşağıda Mösyö Gourd bağırıyordu:

- Size söylüyorum: giremezsiniz! Mal sahibine haber verildi. Şimdi kendisi inip sizi kapıya koyacak.

- Kapıya mı? diye bağırdı kalın bir ses. Ben kiramı ödemiye muym? Geç, Amelie, eğer bu adam size dokunursa göreceği var! Kapıcıyla tartışanlar yukardaki odada kalan marangoz işçisi ve sabah kovulan kadındı. Octave iyi görebilmek için biraz daha eğildi, ama karanlık kuyu dibinde yalnızca gölgeler görünüyordu.

- Mösyö Vabre! Mösyö Vabre! diye bağırdı kapıcı. Çabuk gelin, o kadın yine geldi!

Kapıcının karısı hasta bacaklarına aldırmadan yukarı koşup mal sahibine haber vermeye çıktı. O sırada büyük yapıtı üzerinde çalışmakta olan Mösyö Vabre biraz sonra geldi.

- Bu bir rezalettir! Evimde buna asla izin veremem! Hemen bu kadını gönderin! Apartmanda kadın istemiyoruz, anladınız mı?

Şaşkın işçi karşı koymaya çalışıyordu:

- Ama o benim nikahlı karım! Bir evde yatılı olarak çalışıyor. Efendileri izin verirse ayda bir kez görüşebiliyoruz. Şu işe bakın! Yoksa karımla yatmama engel mi olacaksınız?

Kapıcı ve mal sahibi bir an şaşırıldılar, ama çabuk toparlandılar.

- Sizi kovuyorum! dedi Vabre. Evimin adını kötüye çıkaracaksınız. Mösyö Gourd bu adamı en kısa zamanda çıkarın. İnsan sözleşme yaparken evli olduğunu söyler. Kötü şakalardan hoşlanmam, beyefendi. Susun, biraz saygılı olun.

Marangoz, biraz da alkollü olmalı ki, gülmeye başladı.

- Olacak iş değil... Peki, Amelie, madem beyefendi istemiyor, çalıştığın eve dön. Başka bir zaman çocuk yaparız. Kovmak mı dediniz? Kabul! Bu pis delikte ben de durmak istemem. Evinizde garip şeyler oluyor, beyefendi. Adamın nikahlı karısını istemiyorsunuz, ama her katta süslü orospular cirit atıyor.

Amelie kocasına daha fazla zorluk çıkarmamak için gitmişti, ama marangoz bağırıp çağırmayı sürdürdü. Bu arada kapıcı Mösyö Vabre'in yukarı çıkmasına yardımcı oluyorken yüksek sesle düşüncelerini açıklıyordu. Ah! Bu halk tabakası ne kadar kabaydı. Bir evi kokutmak için bir işçi yetiyordu işte!

Octave pencereyi kapadı. Marie'nin yanına dönmek üzereydi ki koridorda birine çarptı.

- Nasıl? Yine mi siz!

Trublot dilini yutmuş gibi kaldı. Sonra kekeleyerek orada ne aradığını açıklamak istedi:

- Şey... Josserandlarda yemeğe çağrılıydım. Yukarı çıkıyorum da...

Octave isyan etti:

- Pasaklı Adele'le, değil mi? Oysa yok diyordunuz.

Trublot gülümsedi:

- İnanın ki kötü kız değil. Pamuk gibi bir teni var, şaşarsınız.

Sonra o da marangozun aleyhine konuşmaya başladı. Bu kadın sorunu yüzünden onun merdivende yakalanmasına neden olacaktı. Yukarı çıkarken Octave'a anımsattı:

- Unutmayın; bu perşemde sizi Duveyrier'nin metresine götüreceğim. Birlikte yemek yeriz. Apartman yine eski sessizliğine büründü. Octave yatağın yastıklarını düzeltmekte olan Marie'nin yanına geldi. Yukarda, Trublot daracık bir yatağa oturmuş Adele'i bekliyordu. O sırada merdivenlerden çıkmakta olan Julie'nin ayak seslerini işitip soluğunu tuttu. Sonunda Adele görüldü. Genç adam onu sarmalayınca hizmetçi kızdı:

- Bana bak! Neydi o masadaki halin? Ben servis yaparken niye adam gibi davranmıyorsun?

- Ne yapmışım?

- Bir kere yüzüme bakmıyorsun. Ekmek isterken bir lütfen sözcüğü duymadım senden. Başkalarıyla çıkıyorsan adam gibi söyle. Bıktım zaten, herkes benimle eğleniyor.

Kadın öfkeyle soyunup gıcırdayan karyolaya kendini attı, sırtını dönüp yattı. Trublot'nun gururu yaranlanmıştı.

Bu arada, yandaki odada kafası dumanlı marangoz kendi kendine konuşuyordu:

- Olacak iş mi? İnsanın kendi karısıyla yatmasına karşı çıkıyorlar. Evinde kadın istemiyormuş! Hadisene, moruk! Git kendi evinde olanlara bir bak!